

MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ ÉS ZSIDÓ EREDETŰ CSALÁDOK

II.

SZERKESZTETTE

KEMPELEN BÉLA

Budapest, 1938.

Szerző saját kiadása

Viktória nyomda, Budapest, Király u. 3

Kismarton a Lajta-hegység délnyugati tövében fekvő városka. Többször cserélt gazdát és ma Ausztriához tartozik. Einstadt néven a Burgenlandnak nevezett terület fővárosa.

Amikor még Magyarországhoz tartozott, szab. kir. város volt. Lakóinak száma 1910-ben meghaladta a háromezret, jelenleg pedig 3200-an lakják. Egy 1918. évi szemafizmus szerint lakói között volt 2571 róm. katolikus, 186 zsidó, 75 evangélikus, 3 református és 2 görög katolikus. A kis városkának sok érdekessége van. Itt van az Eszterházy-család gyönyörű kastélya; emlékmű és márványtábla hirdeti a kiváló olasz szobrász, Canova-nak (1757—1822), a nagy zeneművész Haydn-nek (1732—1809) és a Kismartonban született Hyrtl József (1811—1894), a bonctan nagynevű bécsi tanárának itteni működését, illetőleg ebben a városkában történt születését. Volt katonai főreáliskolája (ma gimnázium és kaszárnya), kálvária-kápolnája pedig, amelyben Haydn fej nélkül van eltemetve, messze földön ismert kegyhely.

A kismartoni gheffó egyike volt Magyarország legerdekesebb gheffóinak.

Már 1388-ban engedélyt kaptak Zsigmond királytól Kanizsai János esztergomi érsek és testvére, Kanizsai Miklós tárnokmester arra, hogy a tulajdonukat képező Kismartonban zsidókat telepíthesse nek le. Az új jövevények nyugodtan éltek új otthonukban, újabb és újabb beköltözőkkel számuk is egyre növekedett, amíg ki nem űzték őket onnét.

Ugyanis Kismartont 1670-ben Ausztriához csatolták és amikor az ausztriai zsidóknak el kellett

hagyniok telepeiket, a kismartoni zsidók is kénytelenek voltak innen elköltözni. Ghettojuk azonban csak rövid néhány hónapig maradt lakatlan, mert földesuruk, a herceg Eszterházy-család közbenjárására hamarosan visszaköltözhettek.

A herceg új lakóterületet is jelölt ki számukra és pedig a palotájától délre fekvő lejtős területet. Ez a terület a mai Alsókismartonhegy.

Az itteni ghetto „több mint 200 éve fekszik mai helyén, a város körül elkülönített helyen, egy emberöltő óta politikailag is önállóvá lett Alsókismartonhegy nevű nagyközségben. Hogy zsidó-utca, kívülről sok Lewi-törzs embléma: kulcs és kanna jelzi, amelyek a Levita-családok házáinak egyes kapui felett láthatók. A figyelmes szemlélő azonban inkább a házak belső építési módjából veszi észre, hogy itt ghetto-házakkal van dolga. Viszonylagosan magas épületek; igen kis udvarral, minden tér lakásul kihasználva, sok kiszögellés és sok-sok külön be-, illetőleg feljázat. Minden házacskának van egy féltucat háziura, mert minden családfőnek, aki a ghettoban megtelepedni akart, házrészrel kellett bírnia, ha mindjárt csak egy szoba erejéig is. Ma 31 ház van ebben a kizárólag zsidók által lakott zsidóvárosban, amelynek „Alsó-utca“-ja 2—300 lépés hosszban Kelet felől Nyugat felé húzódik; itt elzárható vaslánc, amott vaskapu határolja; az utca felső végénél hirtelen jobbra kanyarodik a „Felső utca“-ba, hogy mint zsákutca egy sötét, kopár falkapuban végződjék. A bezárt kapun túl a temető terül el.— írja erről a ghetto ról dr. Alfred Fürst „Sitten und Gebräuche einer Judengasse“ (Székesfehérvár, 1908) c. kis könyvében.

A ghetto alapítói a Cseh- és Németországból ide menekült *Austerlitz, Bondy, Boskowitz, Edler, Eidlitz, Elffenstein, Frankfurter, Gabriel, Hess, Machlup, Pollak, Rosenfeld, Schlesinger, Schneider, Schönfeld, Spitzer, Wertheimer, Wiesbaden, Wil-*

Helmut Ritter, Eisenstadt

KISMARTON — ZSIDÓ-UTCA

helm, továbbá a *Gerstl*, *Koppl*, *ViscJil* stb. családok ősei.

Idők folyásával számosan költöztek be hozzájuk és volt idő, amikor a kismartoni ghettó népességre egyike volt a magyarországi legnagyobb ghettóknak.

A kismartoni zsidók első ghettója azonban nem itt volt. Első ghettójuk magában a városban feküdt. Házaik a XV-ik század közepe és a XVII-ik század közepe közötti időközben épültek. Részben földszintes, részben emeletes, de egyszerű, szegényes házak. Ebből a ghettóból kellett kimenniök a XVII. század közepén. A mai alsóki smar tonhegyi ghettó házai a XVII. század végétől a XVIII. század elejéig létesültek. Kívülről ezek sem valami díszesek, de belső elrendeződöttségükben már kényelmesebbek, lakályosabbak. Itt már minden háznak van egy épített „szukóh“-ja, amelynek tetejét a sátorünnepek alatt fel lehetett emelni és lombbal befödni. Ez a helyiség máskor éléskamrául szolgált. A XIX. század harmincas éveiben emelt házak empire-stílusban épültek. A ghettó 1914-ben leégett, de házainak nagy része újból felépült.

Az 1680-as években tizennégyen voltak benne háztulajdonosok és tíz üzlettulajdonos lakott a kismartoni ghettóban, akik közül az J?<serZíf2-család 5 taggal, a *Franki*, *Gerstl*, *Goldschmidt*, *Spitz* és *Tobert* családok 1—1 taggal voltak képviselve. Boltjaik azonban nem a Zsidó-utcában, hanem a Palotaterén és a zsidó házakban voltak még 1761-ben is. Ebben az évben már a Zsidó-utcán kívül is laktak zsidók, mint *Bammerschlag* Jakab, *Neumegen* Salamon, *Pollák* Mózes, *Mesinger* Salamon és *Wertheimer* József Simon (Sámson unokája).

A XIX. század elején Kismartonban csak házbirtokkal bíró zsidók köthettek házasságot. És mert minden zsidónak nem volt salát háza, osztották fel házrészekre a házakat, amiről fennebb már megemlékeztem.

Tagadhatatlan, hogy a kismartoni ghettó sok érdekes és értékes műemléket őrzött meg az utókor számára. Zsinagógájuk tele van renaissance-, barokk-, rokokó- és empire-korból származó Tóra-dísz tárgyakkal, serlegekkel, levitamedencékkel, kancsókkal, stb., stb.

Az 1836. évben a következő családok álltak itt a herceg Eszterházy-család védelme alatt: *Austerlitz*, *Boskowitz*, *Ehrlich*, *Eidlitz*, *Flaschner*, *Klabcr*, *Markbreiter*, *Óblat*, *Perles*, *Reifzlinger*, *Schönfeld*, *Winternitz* és a *Wolff* családok.

Az 1526-ban Sopronból kiűzött zsidók is Kismartonban telepedtek le. És érdekes, hogy bár falaik között nem tűrték meg őket, a soproniak mégis sűrűn keresték fel őket kismartoni otthonukban, hogy kölcsönöket szerezzenek tőlük. Mert a kismartoni zsidóknak is legfőbb foglalkozásuk és kereseti jövedelmük a pénzkölcsönzés volt. Minthogy pedig nem mindegyik soproni polgár tartozott a vagyonos polgárok közé, aki kölcsönt akart igénybe venni, elment a kismartoni zsidókhoz, akiktől — kellő kézizálog ellenében — ritkán is tért haza üres zsebbel.

Ami még felemlítésre érdemes a kismartoni ghettről, az a benne élt zsidóságnak sajátos életviszonya és az ünnepek megtartása s a családi élet terén a régi hagyományokhoz való ragaszkodása. Akiket ezek a szokások bővebben érdekelnek, bő tájékozást szerezhetnek róluk dr. A. *Fürst* idézett munkájában.

Az I. kötetben (1. 14-ik oldal) már megemlékeztem arról, hogy *Bettelheim* Mózesné, *Pappenheim* Wolfné és *Guttman* Sámuelné minő óriási vagyont örökölték fivérük, a kikeresztelkedett *Calmann* Antal után 1822-ben. *Calmann-t* eredetileg *Wannefried*-nek hívták. Igen kis zsidó családból származott, a pozsonyi ghettóban született, ahonnét egészen fiata-

Ion Bécsbe került, ahol az értékpapírbörzén igen nagy vagyponra tett szert. Amikor megkeresztelclett, elhagyta a *Wannefried* nevet és felcserélte a *Calmann* vagy *Kálmán* névvel. Keresztény nőt is vett feleségül, gyermeke azonban nem lett, minekfolytán kereken 1,200.000 forint vagyonát a már említett három nővéreére hagyta. Családjuk közül a Beíei/iem-családdal az I. kötetben már foglalkoztam. E helyen röviden a Pappen/iem-esaládról óhajtok megemlékezni.

Lehetséges, hogy a család ősi fészke Pappenheim bajorországi városka, erre azonban semmi pozitív adatom nincs. Hogy hóimét származott Pozsonyba? — nem tudjuk. Legelső ősenek, Wolfnak (1776—1846) a XIX. század elején Pozsonyban áruháza volt és a felesége révén örökölt nagy vagyona *Bettelheimmel* együtt a leggazdagabb pozsonyi zsidóvátette. Erről a két családról maradt fenn az a hagyomány, hogy a XIX. század elején a Pozsony rövidítéséül használt Pb (Pressburg) egyúttal a két leggazdagabb ottani zsidó család nevének kezdőbetűjét is jelentette: Pappenheim—Bettelheim.

Pappenheim Wolfnak felesége, mint már említettem, *Wannfried-leány* volt. Két fia volt: *Hermann* (1811—1895) és *Sámuel*, mindketten a pozsonyi hitközség elnöke.

Wolf unokái voltak *Berta* (1859—...), a zsidónők világszervezetének egyik jelentékeny alakja, aki 1904-ben megalapította a németországi zsidó nők szövetségét, amelyet 20 éven át elnöki minőségben vezetett. Igen élénk tevékenységet fejtett ki a leánykereskedelem leküzdése érdekében és karitatív munkássága több szociális intézmény létesítését eredményezte. Fivére, *Wilhelm*, bécsi ügyvéd szintén sokat tevékenykedett a jótékonyág mezején.

A család egy másik tagja, *Kálmán* (1816—1869) az 1868. évi zsidó kongresszuson az orthodoxia egyik vezére volt, aki a pozsonyi jesiva fejlesztése körül

szerzett magának a hitközség életében érdemeket. Jótékony célú alapítványokat is tett.

Ismeretes a családból még egy másik *Wolf* (1848—...), aki Bécsben élt és lelkes harcosa volt az önálló orthodoxiának.

A *Tedesco* és *Todesco* családok. A *Todesco* „család is a pozsonyi ghetből került fel Becsbe *Todesco* Hermann személyében a XIX. század legelején. Neve után ítélve olasz eredetű, de hogy mikor és kinek személyében telepedett meg Pozsonyban I — nem tudom. Atyja, *Todesco* Ahron Hirschl. anyja breslauer származású nő, *Pick* Babetta volt. *Hermann* Bécsben tőzsdeügyletekkel kezdett foglalkozni, ami jólétre emelte. A Ferencz császár halála utáni rövid ideig tartott pénzügyi krach azonban őt sem kímélte meg: vagyonát elvesztette, szegény ember lett. Anyagi bukása azonban csak pillanatnyilag rendítette meg energiáját. Megint tőzsdézni kezdett és nemcsak hogy visszaszerezte elvesztett vagyonát, de még meg is növelte és mint nagy vagyonú ember nagy szerepet játszott a császárváros akkori pénzügyvilágában. Hermannak azonban voltak más üzletei is. Eltekintve attól, hogy Bécsben selyemárkereskedése is volt, vasútépítésekkel, illetőleg azok finanszírozásával is foglalkozott. így ő építette a bécs—győri vasutat, majd pedig 1838-ban az osztrák Nordbahn-t. Ezek a pénzügyi vállalkozásai még vagyonszámba tették, úgy, hogy amikor 1844. (nov. 23-án) meghalt, nemkevesebb mint 12 millió forint vagyont hagyott hátra örökösére. De tekintélyes összegű alapítványokat is tett. Sokat adományozott jótékonycélokra, Pozsonyról sem feledkezvén meg, ahol iskolaalapítvány őrzi emlékezetét.

Hermannak több gyermeke volt. Egyik fia. *Mikának* Bécsben barchent-áru kereskedése volt. Másik fia, *Eduárd* 1869-ben osztrák bárói. *Móric* fia pedig osztrák lovagi rangot kapott. *Hermann* nevű

fia 1876-ban halt el, leánya pedig *Worms* Henry báró felesége lett.

Ugyancsak Bécsben élt a most ismertetett családdal talán rokon, Prossnitzból származó egy *Tedesco*, aki a XIX. század második felében gyermek- és fiúruhakereskedő volt.

Szegeden is találkozunk egy *Tedesco*-családdal. Ott halt el 1849-ben 73 éves korában *Tedesco* C., aki ezek szerint 1776 körül született. Ugyancsak ott halálozott el 75 éves korában 1870-ben *Tedesco* Lipót, aki Nagybecskerekéről származott Szegedre és akinek felesége *Herzl* Teréz volt.

Tedesco-családbeliek ma is élnek Budapesten. Közülük *Tedesco* Aurél kormányfőtanácsos, egy *Tedesco* Irén, *Krauss* Sámuel felesége (1895), *Tedesco* Dorottya pedig *Bâcher* Simonnak (1823—1891) volt a neje.

Tedesco-leány, *Tedesco* Franciska (szül. 1846. Wien) volt a felesége bethlenfalvi *Erős* Sándor cs. kir. kamarás, huszárezredesnek is. Tőle elválván, 1879. márc. 25-én Budapesten nőül ment herceg *Liechtenstein* Fülöp Károlyhoz (1837—1901), akinek második felesége volt, házasságukból gyermekek azonban nem származtak.

Erős Sándor és *Tedesco* Franciska házasságából két gyermek származott *Erős* Béla és *Erős* Géza. Az 1866-ban született *Erős* Béla felesége (1889) *Lipthay* Sarolta bárónő, akitől gyermekei:

1. *Erős* Pál (szül. 1890),
2. *Erős* Margit (sz. 1890, az előbbenivel iker),
3. *Erős* Hugó (sz. 1893).

Két kiváló matematikusunk, *König* Gyula (1849—1913) és *König* Dénes (sz. 1884) szintén zsidó családból származnak, de *König* Gyula már 1882-ben, fia születése előtt áttért a ref. vallásra. Heidelbergben Helmholtz és Königsberger tanítványa volt

és ott is nyerte doktori diplomáját. Majd Berlinbe ment, ahonnét visszatérve, 1872-ben (23 éves korban) műegyetemi tanár, két évre rá pedig nyilv. rendes tanár lett. Nagy jelentőségű matematikai munkássága a matematika számos területét öleli fel: függvénytan, számelmélet, algebra, halmazelmélet, logikai alapvetés. Egyébként is fontos és maradandó jelentőségű szerepet töltött be Magyarország kulturális — elsősorban tudomány- és oktatásügyi — életében. Egyik oszlopos tagja volt a Magyar Tudományos Akadémiának. Nagyon sok szakmunkája van. Fiai György és Dénes.

1. König *György* (sz. 1883) irodalomtörténész és költő. Fiatalon minisztériumi szolgálatba lépett, de elveszítvén szemevilágát, attól megválni volt kénytelen. Több önálló munkád írt.

2. König *Dénes* (sz. 1884) matematikus, műegyetemi c. rendkívüli tanár. Szintén fejt ki szakirodalmi munkásságot.

A *Jacobi* család az 1700-as években költözött be Németországból a szolnok-dobokamegyei Pálcélcseh nevű községbe, ahol kimutatható egyik őse, J. Mendel kereskedést folytatott. Legidősebb fia, J. Anselm a mai Jocoferi-család megalapítója. *Jacobi* Anselmnek, aki az 1770-as években a báró Wesselényi és gróf Degenfeld birtokok bérlője és kezelője, majd később maga is nagybirtokos volt, 7 fia és 3 leánya volt. Leszármazásuk a következő:

1. *Jacobi* Áron (megh. 1858) községi jegyző, a szabadságharc alatt huszárkapitány volt, amiért az osztrákok halálra ítélték és „in effigie“ — kivégezték. Fia volt

Jacobi Samu (megh. 1913) ügyvéd. Felesége *Brachfeld* Vilma. Gyermekei:

A) *Jacobi* Olivér (1879—1934) ügyvéd, kincstári főtanácsos, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank üggy. igazgatója.

B) *Jacobi* Viktor (1883—1918) zeneszerző, több világsikert aratott operette („Leányvásár“, „Sybill“, stb.) szerzője.

C) *Jacobi* Livia, férje *Leopold* Lajos.

D) *Jacobi* Erzsébet, férje *Pongrácz* N.

2. *Jacobi* Mayer (megh. 1885) szarvaskendi (Szolnok-Dobókam.) nagybirtokos. Gyermekei:

A) *Jacobi* József (megh. 1922) birtokos. Gyermekei:

a) *Jacobi* Frida, férje *Simon* Miksa dr. ügyvéd (Kolozsvár).

b) *Jacobi* Ferenc magántisztviselő (Bukarest).

B) *Jacobi* Móric birtokos. Gyermekei:

a) *Jacobi* Emil dr., ügyvéd (Kolozsvár). Leányai:

Jacobi Edith, férje *Angyal* Pál mérnök (Budapest).

Jacobi Ila, férje *Incze* N. filmigazgató (Bukarest).

b) *Jacobi* Bertalan dr. (hősi halált halt a világháborúban), ügyvéd volt.

3. *Jacobi* József (megh. 1906), Nagyváradon volt kereskedő. Fiai:

A) *Jacobi* Sándor és

B) *Jacobi* Dénes, a soproni és mosztári cigaretta hüvelygyár tulajdonosai.

4. *Jacobi* Dávid (megh. 1910), alparéti nagybirtokos. Leányai:

A) *Jacobi* Mariska, férje *Schlésinger* Frigyes dr., ügyvéd (Munkács).

B) *Jacobi* Fruzina, férje ifj. *Jacobi* József nagybirtokos (Szatmár).

5. *Jacobi* Jakab (megh. 1907), páncélcsehi nagybirtokos. Gyermekei:

A) *Jacobi* Béla dr. (1872—1936), ügyvéd, kir. tanácsos, kormányfőtanácsos, az Izr. Községkerületi Bíróság volt elnöke, stb. Felesége *Buchwald* Jozef in. Gyermekei:

a) *Jacobi* Magda, férje *Gergely* Alfréd kor-

mányfőtanácsos, a Weni Magyar-Osztrák Keresk. Kamara elnöke.

b) *Jacobi Lily*,

c) *Jacobi Kata*,

d) *Jacobi Arisztid dr.*, ügyvédjelölt.

B) *Jacobi József dr.*, orvos, az Orvosi Kamara alelnöke, a MABI főorvosa. Leányai

a) *Jacobi Sonja*,

b) *Jacobi Ada*.

C) *Jacobi Paula*, férje *Munkácsi Bernát dr.*, egyetemi m. tanár (megh. 1920). A további adatokat

1. *Munkácsi* alatt.

6. *Jacobi Hirsch* (megh. 1913), páncélcsehi nagybirtokos. Felesége *Fülep Regina* volt (megh. 1912). Gyermekei:

A) *Jacobi Ernesztin*, férje *Láng József dr.*, ny. bankigazgató (Budapest). Fia:

Láng Aladár dr. (megh. 1930), ügyvéd (Budapest). Leányai:

a) *Láng Andrea*, tanítónő.

b) *Láng Daisy*.

B) *Jacobi Fülöp* (megh. 1929), a Fongiere biztosító intézet ügyv. igazgatója. Gyermekei:

a) *Jacobi Sándor*, a Fongiere bizt. int. cégvezetője.

b) *Jacobi Ágnes*, férje *Schau Géza dr.*, egyetemi magántanár.

C) *Jacobi Dávid* (sz. 1872), volt némái (Szolnok-Dobokam.) birtokos. Felesége *Kirschner Róza* (sz. 1877). Gyermekei:

a) *Jacobi Zoltán* (sz. 1898), e. e. hadnagy, a Philips rádió és vill. rt. és a Vatea rádió technikai és vill. rt. aligazgatója, a Magánalkalmazottak Nemzeti Szövetségének társelnöke, stb.

b) *Jacobi György dr.* (sz. 1906), oki. közgazdász, az Orva S. A. valenciai (Spanyolország és Catániai Olaszország) cég igazgatója. Felesége *Strasser Katalin*.

D) *Jacobi* Mariska, férje *Mendel* Bernát dr., főorvos (Segesvár). Gyermekai:

a) *Mendel* Jenő dr., ügyvéd (Segesvár),

b) *Mendel* Ella dr., orvosnő (Székelyudvarhely), férje *Böhm* Jenő dr., főorvos (u. o.).

7. *Jacobi* Róza, férje *Fülepp* Lajos rákosi (Szilágyul.) nagybirtokos. Gyermekai:

A) *Fülepp* Albert nagybirtokos (Vérmező, Szilágym.).

Bj *Fülepp* Phóbus nagybirtokos (Felegregy, Szilágym.).

Cj *Fülepp* Regina, férje *Hirsch* N. pánccélcehi I nagybirtokos.

D) *Fülepp* Júlia, férje *Grossmann* Ármin mérnök.

8. *Jacobi* Záli (1831—1911), férje *Kurlander* Rafael (1823—1899) nagykereskedő (Nagyvárad). Gyermekai:

A) *Kenéz-Kztrlander* Ede, a „Szombat“ főszerkesztője. Gyermekai:

a) *Kenéz Lili* zongoraművésznő,

b) *Kenés-Kurlander* Ede.

B) *Kurlander* Rozália (megh.), férje *Ullmann* Izidor (megh. 1899) hitközségi elnök, nagykereskedő (Nagyvárad). Fia:

Ullmann Sándor (megh.) nagyváradai hitközségi elnök volt. Fia:

Ullmann István nagyváradai hitközségi elnök.

C) *Kurlander* Teréz, férje *Ehrenfeld* Mór. Leányai:

a) *Ehrenfeld* Dóra, férje *Molnár* Ernő dr., szerkesztő,

b) *Ehrenfeld* Edit író, férje *Patai* József. Gyermekai:

aa) *Patai* Éva író, férje *Hirsch* N. (Jerusalem),

bb) *Patai* Ráfael dr., író és tanár Jerusalemben.

9. *Jacobi* Teréz, férje *Hirsch* Márkus nagykereskedő (Nagyvárad).

10. *Jacobi Citta*, férje *Kappel* N. Fia:
Kappel Samu államvasúti főmérnök.

A csabacsüdi *Königswarter-család* régi német-birodalmi eredetű, utóbb áttért zsidó család. Első ismert őse Juda Arié József, Baruch fia, 1776-ban szerepel. A *Königswarter* nevet fia, Márkus vette fel. A család egyik tagja, *Königswarter* Móric 1810 körül Becsben telepedett le. A Belvárosban először rövidárkereskedést folytatott, de még 1819-ben is mint „tolerált“ (megtűrt) zsidó élt Bécsben. Üzletét később banküzletté változtatta át.

Halála (1829) után özvegye, *Königswarter* Cecil folytatta tovább az üzletet. Társul vette maga mellé unokaöccsét, *Königswarter* Jánost, aki 300 ezer forinttal lépett be társként az üzletbe. A bankház erre még jobban felvirágzott és egyre nagyobb tekintélyre tett szert.

Ebből a családból származott *Königswarter* Móric (1837—1893), akinek bankháza már Becs legnagyobb bankházai közé tartozott. A család még jobban meggazdagodott és minthogy a nagy vagyonhoz hangzatos cím után is áhítozott, 1870-ben megszerezte az osztrák bárói rangot.

Felesége *Wertheimer* Sarolta volt, akitől gyermekei: Henrik, Hermann, Vilmos és Jozefine voltak.

1. *Königswarter* Henrik báró (sz. 1861) neje (1890) *Formos* Margit (sz. 1869), a bécsi udvari színház tagja, keresztény nő, de férjhezmenetele előtt Hamburgban áttért a zsidó hitre.

2. *Königswarter* Hermáim báró (sz. 1864) 1897-ben megkapta a magyar bárói rangot.

Ezt a rangemelést megelőzőleg áttért a katolikus vallásra. Erre a lépésre ugyan már régen készült, még atyja életében rászánta magát, de mert

tudta, hogy atyját elszomorítja vele, várt vele atyja haláláig. *Königswarter* Mór azonban sejtette fia szándékát és ezért végrendeletében kerek 1 millió forint hagyománytól ütötte őt el. Hermann báró 1895-ben aztán valóban ott is hagyta ősei hitét.

Áttérése Nagyváradon ment végbe.

A keresztelési szertartást maga Schlauch Lőrinc nagyváradai bíboros-püspök végezte. A báró, hogy meghálálja a főpap ebbell fáradozását, 50 ezer forint értékű melltűvel ajándékozta meg.

Hermann báró kétszer nősült. Első felesége (1887) ebecki *Blaskovich* Melánia (ebecki *Blaskovich* Sándor és *Lucz* Aranka leánya) volt, akitől azonban elvált. Második neje *Sosna* Ádolfine lett. Fia, első házasságából *János* báró (sz. 1890), akinek neje *Kretschmer-Berger* Claire (Sopron).

3. A harmadik testvér, *Königswarter* Vilmos báró (sz. 1866), felesége (1922) *Goldschmidt* Róza.

4. Nővérük, *Königswarter* Josefíne bárónő (sz. 1870) *Paulschiff* Miksa nejevé lett (1893).

A családnak Magyarországon ma nincs birtoka. A világháború előtt *Hermann* báró nejeének a bihar-megyei Gyapjún 3150 kát. hold birtoka volt. Megvan-e még ma! — nem tudom.

A magyar bőrfeldolgozó ipar terén úgy üzemének nagysága, teljesítménye, mint alapítását illetőleg a legelső helyen az újpesti *Wolfner*-gyár áll. A gyár létesítése egybeesik Újpest városának alapításával (1830), amikor is a kevéssel ezután épült ottani timárüzemet *Wolfner* Gyula fővárosi bizottsági tag és testvére, *Wolfner* Lajos vették meg és vezették fokozatos fejlődése útjára.

Wolfner Lajos a magyar gyáripár fejlesztése körül kifejtett működése elismerésül kapta meg 1904-ben újpesti előnévvel a magyar nemességet. Tekintélyes férfiú, fiatal korában Újpest bírása,

megyebizottsági tag, Újpest díszpolgára, több kitüntetés tulajdonosa volt, aki úgy Pestmegye, mint Újpest közéletében szerepet játszott. Gyermekei voltak:

1. József, 2. Nándor, 3. Ilona, 4. Sándor, 5. Tivadar, 6. Gyula, 7. Ignác.

1. *Wolfner* József (1857—1932) kincstári főtanácsos, a Magyar Országos Központi Takarékpénztár volt elnöke, az Első Magyar Részvény Serfőzde volt alelnöke, számos bel- és külföldi érdemrend és kitüntetés tulajdonosa volt. A bőrgyártás kitűnő szakértelme mellett kiváló pénzügyi és ipari szakértő is volt. Felesége, *Heidberg* Jozefinától gyermekei:

A) *Wolfner* Erzsébet, férje von *Ternes Hattburg* Frigyes,

B) *Wolfner* Emília, férje *Géber* János dr., egyetemi tanár,

C) *Wolfner* György, a *Wolfner* Gyula és Társa cég beltagja, felesége *Tarcsay* Izabella.

2. *Wolfner* Nándor (megh. 1923). A kis üzemnek nagyiparrá való fejlesztése az ő nevéhez fűződik, ami legnagyobb részben az ő fáradhatatlan munkásságának az eredménye. Korának legkiválóbb bőrgyártási szakértője volt. Leánya:

Wolfner Karolin, dr. *Hantos* Elemér (sz. 1881) volt országgyűlési képviselő és volt államtitkár felesége.

3. *Wolfner* Hona, férje volt *Sámuel* Lázár dr. (megh.), udvari tanácsos, volt országgyűlési képviselő. Gyermekei:

A) *Sámuel* József dr.,

B) *Sámuel* Jolán, férj. *Vajkay* Nándor dr. (megh.).

4. *Wolfner* Sándor gazdálkodó volt.

5. *Wolfner* Tivadar báró (1864—1929) tanulmányai elvégzése után atyja gyárába lépett. Egész tevékenységét a gyár fejlesztésére és Újpest előhaladására fordította. 1896-ban Gödöllőn országgyűlési

képviselővé választották. Két cikluson át volt az országgyűlés tagja. Szolgálatonkívül huszárszázados volt, több ízben részesült kitüntetésben, 1918-ban pedig *bároi* rangot kapott. Újpest város díszpolgára volt.

A család tehát 4 ágon, Wolfner József, Nándor, Sándor és Gyula ágán nemesi, "Wolfner Tivadar báró utódaiban pedig bárói ágon él.

Felesége *Herzfelder* Mária Gitta. Gyermekei:

- A) *Wolfner* János báró,
- B) *Wolfner* Vera bárónő, férje báró *Dirsztay* Andor (sz. 1877) pénzügyminisztériumi miniszteri tanácsos (1. I. kötet),
- C) *Wolfner* Lilly bárónő, férje halmi *Halmy* József.
- D) *Wolfner* András báró, a Wolfner Gyula és Társa cég belfagya.

6. *Wolfner Gyula* közgazdasági tanulmányainak befejezése után lépett be a Wolfner Gyula és Társa cégbe. Wolfner József elhalálozása után mint a cég seniorfőnöké' átvette a vállalat irányítását. A volt monarchiában működött borkariéi elnöke volt. A művészetek lelkes pártfogója is. Magyar képzőművészeti és népművészeti gyűjteményei jelentős kultúrártékek. Gyermekei:

- A) *Wolfner* Anna,
- B) *Wolfner* László a Wolfner Gyula és Társa cég belfagya, felesége (1936. júl. 16.) *Baumgarten* Karola, néhai *Baumgarten* Nándor dr., m. kir. közigazgatási bíró, a Beocsini cementgyár elnökének leánya.

7. *Wolfner* Ignác (megh.).

*

A magyar elektrotechnika terén neves helyet foglal el *Blátly* Ottó (Titusz) gépészmérnök; úgy a budapesti, mint a bécsi műegyetem tb. doktora; a Magy. Tud. Akadémia tiszteletbeli tagja, stb. Szü-

letett 1860-ban Tatán. A műegyetem elvégzése után a Ganz-gyárba került, amelynek jelenleg igazgatótanácsosa. Számos találmány, eljárás és szabadalom fűződik nevéhez, amelyek közül legnevezetesebb a *Tnpernovszky* Károlyval és *Déri* Miksával közösen szerkesztett első zárt mágneskörű transzformátor (1885) és a párhuzamosan kapcsolt transzformátorokkal való áramelosztási rendszer. Mindkét találmány nagy jelentőségű az elektrotechnika történetében.

A családot előbb OWat-nak hívták és nevét 1868-ban *Oblat* Mór és gyermekei változtatták át *Bláthy-ra* (10416'1868. B. M.). Nevezett *Oblat* — utóbb *Bláthy* — Mór 1819-ben született Tatán. Felesége *Gold* Fanny volt. *Oblat* Mór szülei pedig *Oblat* József és *N. Chaja* voltak. Mór-nak másik fia *Ede*.

Simon Jakab nagykereskedő volt Pesten. Alnöke volt a Budapesti Áru- és Értéktőzsdének; 1908-ban bogiári előnévvel magyar nemességet, utóbb udvari tanácsosi címet kapott. Született 1847-ben Lengyeltótiiban. Felesége (1872-től) *Birnbaum* Berta volt, akitől gyermekei:

1. *Margit* (sz. 1879), férje (1899-től) zalai *Fenyvessy* József (sz. 1870), helyettes államtitkár.

2. *Jolán* (sz. 1882), férje (1903-tól) *Milch* Gyula (1874—1914).

Bogiári *Simon* Jakab nemessége aztán 1914-ben átruháztatott *Milch* Györgyre és *Milch* Zsuzsannára, egében pedig engedélyt kaptak a *Simon-Milch* ketős családnév viselésére.

Nevezettek *Milch* Gyula (1. fennehb) és bogiári *Simon* Jolán (1. fennehb) gyermekéi. Közülük *Simon-Milch* György 1903-ban. *Simon-Milch* Zsuzsanna pedig 1904-ben született.

Simon Jakabnak volt egy fia is, *Simon* Jenő (sz. 1886) is, aki azonban magtalanul halt el 1918-ban.

Bernstein Béla dr. (sz. 1868), *Bernstein* Lipót (Várpalota) és *Ledeczky* Róza fia, nyíregyházai főrabbi, teológiai tanulmányait a budapesti és breszlai rabbiképzőkben, egyetemi tanulmányait pedig a budapesti és leipzigiegyetemeken fejezte be. Rabbivá avatták 1892. jún. havában. Kevéssel rá, 1892. aug. 18-án a szombathelyi, 1909. ápr. 20-án pedig a nyíregyházai statusquo hitközség főrabbi. Egyházi elnöke 1929 óta a statusquo hitközségek országos szövetségének, alelnöke az Országos Rabbiegyesületnek, Nyíregyháza város képviselőjének választott, Szabolcs-vármegye törvényhatósági bizottságának pedig hivatalból tagja, stb. Felesége a Páparól származó *Koréin* családból származó *Koréin* Juliska.

Igen széles körű papi működésén kívül jelentős irodalmi működést is fejt ki. Ennek főleg két főterületét műveli: a magyar zsidók története és az egyetemes hitoktatás ügye. Amannak területéről főművei, „Az 1848'49-iki magyar szabadságharc és a zsidók“ (Jókai Mór előszavával, Budapest, 1898) és „A zsidók története Vasvármegyében 1687—1909“, stb. A hitoktatási irodalom terén pedig jórészt úttörő munkái főleg hittani tantervekre, a biblia és a zsidóság történetére, valamint a Szentírás fordításaira vonatkoznak. — Egyike a legfáradhatatlanabb és legtudományosabban képzett hazai rabbiknak.

A maglódi IFodgmer-családnak az I. kötetben (45—6. old.) közölt leszármazása néhány további adattal kiegészítést igényel. *Wodianer* Rudolf (1859— ...) követ és meghatalmazott miniszter volt. Az 1. alatti *Wodianer* Béla (sz. 1887) huszárkapitány volt. Felesége *Bogdán* Anna; fiúk *Wodianer* Béla. — A 2. alatti *Wodianer* Andor (sz. 1890) volt huszárfőhadnagy a Külkereskedelmi Hivatal tisztviselője. — A 3. alatti *Wodianer* Rudolf (sz. 1893) első felesége *Fabinyi* Kató (megh.), második *Jesze-*

nák Ilona bárónő. — A IV. alatti *Wodianer* Angélnak (sz. 1867) péchújfalusi *Péchy* Zsigmondiéi születet leányai közül *Péchy* Mária (sz. 1892) ádámföldi *Bornemisza* István ny. tüzérezredeshez, *Péchy* Angéla (sz. 1893) pedig báró ifj. *Ghillány* Imréhez ment feleségül.

A *Derera* spanyol eredetű zsidó család, amely évszázadokkal ezelőtt Kasztiliából költözött be Szalonikiba, utóbb pedig Temesvárott telepedett le. Neve a spanyol „De Herrera“ név rövidítése. *Izrael* (1827— ...) terménynagykereskedő volt és állandó üzleti összeköttetést tartott fenn a Balkán-államokkal, Németországgal és Svájjal. Tevékeny részt vett a Délmagyarországi Történelmi és "Régészeti Társulat megalapításában, jótékony célú intézményeket anyagilag is támogatott, amely érdemei elismeréséül 1897-ben gyarmathai előnévvel magyar nemességet is kapott. Két felesége volt. Az első (1859-től) *Éliás* Zsófia, a második (1868-tól) *Bochory* Perla. Gyermekei úgy első, mint második feleségétől származnak. Közülük *Derera* Henrik dr. (sz. 1875) budapesti nőorvos.

A XVIII. század hetvenes éveinek végén került Poroszországból Pozsonyba *Kohn* Götz Schwerin rabbi. A „Schwerin“ név születéshelye után ragadt rá. Itt született 1760-ban, ahol atyja, Sámuel vagyonos lószállító volt. Anyját bizonyos Ráchelnek hívták.

Kohn Götz Schwerin Pozsonyban a Rabbi *Meir Barby* vezetése alatt állt talmudiskolát látogatta, de 22 éves korában Prágába költözött, ahol a Talmud tanulmányozása mellett főleg aritmetikával, geometriával és a természettudományokkal foglalkozott. Prágából Bajára került, ahol feleségül vette *Müller* Meir Léb gazdag terménykereskedő egyetlen leá-

nyát, Reicelt. Első működési helye Szabadka volt. Itteni rabbi állását 1815-ben a bajai és bácsmegyei főrabbi állással cserélte fel, amelyet 1852-ben bekövetkezett haláláig viselt.

Forrásaim úgy emlékeznek meg róla, mint kiváló tudományú férfiúról, a hitéletben a felvilágosodás harcosáról és idegen származása dacára lelkes és aggódó hazafiról, akinek szemeiben mindannyiszor könnyek rezegetek, valahányszor rossz híreket hallott a szabadságharcban a magyarok sorsáról és felvidult az arca egv-egy jó hír hallatára.

Fiai, Jakab és Mayer Léb mint nemzetörök vettek részt a magyar függetlenségi harcban.

Jakab felesége *Neuschloss* Jakab dunaszerdahelyi rabbi leánya volt, Mayer Léb pedig *Deutsch* Izsák, az óbudai kékfestőgyáros, a „Deutsch Gábiel és József“ pesti cég alapítójának lett a veje.

Jakab egyetlen fia, *Koihn* Sámuel (1841—1920) pesti főrabbi, a történettudományok kiváló művelője, udvari tanácsos, több történelmi munka („A zsidók története Magyarországon“, „A szombatosok története“, stb.) szerzője volt. Egyik fia, *Kovács* Géza (sz. 1868) a Magyar Általános Hitelbank ügyvezető igazgatója, kincstári főtanácsos, egyik veje pedig *Halász* Frigyes dr. (sz. 1864), ügyvéd, kormány főtanácsos.

Köim Götz Schwerin-nek volt továbbá négy leánya is. A legidősebb, Hanna férjhez ment *Schaffer* Jakabhoz. Ezek egyik leánya, Fáni, férjezett *Róth* Fülöpné volt. Leányuk, Lotti, felesége lett *Feigl* L. H. (sz. 1872) gyöngyösi főrabbi, Hevesvármegye törvényhatósági bizottságának tagja, aki a Magyarországi Statusquo Izr. Hitközség Szövetségének egyházi társelnöke. Ő szorgalmazta 1928-ban a magyar zsidóság harmadik pártárnyalata, a „Statusquo ante“ szövetsége országos irodájának törvényes megalakulását és ezt megelőzőleg, 1926-ban a miniszterelnökhöz beadott memorandumában annak

keresztülvitelét, hogy az országgyűlés felsőházában az izraelita felekezet e közjogi tisztjét ne világi, hanem — mint a többi felekezeteknél — egyházi személyek töltsék be. Kohn Götz Schwerin másik veje Löwy Fülöp rabbi, a bajai izr. német-magyar elemi iskola megszervezője, majd igazgatója volt. Harmadik leányát *Freund* Ignác óbecsei földbirtokos vette nőül, akiknek fia, *Freund* József budapesti Józsefkörúti bérpalotáját a Ferencz József rabbiképző szemináriumra hagyta. Negyedik, legfiatalabb leányát *Schulhof* Ezekiel vette feleségül, aki apósa halála után a bajai izr. hitközségben a rabbi-ülnöki tisztet töltötte be. Fia volt *Schulhof* Lipót (1847—1921) francia csillagász, a párisi obszervatórium volt adjunktusa, 1878 óta a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

A BecA-család, amelynek egyik ága a *Madarasy-BecA*-család, bács megyei eredetű, őse, *Mendel* egyik alapítója volt a bácsalmási hitközségnek és az ottani Chevra Kadisának (1773). A családnak három ágazata van, amelyeket *Beck* Miksa (1838—1924), a Magyar Leszámítoló és Pénzváltó Bank vezérigazgatója, *Beck* Nándor (1840—1909), a Magyar Jelzáloghitelbank vezérigazgatója és *Beck* Hugó (1843— ...) kúriai bíró testvérek alapítottak, akik 1895-ben madarasi előnévvel magyar nemességet kaptak. Közülük madarasi *Beck* Nándor 1906-ban, madarasi *Beck* Miksa pedig 1911-ben *Madarasy-Beck* kettősnévvel a magyar bárói rangot kapták. A család tehát egy nemesi és két bárói ágon él.

I. *Madarasy-Beck* Miksa báró (1838—1924) felesége *Netter*, Malvin (1850—1935) volt. Katholizált. Pályafutását a J. Colién pesti bankháznál kezdte meg, 1870-ben pedig a Magyar Leszámítoló és Pénzváltó Bank elnöke lett. Gyermekei:

1. *Madarasy-Beck* Marcell báró (sz. 1872), atyja halála után a fennebb nevezett bank elnökvezérigaz-

gatója. Felesége *Weiss* Jolán (1882—1935) volt, aki szintén katolizált. Leányuk:

Madarasy-Beck Marietta bárónő, férje *Tóth-váraday-Asbóth* András.

2. *Madarasy-Beck* Margit bárónő, férje *Dobay* Antal.

3. *Madarasy-Beck* Irén bárónő, férje volt *Hö-nich* Henrik (megh.).

4. *Madarasy-Beck* Sarolta bárónő, férje *Chram-bach* Frigyes.

II. *Madarasy-Beck* Nándor (1840—1909) udv. tanácsos, a Magyar Jelzálog Hitelbank elnökvezérigazgatója szintén a katolikus hitre tért át. Felesége (1872) *Schön* Laura volt, gyermekei pedig

1. *Madarasy-Beck* Gyula báró (sz. 1873), a Magyar Jelzálog Hitelbank elnökvezérigazgatója, a Magyar-Olasz Bank alelnöke, a Magyar Kereskedelmi Csarnok elnöke, országgyűlési képviselő, a pénzügyi bizottság előadója, a delegáció tagja volt. A közgazdasági szakirodalom terén is működött. Felesége, első (1900) *Gutman* Lily bárónő volt, akitől elvált; második felesége *Hatvány* Lily bárónő (sz. 1890). Gyermekei:

első feleségétől:

A) *Madarasy-Beck* Zsuzsa bárónő (sz. 1901), férje (1918) *Wamoscher* Ervin, bajsai földbirtokos;

második feleségétől:

B) *Madarasy-Beck* Mária bárónő (sz. 1916).

2. *Madarasy-Beck* Ilona bárónő (sz. 1880).

III. *Beck* Hugó (1843—1926) előbb ügyvéd, 1892-ben kúriai bíró, 1908-ban pedig kúriai tanácselnök. Társelnöke volt a Magyar Jogászegyletnek. Áttért (1856). Fia

Beck Lajos (sz. 1876) ügyvéd, 1906 óta országgyűlési képviselő, 1917-ben id. Wekerle Sándor kormányában igazságügyi államtitkár, később az Osztrák-Magyar Bank budapesti intézetének kormányzója volt.

A családhoz tartozott *Beck* Károly (1817—1879) német költő, *Madarasy-Beck* Miksa (1. fennebb) unokaöccse, akinek nevéből Bécsben utcát neveztek el.

Az I. kötetben ismertetett (78—84. old.) *Ehren-/eZd*-családra a következő helyreigazításokat, illetőleg pótlásokat kell megtennem. A 80. oldalon megnevezett von *Hartel* Károly atyja, von *Hartél* Ágost osztrák kultuszminiszter, belső titkos tanácsos volt. — A 83. oldalon a 12. sorban „a fennebb nevezett“ szavak törlendőek és *Ordódy* „Lilly“ *Ordódy* „Magdára helyesbítendő.

A magyar regényírás nagymestere, *Jókai* Mórnak (1825—1904) második felesége *Nagy* Bella színésznő volt, akit 1899-ben hetvennégy éves korában vett nőül. Első felesége tudvalevőleg *Laborfalvi* Róza, családi nevén laborfalvi *Benke* Judit (1817—1886) színművésznő volt.

Nagy Bella egyike volt a legtehetségesebb színésznőknek. „Klasszikusan formált alakja, amely hősnői szerepre predesztinálta, szép fej kifejezésteli arcvonásokkal, amelyekben érzelemteljes lágyság olvadt össze drámai határozottsággal, lelkes szemek, mindezekhez csengő hang...” voltak érvényesülésének titkai. Maga *Jókai* is sokat foglalkozott deklamációjának művészi tökélyre való kiformalásával. Ezek alatt az évek alatt közvetlenül ismerte meg a fiatal művésznő lényét, amely egészen hatalmába ejtette a nagy író.

A szabadságharc ötvenedik évfordulóján *Jókai* Mór *Nagy* Bellának ajánlotta fel az ünnepélyre írt Apotheózisát, amelynek előadásával a legnagyobb sikert érte el. Ezt követőleg vette nőül *Jókai*, amikor *Nagy* Bella búcsút is vett a színpadtól. Férjének halála óta egyetlen egyszer szerepelt nyilváno-

san: *Jókai* centennáriális ünnepségén. Ezt megelőzőleg és azóta teljes visszavonultságban él. Mint *Jókai* Mól· felesége sem tért ki zsidó vallásából.*

Testvérei: *Nagy* Lajos dr., ügyvéd és író; *Nagy* Dezső és *Nagy* Gizella.

Magyarországi születésű volt *Goldmark* Károly (1830—1915), a kiváló zeneszerző. Keszthelyen született, ahol atyja, *Goldmark* Szimchá Rubén hitközségi kántor volt.

A család Lublinból származott Magyarországra. *Goldmark* Sz. R. egy ideig ott kereskedést folytatótt, de fizetési nehézségei támadtak és kénytelen volt vándorbotot venni kezébe. így került Magyarországra, ahol eleinte Pápán lakott, ahol másodszor megnősült, nőül vevén *Krauss* Máriát, akitől négy gyermeke származott. De már 1825-ben a keszthelyi hitközség kántorává választotta meg azzal a kötelezettséggel, hogy emellett el kell látnia a metszői és a hitközségi jegyzői teendőket is. Tizenegy évig működött itt, amikor (1836) búcsút vett Keszthelytől. Gyermekei voltak és pedig első házasságából

1. *Goldmark* József, aki orvos lett, majd Amerikába vándorolt, ahol üzleti vállalkozásai révén jólétre tett szert.

Második házasságából:

2. *Goldmark* Rebeka (sz. 1828. Keszthely),

3. *Goldmark* Károly (sz. 1830. u. o.),

4. *Goldmark* Hermán (sz. 1831. u. o.),

5. *Goldmark* Cili (sz. 1833. u. o.).

Goldmark Károlyt mint zeneszerzőt bizonyára minden olvasóm ismeri. Legalább a „Sába királynője“ (1875) c. operáját hallotta vagy hallott róla. Ma is műsordarabja Operaházunknak. Ezen kívül még több nevesebb szerzeménye van.

*) Jókainé *Nagy* Bella művészetének beható méltatása olvasható *Kohut* Adolf dr. munkája II. kötetében (413—15). ahol közölve van arcképe is.

A „zsidó udvar“-ban, a Bakachok egykori ősi kúriájában, a zsinagóga szomszédságában született. Szülőházát 1910-ben Keszthely város közönsége Goldmark mellképének reliefjével ellátott emléktáblával jelölte meg.

A Posner-család a *Landesberg-esidád* (1. I. kötet 58—63. lapjain) egyik ága. Őse, *József* Posenben volt rabbi, akinek utódai származáshelyük után vették fel a *Posner* nevet. A családból *Károly Lajos* (1823—1887) 1854-ben megalapította a Posner Károly Lajos és Fia kő- és könyvnyomdát, amely „Posner Grafikai Műintézet és Üzleti Könyvek Gyára“ cég alatt 1918-ban részvénytársasággá alakult át.

Posner Károly Lajos vállalata gyors fejlődésnek és fellendülésnek indult és 1884-ben térképészettel is foglalkozott. Az 1879. évi párisi világkiállításon a magyar osztály rendezője volt, amely működése elismerésül az „Academie national agricole manufacturière et commercial“ nagy aranyérmét kapta. De mint kiállítási biztos résztvett már az 1871. évi londoni, az 1873. évi bécsi, majd pedig az 1885. évi budapesti országos kiállítás előkészítéseiben is. Az 1868. évi izraelita egyetemes közgyűlésen a pesti hitközség egyik képviselője volt. Több kitüntetésben részesült és királyi tanácsosi címet is kapott.

Az I. kötet 96—104. oldalain részletesen ismertetem a szitányi *Szitányi*, előbb szitányi *Ullmann* család történetét és leszármazását. A közleményre vonatkozó néhány helyesbítésemet, illetőleg kiegészítéseket a következőkben teszem meg.

A család sírboltja a Kerepesi-úti keresztény temetőben van. Itt nyugszanak *Szitányi* Adolf (1823—1888), *Szitányi* Ödönné (1861—1895), *Szita-*

nyi Elemér (1881—1899), *Szitányi* Adolfné Nemeshegyi Adél (1883—1914), *Szitányi* Miklós (1896—1917), *Szitányi* Ödön (1854—1918) és *Szitányi* Géza (1857—1931). — A 102-ik oldalon a 15-ik sorban a kis c nagy C-re helyesbítendő. A 103-ik oldalon névelírás is csúszott be az ismertetésbe. Az 5-ik és 6-ik pontokban és az ezen utóbbi pont A), B) és

C) alpontjaiban a *Scitovszky* családnév helyett *Szitányi* olvasandó. Akik ott *Scitovszky* néven fordulnak elő, nem *Scitovszky-ak*, hanem *Szitányi-ak*. — Necpáli *Justh* Gyula (1850—1917) a képviselőház volt elnökének *Szitányi* Vilmától (103. oldal, 3-ik pont) született gyermekei még *Justh* Elza, Lajos és Margit. Egyikük *Pongrácz* Jenő gróf felesége. — Az a) alatti *Jakabffy* neve helyesen Gyula és nem Károly, amint a 100-ik oldalon III. alatt említett *Gorove-t* is Antalnak és nem Adolfnak hívták. *Gorove* Ilonka 1860-ban született és 1918-ban halt meg.

A budai *Goldberger-család* családi hagyomány szerint a XVIII. század első felében az olaszországi Páduából származott el Óbudára. Első ismert őse az 1750 körül született *Ferenc* (megh. 1834), aki foglalkozására nézve aranyműves volt. Habár előkelő vevőközönsséggel bírt, mesterségével mégis felhagyott és megtakarított értékeivel 1784-ben Óbudán kékfestőgyárat alapított. Üzeme kezdetben természetesen szerény keretek között mozgott és csak lassan, kellő óvatossággal fejlesztette egyre tovább. De rövidesen már 3 indigócsávával és 3 kézinyomó felszereléssel működött. Leginkább vásárokra dolgozott, amelyeken készítményei csakhamar keresett cikkekké váltak.

Ferencnek két fia volt: *Sámuel* és *Gerzson*. Mindketten atyjuk gyárában foglalatostkodtak. De *Gerzson* lázadó természetével többször összekoccant atyjával és egy heves összeütközés után ott-

hagyta az apai házat: útnak indult, hogy függetlenítse magát az apai hatalom alól. Előbb Bécsben, majd Párisban, végül Londonban telepedett le, ahol felvette az angol állampolgárságot is és megszakított szüleivel minden kapcsolatot. Ferenc ki is tagadta és egész vagyonát másik fiára, *Sámuel-re* hagyta.

Sámuel (sz. 1787) nagy lelkesedéssel és kitarással fogott hozzá a gyár fejlesztéséhez. Már 1818-ban a kezdetleges előállítási módról áttért a géperőre. A gyár egyre többféle cikket és azokat egyre nagyobb mennyiségben gyártotta és áruival ott volt az ország valamennyi számottevő vásárán, Debrecenben pedig expositurát tartott fenn. Az egyre fokozódó forgalom pedig újabb és újabb, egyre modernebb berendezéseket tett szükségessé.

A gyár mindjobban haladt előre a fejlődés útján és teljesítménye szinte napról-napra rohamosan emelkedett. Az 1840-ik év elején már 100 munkást foglalkoztatott, mintegy 200.000 forint értékű kelmét dolgozott fel és 120-féle cikket gyártott, amelyeknek nagyrésztét külföldre szállította. Készített az 1843. évi kiállításon, ahol 78 kiállító közül aranyérmet kapott. Közben pedig két ízben is balsors érte: 1800-ban és tíz évre rá megint tűz ütött ki a gyárban, amelyek ugyan jelentékeny kárt okoztak a családnak, de az épületeket csakhamar újból felépítették és megkettőzött szorgalommal folytatták a munkát ott, ahol rövid időre meg kellett szakítaniok. A veszteséget is kiheverték.

Amikor 1848-ban *Sámuel* is elhalálozott, a gyár vezetését özvegye, *Goldberger* Erzsébet és *Fülöp* fia vették át. Sámuelnek Fülöpön kívül még 16 gyermeke volt, köztük *Károly* (sz. 1812), *Lipót* (1813—1874), *Dávid*, *Zsigmond* (1816—1871), *Jakab* (1828—1903). A gyár társfőnökei *Dávid*, *Lipót*, *Zsigmond* és *Jakab* lettek.

A függetlenségi harc súlyos megpróbáltatás elé

állította a Goldberger-gyárat is, de *Fülöp* pénzügyi tehetsége sikeresen megküzdött a felmerült nehézségekkel és a gyár megrázkódtatás nélkül állta ki ezeket a nehéz időket is.

Utána a családi békességet megint az egyik fiú zavarta meg. *Károly* apjával történt egy összeszólalkozása után otthagyta családját és Chemnitzben egy festőüzemben vállalt alkalmazást. Később egy csehországi hasonló gyár szolgálatába állt. Csak atyja halála után hívták haza testvérei.

A gyár fejlődése rohamosan haladt előre. 1850-ben már 150 munkás dolgozott benne és 260.000 forint értékű pamutcikket és 40.000 forint értékű egyéb cikket dolgozott fel. Átlagban 5—600 vég lenvásznat, 2—250Ö vég féllenvásznat és 3500—4000 tucat különféle szélességű és minőségű kendőt gyártott. Három évre rá már 8600 vég pamutáru, 2300 vég lenvászon és 12.400 tucat különféle kendő került ki a gyár gépei alól.

Az 1857-ik év május 6-án nagy megtiszteltetés érte a gyárat: I. Ferencz József császár és király tisztelte meg látogatásával.

Ugyanebben az évben nagy pénzügyi krach rázkódtatta meg a kereskedelmi világot. Számos nagy cég szinte óráról-órára szüntette be kereskedését. De a Goldberger-gyárat alig érintette a nagy pénzügyi válság. Már a következő évben 500 munkás foglalatoskodott munkatermeiben és évi forgalma 1 millió forint körül mozgott. Ekkor már hatalmas, gőzerővel hajtott gépek bonyolították le az üzletet.

Néhány évre rá — 1861-ben — valami okból megbomlott a családtagok között az összhangzatos együttműködés, ami pillanatnyilag megbénította a gyár további fejlődésmenetét. Ekkor történt, hogy Sámuel özvegye kivált a cégből és a gyár vezetését teljesen átadta *Fülöp*, *Dávid*, *Lipót*, *Zsigmond*, *Károly*, *Frigyes*, *Jakab*, *Manó* és *Henrik* fiainak.

Goldberger Erzsébet kissé romantikus hajlamú,

pompa- és fényűzést kedvelő, de egyébként jótékony nő volt. Néhány év múlva (1867) ő is elhalálozott. Kevéssel előbb azonban budai előnévvel még magyar nemességet kapott.

Halála után fiai szívós kitartással fogtak hozzá a gyár további fejlesztéséhez és sikerült is nekik azt európai színvonalra és a hazai kékfestő ipar között az első helyre felemelniük.

A gyár 1905-ben 3,500.000 forint alaptőkével részvénytársasággá alakult át és „Goldberger Sám. F. és Fia Rt.” cég alatt ma exportál Európa minden államába, valamint Afrikába, Dél-Amerikába és Ausztráliába.

A család meglehetősen kiterjedt. Az élők közül azonban külön fel kell említenem budai *Goldberger* Leó (sz. 1878) m. kir. kormányfőtanácsos, felsőházi tag, a magyar textilipar vezető egyéniségét, aki a részvénytársaság elnök-vezérigazgatója. Szakértelmével és fáradhatatlan munkásságával továbbvezeti a nagy vállalatot kétszáz éves jubileuma felé.

Ami a család nevét illeti, erre nézve pozitív adat nem áll rendelkezésemre. Egészen bizonyos, hogy a család a *Goldberger* nevet akkor vette fel, amikor II. József császár elrendelte, hogy a zsidóknak vezetéknevet kell felvenniök. Lehet, hogy a *Goldberger* nevet korábbi aranyműves-foglalkozása után vette fel. De az a feltevés is lehetséges, hogy az óbudai Aranyhegy (*Goldberg*) lebegett a család szemei előtt nevének megválasztásánál.

Ez a története az immár több mint 150 éves *Goldberger-gyár*nak és a budai *Goldberger-család*-nak.*)

Ennek a százötvenéves kékfestőgyár történetének rövid ismertetése után talán némi érdeklődésre

*) V. ö. Kállay László: A 150 éves *Goldberger-gyár*ai (Budapest, 1935.)

tarthatnak számot azok a gyárak is, amelyek vele párhuzamosan hasonló ipari üzemek voltak.

Óbuda a XVIII. században egyike volt az ország legnépesebb zsidó telepeinek. Igaz ugyan, hogy 1712-ben még csak 88 lelket tüntet fel az összeírás, akik gróf Zichy Péterné védelme alatt álltak, de már 1737-ben 43 család lakja. 198 lélekkel, 1752-ben pedig 52 család élt ott és már rabbijuk is volt. Ez a szám aztán egyre nőtt, úgy hogy 1787-ben 320 zsidó családról számolnak be az írások Óbudáról.

Az 1737-ben Óbudán megtelepedett 43 zsidó család közül mindössze 8 volt a magyarországi származású. A többiek Morvaországból (24), Csehországból (5), Lengyelországból (4), Olaszországból és Ausztriából (1—1) valók voltak. Legrégibb családok az *Abeles*, *Hollitscher*, *Koppéi*, *Mánál Nicolsburger*, *Tauss* és a *Trebtsch* család. A XIX. század elején 527-re emelkedett fel az óbudai zsidó családok száma, amelyek között a legelőkelőbbek voltak az *Abeles*, *Bobelle*, *Boskowitz*, *Goldberger*, *Graner*, *Hollitscher*, *Kanitz*, *Kunewalder*, *Offenheimer*, *Reiss* és a *Ziltzer* családok.

Az ottani zsidók sokféle ipart űztek. Többen foglalkoztak kékvásonfestéssel is. Ilyenek voltak a már fentebb részletesen ismertetett *Goldberger*-gyáron kívül a *Boskowitz*-, *Deutsch*-, *Grün*-, *Sternthal*- és később a *Spitzer*-gyár. Vásznaik országos híreűek voltak. Főleg országos vásárookra dolgoztak.

A XIX. század elején létesült Óbudán *Fináli* Simon kelmefestő gyára, amelyről munkám I. kötetében (71—8) részletesen már megemlékeztem.

Régi alapítású volt az óbudai *Leitner* és *Fiai* cég is, amely kéknymodájában színes divatkelméket gyártott. Az 1843. évi kiállításon szintén kitüntetésben részesült. Meglehetősen nagy üzem volt, amely télen 100, nyáron 150—200 munkással is dolgozott és mintegy 10.000 vég nyers pamutvásznat dolgo-

zott fel. Üzletet tartott fenn Pesten, de lerakató volt Aradon és Miskolcon is.

Az 1851. évben létesült a *Spitzer Gerzson-téXe*. textilgyár, amely már kezdetben arról volt jellegzetes, hogy akkor még szokatlan nagyszámú tisztviselői személyzettel dolgozott. Tulajdonosa nagy súlyt helyezett arra, hogy az üzem adminisztrálása kifogástalan legyen. Munkáslétszáma hatvan körül mozgott. Gyártott pamut-, lenvászón cikket, perkált, kendőket, stb. Évi anyagbevásárlása elérte a 150.000 forintot. 1855-ben 20.000 vég sima és 5000 vég nyomott rőfös árut állított elő és 15.000 tucat kendőt gyártott.

A gyárban 1855-ben tűz ütött ki, amely elhamvasztotta az egész gyártelepet. *Spitzer* Gerzson azonban nem esett kétségbe. Ott hagyta a kormos falakat és nyomban munkához látott: új — gyorsfehérítőre berendezett — gyárat alapított Óbudán.

A korábbi gyár felszerelése a kor színvonalán állt. Benne 25 indigócsáva, 2 mángorló, 1 cilindergép, 1 porrotin és 15 nyomóasztal voltak felszerelése tárgyai.*)

Az ötvenhetes nagy pénzügyi krach alatt egymásután szüntették be üzemeiket a *Boskowitz L.* József és Társa cég nem kevesebb, mint 2 millió forint passzívával, utána becsukták boltjaikat az *Engländer H.* és Fia, *Guggenberger J. C.*, *liobitschek* József, *Seitz J.* és több más nagykereskedő cég.**)

Lakompak egyike azoknak a sopronmegyei régi zsidó községeknek, amelyek „öt község“ elnevezés alatt voltak ismeretesek (V. ö. I. kötet 63. old.). Már a_XVI. században laktak ott zsidók, akiknek száma

*) A cég főnöke Weisz Adolf volt. V. ö. még I. kötet 47—48. oldalakon a szurdai Szurdai családdal.

***) V. o. Kállai L. id. munkáját.

a Stájerországból, Bécsből és Sopronból kiűzött zsidókkal annyira megnövekedett, hogy 1851-ben a község 1800 lakosa közül 1200 volt zsidó.

Itt született 1844-ben *Bún* Samu is (meghalt 93 éves korában, 1937-ben), aki előbb tanító, majd felsőkereskedelmi iskolai tanár volt és Nagykanizsán, majd pedig Hatvanban működött. Később újból visszakerült Nagykanizsára, ahol a felsőkereskedelmi iskola igazgatója lett. Utóbb kir. tanácsos és tiszteletbeli tagja volt az Orsz. Izr. Tanítóegyesületnek. A legelső volt, aki magyar könyvveléti könyvet írt. Az egyszerű és kettős könyvvelétrlől szóló munkájával Magyarországon úttörő munkát végzett. Fia:

Bún József, a Magyar Leszámítoló- és Pénzváltóbank vezérigazgatója, áttért. A maga erejéből küzdötte fel magát a bankvezéri állásra. Már gyakornok korában pályadíjat nyert a Pénzüntézet ellenörzés c. munkájával. Jelentékeny része van abban, hogy a nagy múltú pénzüntézet sikeresen küzdötte át a háború, az infláció és a gazdasági válság idejét. Számos iparvállalat alapításában is részt vett. Kincstári főtanácsos. Felesége *Horner* Ella.

Százhusz évvel ezelött áttért a *Kohlmann*-család is. *Kolümann* Károly (megh. 1808) Újvidéken született majd Pestre költözött. 1814-ben a pesti zsidó hitközség által nagy fáradsággal felállított zsidó iskola első tanítója lett, de már két évre rá lemondott állásáról és kitért zsidó hitéből. Egy ideig mint könyvelő és nevelő működött az *Üilmann*-családnál és ő készítette elő a talajt arra, hogy *Ullmann* Mózes is áttérjen. *Kohlmann* ugyan elhagyta ősei hitét, de ez a körülmény nem ölte ki belőle zsidó érzését, annyira nem, hogy a dohányutcai zsinagóga felavatása (1859) alkalmával a pesti izr. hitközséghez héber nyelvű himnuszt is írt. Né-

metre fordította *Wahrman* Izrael rabbinak héber nyelven írt „Hazafias virágok“ című ódáját és ezen kívül több német nyelvű munkát is adott ki.

A gróf *Csáky*-családnak zsidó családokkal való házassági kapcsolatai közül az I. kötetben megemlítettem az *Ehrenfeld*, a báró *Harkányi* és a báró *Wodiáner* családokkal való kapcsolatát. Ismeretes a családban még egy zsidó-házasság és pedig gróf *Csáky* Tivadarnak (1834—1894) 1861-ben Genfben *Kaan* Maliiddal (sz. 1829. Bécs, megh. 1892) való házassága, aki született zsidónő volt. Házasságukból származtak:

1. *Csáky* György gróf (sz. 1862), akinek első felesége csákvári (?) *Typul i* Irma volt, akitől azonban elvált. Második feleségétől sem származtak gyermekek. ,

2. *Csáky* Vilma grófnő (sz. 1864), akinek viszont két férje volt: 1. (1885) *Grum* Iván, akitől elvált és 2. *Burkhardt* Béla.

Az I. kötet 112—13. oldalain ismertettem a tornyai *Schosberger*, utóbb tornyai *Tornyay-család* le-
származását. Említettem, hogy *Schosberger* Ilona férje báró *Offermann* Viktor, de hiányzik ott első férjének megnevezése. Tornyai *Schosberger* Ilona ugyanis 1883-ban előzőleg gróf *Batthyány* István (1854—1883) felesége volt, majd 1886-ban ment nőül báró *Offermann* Viktorhoz (sz. 1848). Gyermekek — adataim szerint — házasságukból nem származtak.

A család történetének kiegészítéséül még fel-
említem, hogy *Schosberger* Henrik és *Schosberger* Rudolf 1890-ben alapították a selypi cukorgyárat.

Egyike a nagy jövedelmű iparvállalati igazgatóknak *Aschner* Lipót, az Egyesült Izzólámpa és

Villamossági Rt. alelnök-vezérigazgatója. Legutóbbi bevallása szerint évi jövedelme 112 ezer, vagyoni pedig 963 ezer pengő. Alelnöke a Magyar Vasművek és Gépgyárak Orsz. Egyesületének és igazgatósági tagja a GYOSZ-nak — *Aschner* Dávid a Tokodi Üvegyár Rt. és az Egyesület Izzólámpa és Villamossági Rt. igazgatója.

A *Kaszab-család* Hevesmegyéből származott Pestre. Korábbi neve *Köim* volt. Az élő nemzedék atyja, illetőleg nagyatyja, *Kohn* Bernát 1830-ban a hevesmegyei Szűcsiben, született. (Mehalt 1897-ben Gyöngyösön.) Felesége, *Blumenthal* Amáliától (1835—1921) nyolc gyermeke született: 3 leány és 5 fiú. Ez utóbbiak nevüket *Kaszab-ra* változtatták. Közülük *Kaszab* Soma (1858—1911) fia, *Miklós* oki. építész és építőmester; *Zoltán* az Ipari gázokat termelő Rt. igazgatója; *Elemér* a Magyar Oxigéngyár Rt. igazgatója. — Neves tagja volt a családnak *Kaszab Aladár* (1868—1929) udvari tanácsos, a pesti izr. hitközség elnöke, a Kaszab-féle csavargyár megalapítója (1894), a magyar ipari élet egyik reprezentánsa, számos kereskedelmi egyesület elnöke, alelnöke és elnökségi tagja, stb. Ő alapította a *Kaszab Aladár és Józsa* nevű Poliklinikát Pesten. Felesége *Weiskopf* Józsa volt. Gyermeektelenül halt el.

A családból még élnek *Kaszab Soma* (1. fennebb) fia, *Miklós* (1. fennebb), akinek felesége *Telkés Ilona* (sz. 1905) és gyermekeik: *Máté* és *Tibor*.

Az egyik *Barabás-családból* *Barabás* Sándor felesége *Bettelheim* Irén, akitől gyermekei:

1. *Mariette*, férje *Fonyó* Andor,
2. *Endre* mérnök,
3. *Lídia*, hegedűművésznő.

A békesség mindenesetre egyike a legáldásosabb állapotoknak, de nem mindenkinek van természete hozzá, hogy ezt a nyugalmi helyzetet állandóan fenn tudja tartani. Vannak ú. n. „nehéz“ természetű, irigy, kapzsi, lobbanékony, heves természettel sújtott emberek, akik nem tudják indulataikat még akkor sem fékezni amikor tudatában vannak, hogy — nincs igazuk. Mennyi baj származik ebből, ha hozzá még az illető egyén valami közhatósági funkcionárius is, amilyen az alábbi esetben *Schauer* 4b-rahám váradolaszii zsidó bíró volt.

A XIX. század legelső éveiben vegyeskereskedése volt Olasziban a Gilányi-soron bizonyos *Butsum* Cháim török (talán inkább spanyol eredetű) zsidónak. Boltja nem mehetett valami jól, dacára, hogy török dohányt is igen olcsó áron árulgatott, mert csődbe került és egy napon kereket oldott Olasziból.

Mielőtt azonban búcsú nélkül otthagya volna Olaszit, valami ügyes-bajos dolga, igazabban szólva összetűzése volt *Weinberger* Jakab hitsorsosával. Ügyük a zsidó bíró elé is került.

Igen ám, de *Schauer* bíró meg *Weinberger-reX* volt rossz viszonyban és amikor *Butsum* Chaim javára *Weinberger* ellen marasztaló ítéletet hozott, azt azonnal végrehajthatónak mondta ki, anélkül, hogy bevárta volna a marasztaltnak az ítélet ellen előterjeszhető „feleletét“.

A végrehajtás azonban már nem ment olyan simán, amint azt a bíró talán gondolta. *Weinberger* ellenállt neki, sőt *Schauer* bíró ellen panasszal fordult Rhédey Lajos gróf adminisztrátorhoz.

Úgy látszik, hogy Rhédey grófot nem a legkedvezőbben hangolták *Weinberger* érdekében. Megbízta ugyan Tokody János szolgabíró, hogy vizsgálja ki az ügyet, de *Weinberger-t* illetőleg a következő megállapításokat tette a szolgabíróhoz intézett rendeletében: „mivel *Weinberger* ezen vármegyében hír nélkül jöven és ilyen panaszokra szolgáltat

alkalmatosságot, ha magát nem jobbítja meg, ki fog innen végkép utasíttatni, egyben pedig — folytatja a rendelet — szólítsák fel Weinbergert, szűnjön meg az ellenszegülésekre alkalmatosságot szolgáltatni, mert különben rossz kimenetele lesz“.

A szolgabíró lefolytatta a vizsgálatot. A jegyzőkönyv tanúsága szerint akkor, amikor Weinberger ellenszegült a végrehajtásnak, „Schauer Ábrahám; i arra vetemedett, hogy a templomban a kisbíró által nyilván kikiáltatta, hogy senki semmi dologba ne avatkozzon a már gyakor említett Weinbergerrel, mert Bírót ellene kapni nem fog.“ A kihallgatott tanuk szerint „ez a kikiáltás módja egy olyan ember-séges ember ellen, kivált mint Weinberger Jakab ellen, hallatlan dolog és csak egy esméretes nehéz természetű epés embertől telhetne ki, mint Schauer Ábrahám“.

Weinberger a magaviseleté ellen emelt váddal szemben egész csomó ellenbizonyítékot mutatott be abból az időből, amikor még előzőleg Nádudvaron lakott. így Nádudvarról a földesuraság tisztjeivel igazolta, hogy annak bérlője volt és hogy nemes Szabolcs vármegye volt első alispánja előtt is magát annyira megkedvelte, hogy más uraságoknak is „Kegyelmibe s Kegyessegekbe ezennel való ajánlásomra méltónak lenni ítélem“ (1808) adta ki az írást az alispán.

A bemutatott sok-sok bizonyítványra Rhédey gróf is pártfogásba vette Weinbergert, aki ettől kezdve a városban az eddiginél is nagyobb megbecsülésben részesült.

A *Weinberger-család* — családi hagyomány szerint — a Kohanita törzsből származik és a XVIII. század elején költözött be Magyarországra. A fennebb említett Jakab fia *Jeromos* a váradoszai Chevra Kadischának, majd pedig a hitközségnek több éven át elnöke és a mai Zion-templom egyik alapítója volt. Fia, *Weinberger* Jenő dr., fővárosi

ügyvéd és ugyancsak ügyvéd fia, ifj. Jenő dr. is. (Lakos: 104—7., 131.)

A *Drucker-család* óbudai család. A mai Drucker Mór és Fia Rt.-ot 1862-ben *Drucker* Mór alapította. Kezdetben konfekciógyár volt, a háború után posztó- és bélésáru nagyüzemmé alakult át, 1923-ban pedig részvénytársaság lett belőle. Elnöke *Drucker* Géza. Elnöke még a Győri Textilművek Rt.-nak és elnöke, alelnöke, igazgatósági tagja még számos más kereskedelmi vállalatnak és egyesületnek. Kormányfőtanácsos. — Nem tartozik a szegény emberek közé. „Bevallott“ évi jövedelme 1936-ban 104.359 pengő volt, amivel szemben „bevallott“ vagyona mindössze 609.000 pengő értéket képviselt. Nem keresztelkedett ki.

A beckői Riro-család *Biró* Károly budapesti építőmester személyében 1913-ban kapott magyar nemességet. Felesége, *Schweiger* Johannától született gyermekei:

1. *Biró* Henrik (sz. 1866), in. kir. kormányfőtanácsos (1923), székesfővárosi törvényhatósági bizottsági tag, a Budapesti Kereskedelmi és Ipar-kamara volt beltagja, 1936-ban a képzőművészetek pártolása terén szerzett érdemei elismeréséül a polgári Signum laudist kapta. Felesége *S transz* Margit, gyermekei pedig:

A) *Biró* László dr., ügyvéd, Pestmegye tb. főügyésze, az „Ügyvédek Lapja“ szerkesztője.

B) *Biró* Ella (megh.), férje volt *Koch* László.

2. *Biró* Gyula építész, kormányfőtanácsos. Gyermekei:

A) *Biró* Edit, *Solt* Miklósné.

B) *Biró* Pál dr., a Kühne Mezőgazd. Gépgyár r.-t. cégvezetője.

C) *Biró* Andor dr., gyáros.

3. *Biró* Etel, férje volt *Kollár* Dávid (megh.)

4. *Biró* Szidónia (megh.), férje volt *Tiegermann* Sándor építész. Gyermekai:

A) *Tihanyi* Zoltán építőmester,

B) *Tihanyi* Oszkár, oki. építész,

C) *Tihanyi* Aurél (megh.), banktisztviselő.

A család összes tagjai ev. vallásúak.

Híres rézmetsző és vésnök-család volt a XVIII. század második és a XIX. század első felében az *Ehrenreich*-család. A család Pozsonyba való. Belőle a XVIII. század közepén élt *Ehrenreich* Ádám rézmetsző művész. Közeli rokona vagy épen fia volt *Ehrenreich* Izsák (sz. 1766) művésnök, aki 1789-ben Pozsonyból Pestre költözött, ahol a tanács engedélyével „vésnök!” művészetének gyakorlására a belvárosi Kemnitzer-féle házban telepedett le. Fia volt *Ehrenreich* Móric (1791—1844), aki áttért és a keresztségben felvette a Sándor és Ádám neveket. Igen kiváló réz- és acélmetsző volt, akinek metszetei közül nevezetesebbek V. Ferdinánd király, Mária Anna Karolina királynő, gróf Barkóczy Ferenc prímás, báró Wesselényi Miklós, stb. arcképei. Később Becsben telepedett meg.

A Honi-családot, amelyből több neves férfiú emelkedett ki, előbb Fm/iórn-nak hívták. *Ede* és *Antal* testvérek, valamint *Ignác* diósgyőri kereskedő és a Párisban élt *Károly*, *Emma* és *György* nevüket *IJorn-ra* változtatták, míg *Antal* és *Ede* harmadik fivérük, *Móric* megtartotta az *Einhorn* nevet. Nevezett *Einhorn* *Móric* a szabadságharcban mint önkéntes Bem hadseregében a tüzérségnél szolgált és 1849-ben ágyúja, mellett esett el. — *Horn* *Ede* (1825—1875) eleinte rabbinak készült, később a hírlapírói pályára lépett, majd megalapította a radikális zsidó reformközséget. A szabadságharc alatt

mint tábori lelkész működött Klapka hadseregében, Komárom átadása után azonban menekülnie kellett és előbb Lipcsében, majd pedig Párisban telepedett le. 1869-ben visszajött Magyarországra és Pozsonyban képviselővé választották. 1875-ben a kereskedelmi minisztériumba államtitkár-helyettesnek nevezték ki, azonban kevéssel rá meghalt. Igen sokat írt. Budapesten utcát neveztek el emlékére.

Fia, *Horn Emil* (1858—1937) atyja halála után Párisban telepedett le és sokat fordított francia nyelvre magyar szépirodalmi és történeti munkákból. A francia Becsületrend tisztje, a M. Tud. Akadémia tagja, haláláig a magyar ügy lelkes barátja volt. Francia állampolgár lett és áttért.

Másik fia, *Horn Ödön* (sz. 1864) katonai író, Szentpétervárott nevelkedett, majd visszatért Magyarországra és a Ludovika Akadémián az orosz nyelv tanára lett. Szerkesztette a „Katonai Lapok“-at.

Ede testvéröccse, *Horn Antal* (1834—1906) résztvett a szabadságharcban, több ütközetben kitüntette magát, fogságba került, majd pedig büntetésül hat évig szolgálnia kellett. Utána Ede bátyjához Párisba ment, ahol élénk publicisztikai tevékenységet fejtett ki. majd Szentpétervárra költözött, ahonnan csak a kilencvenes években tért vissza Magyarországra.

Nem tudom, hogy a *Brüll* nevezetűek mind közös törzsből származnak-e? Nekem a családra vagy annak egyik ágára a következő leszármazási adatok állnak rendelkezésemre.

Brüll Lipót (1811—1881), jómódú szülők gyermeke, 19 éves korában beállt sógora, *Steiner Hermann* aradi nagykereskedő nagyváradi liszt- és terményüzletébe, előbb mint annak vezetője, majd pedig 1836-ban azt megvette és „özv. Steinerné és *Brüll Lipót*“ cég alatt tovább folytatta egészen haláláig. Igen tekintélyes kereskedő volt, akit a Nagy-

váradi Kereskedelmi Csarnok is megalakulásakor az elnöki székbe ültetett. Felesége (1844) *Michel Regina*, a nagy vagyonú *Michel Sámuel* nagyváradi nagykereskedő leánya volt, akitől *Karolina*, *Sámuel*, *Ignác*, *Berta* és *József* nevű gyermekei származtak.

1. *Karolina* férje *Kaufmann József* volt, gyermekei:

A) *Kaufmann Gizella*, férje *Maitinszki Zsigmond dr.*, ügyvéd.

B) *Kaufmann Sándor*.

2. *Sámuel*, felesége volt *Stern Cecil*, gyermekei:

A) *Adél*, férje *Diósi Ödön*,

B) *Berta*,

C) *Margit*.

3. *Ignác* (1848—...) ügyvéd, udvari tanácsos, a budapesti ügyvédi kamarának előbb elnökhelyettese, majd elnöke, a britt állam budapesti konzula, több magas kitüntetés tulajdonosa 1876-ban vette nőül *Neuwelt Ernesztint* (megh. 1904), *Neuwelt Ármin* a budapesti izr. hitközség volt elnökének leányát. Házasságukból egy leánygyermek született:

Brüll Erzsébet, akinek első férje *Moskovits Iván*, második pedig báró *Bornemisza Lipót* volt, akinek leánya:

Bornemisza Mária Anna bárónő.

4. *Berta* férje *Rosenthal Jakab* volt, gyermekei:

A) *Rosenthal Ödön* fakereskedő, aki nevét *Gyárfásra* magyarosította. Felesége *Fleischmann Ilona*. Gyermekei:

a) *Klára*,

b) *Ferenc*,

c) *János*,

d) *Irén*.

B) *Rosenthal Hugó*,

C) *Rosenthal Irén*.

5. *József*.

A Dowion[^]-BrüW-családról az I. kötetben már megemlékeztem. , t

Brüll Olga a felesége vajai és ibrányi *Ibrányi Mihály* cs. és kir. kamarás, földbirtokosnak is. Leányuk *Ibrányi Erzsébet Doblhoff* báróhoz ment nőül. Leányuk, *Doblhoff* Ily bárónő irónő.

A foglalkozási statisztika a népességnek csak foglalkozási ágak szerinti megoszlását tünteti fel, de nem szolgáltat adatot arra a kérdésre, hogy az egyes foglalkozások minő hányadban szálltak át apáról-fiúra, vagyis váltak örökletessé egyes családokban. Igaz, hogy felette nagy kutató munkát is igényelne egy olyan összeállítás, amely feltüntetné, hogy például a napjainkban a hivatali, orvosi, ügyvédi, kereskedői, iparosi, stb. pályán működő egyének elődei közül hányán éltek ugyanennek a hivatásnak. Mindenesetre azonban érdekes megállapításokat lehetne tenni egy ilyen statisztikából. Mert tagadhatatlan, hogy egyes foglalkozási ágak igen nagy százalékban öröklődnek át a családoknál. Főleg a hivatalnoki, az orvosi, az ügyvédi az építészeti és még néhány más pályán tapasztaljuk, hogy ezek a foglalkozások igen nagy hányadban válnak örökletessé a családokban. Vannak tehát valóságos hivatalnoki, orvosi, ügyvédi, építészeti, stb. „dinasztiák“.

Az egyes foglalkozásoknak ebben az átörökítő, tovább folytatódó menetében — tagadhatatlan — sok előnyös körülmény nyilatkozik meg. A környezetnek óriási befolyása van a gyermek érdeklődésének ilyen vagy olyan irányban való felkeltésére, kialakulására és megszilárdulására. A kis gyermek kíváncsisága, fejlettebb korban érdeklődése, később segédkezése feletti öröme, a tapasztalatgyűjtés állandósága és a szeretetteljes apai vezetés közvetlensége mind csak elősegítik a hivatás érzetének erősödését, beidegződöttségét és szeretetét.

Minden foglalkozási ágban vannak tehát „dinasztiák“, amelyek három-négy nemzedéken termel-

tek ki magukból nemcsak átlag-, hanem kiváló szakembereket.

Egyik ilyen orvos-család a Gloss-család. *Grosz Frigyes* dr. (1797—1858) volt a legelső a nagyváradai zsidók között, aki a kereskedelmi pálya helyett az orvosi hivatást választotta életfeladatúi magának. Orvosi diplomáját 1825-ben Bécsben szerezte. Visszatérve szülővárosába, Nagyváradra (1829), az ottani zsidókórház vezető-orvosa lett, de már a következő évben szegénysorsú vakok részére ingyenes ambulatóriumot létesített, amelyet haláláig maga tartott fenn. Több mint 40.000 szembeteget kezelt és 1500 szürkehályog-operációt hajtott végre. 1856-ban a király is meglátogatta intézetét és legfelsőbb elismerésben részesítette. A szabadságharcban mint főorvos vett részt. Áttért.

Felesége *Wertheimer Henrietté* (1808—1878) volt, akitől egy fia és két leánya származott: *Lajos*, *Judit* és *Mária*.

1. *Grosz Lajos* dr. szintén orvos volt. Előbb (1850—1870) Nagyváradon folytatott orvosi gyakorlatot, majd Budapestre költözött, egészségügyi előadó, később pedig a Máv.-nál egészségügyi főtanácsos lett. *Csatári* előnével 1878-ban magyar nemesiséget kapott, 1882-ben pedig nevét *Csatáry-ra*, változtatta. Felesége, *Gottesmann Emmától* származott fia:

Csatári/ Frigyes (1859—1928) azonban már nem lett orvos, hanem mint udvari tanácsos, az Első Dunagőzliajózási Társulat alelnöke és ny. vezérigazgatója, a Máv. ny. igazgató-helyettese stb. halt eh Felesége volt *Ruainger Cecile*. Gyermekei:

A) *Csatári*; *Lajos*,

B) *Csatáry Erzsébet*, férje *Bálványi Endre*, gyermekük:

Bálványi Hanzi.

2. *Grosz Judit* (1836—1910) férje volt *Grosz Albert* (1819—1901) ugyancsak orvos. Az 1848/49-iki

szabadságharcban mint főorvos vett részt, 18514 Ö1
1867-ig pedig mint Nagyvárad tiszti főorvosa működött. Gyermekei:

A) *Grosz* Hilda (1853—1899), férje volt *Nagy Gyárfás*.

B) *Grosz* Jenié (1856—1918), férje volt *Szunyogh Lóránd*. Gyermekük:

a) *Szunyogh* András,

b) *Szunyogh* István,

c) *Szunyogh* Gábor (megh. 1937).

C) *Grosz* Emil dr. (sz, 1865) orvostanár, 1894-ben egyetemi magántanár, a szemklinika igazgató-helyettese, 1900-ban nyilv. rk. egyetemi tanár, 1900—4 között több fővárosi közkórházban szemész-főorvos, 1903—1918. trachomaügyi kormánybiztos, 1905-ben pedig a szemészet ny. rendes egyetemi tanára és az I. sz. szemklinika igazgatója lett. Számos külföldi és hazai egészségügyi társaság és egyesület, orvosi akadémia stb. elnöke, alelnöke, tiszteletbeli tagja és 1910-től az orvosi továbbképzés központi bizottságának al-, 1926-tól pedig elnöke, stb., stb. A világháborúban mint m. kir. honvéd főtörzsorvos vett részt. Igen gazdag szakirodalmi munkásságot is fejtett ki. Nyugalomba vonult 1937-ben. Áttért. Felesége *Takáts* Margit (megh. 1937. nov. 6.), gyermekei pedig:

a) *Grosz* Géza (megh.), özvegye *Be.eler* Karola.

b) *Grosz* Imre (megh. 1931), felesége *Kiss* Erzsébet (megh. 1918) volt; leányuk:

Grosz Edith.

c) *Grosz* Andor (megh. 1918).

d) *Grosz* Eszter, férje (1936) domonyi *Domony* Péter.

e) *Grosz* István.

3. *Grosz* Mária, férje *Wertheimstein* Alfréd. Gyermekük:

A) *Wertheimstein* Clarisse, férje *Strasser* A.

B) *Wertheimstein* Aranka,

C) *Wertheimstein* Rózsika, férje *Rothschild* Charles.

D) *Wertheimstein* Sarolta (megh.).

E) *Wertheimstein* Adrienné (megh.).

F) *Wertheimstein* Henrich, felesége *Schiff* Joey.

G) *Wertheimstein* Viktor, felesége *Feiler* Anna.

A szentlőrinci *Liebermann-család* is egészen orvos-család. így *Liebermann* Leó dr.-nak (1852—1926) már atyja is Debrecenben ismert nevű orvos és az 1848/49-iki szabadságharc katonája volt. Nevezett *Liebermann* Leó dr. mint orvos és chemikus 1880-ban az akkori Állatorvosi Tanintézetnél a vegytan tanára lett. 1881-ben áttért és egy osztrák nagyiparos- és katonacsaldból származó keresztény nőt vett feleségül. A 80-as években megszervezte a M. kir. Állami Vegykísérleti Állomást, majd ennek további fejlesztésében az Orsz. M. Kir. Chemiai Intézetet, amelynek első igazgatója volt; ezzel az intézettel vetette meg az egész mezőgazdasági kísérleti ügy alapját, amely később számos más irányú kísérletügyi intézménnyel bővült. E munkájának elismerésül kapta 1902-ben a magyar nemességet. Ugyanekkor a budapesti egyetem orvosi karának meghívására átvette a Közegészségtan tanszékét mint egyetemi ny. rendes tanár, amelyet élete végéig betöltött. Előzőleg már az orvosi vegytan rk. tanára volt ugyanezen az egyetemen és a kémia tanára az Állatorvosi Főiskolává bővült akadémián. 1910-ben udvari tanácsosi címet kapott. Az egyetem orvosi karának 2 éven át dékánja, a Budapesti kir. Orvosegyesületnek 4 éven át elnöke és az Orsz. Közegészségi Tanácsnak több évtizedig másodelnöke volt. Mindhárom fia szintén orvos.

1. *Leó* dr. (sz. 1883), szemorvos, egyetemi rk. tanár, egészségügyi főtanácsos, fővárosi közkórházi főorvos, az Orsz. Közegészségügyi Tanács tagja.

2. *Pál* dr. (sz. 1885), az élettan magántanára volt Németországban az Erlangen-i egyetemen.

3. *Tódor* dr. (sz. 1891), orr-, gége-, fül-szakorvos, a váci r. kath. Hittudományi Főiskolán az orthophonia rk. tanára, tartalékos ezredorvos.

Ugyanilyen család a *Hasenfeld-esalád* is, amelyben szintén már három nemzedéken öröklődik az orvosi hivatás. *Hasenfeld* Hermann orvos, korának nagy hírben álló orvosa 1848-ban hitközségi előljáró volt Pesten. Testvére, *Hasenfeld* Arnold ugyanekkor szintén orvos. Ennek fia, *Hasenfeld* Manó (1836—1905) orvosi diplomáját Bécsben szerezte, a pesti egyetemen magántanári képesítést nyert, de a kancellária nem erősítette meg (1863). Ezután Bécsbe ment, ahol a fürdőgyógyászatból magántanár lett, amely képesítésében utóbb a budapesti egyetem is megerősítette. Fia, *Hasenfeld* Artúr dr. (sz. 1870) egészségügyi főtanácsos, c. rk. egyetemi tanár, kórházi főorvos, főleg belorvostani és szívbetegségekkel foglalkozik. Kikeresztelkedett. Felesége baranyavári *Ullmann* Sarolta (sz. 1870). Házasságából két leánygyermek származott.

A Dán-család neve korábban *Diamant* volt. *Diamant* Samu Puchón született 1833-ban, 12 éves korában jött Pestre, ahol az akkor leghíresebb szücsüzletben inaskodott, majd felszabadulva, rövidesen céhszücs-mesteri képesítést nyert. 1860-ban alapította hasonnevű cégét, amelyből fejlődött ki a mai Pannónia Rt., azelőtt *Diamant* Samu és Fiai cég. Hét gyermeket nevelt fel, akik családi nevüket 1901-ben *Dán-ra* magyarosították.

Két legidősebb fia, *Leó* és *Viktor* 1896-ban vették át az üzemet, amelyben atyjuk inaskodott és „Dán Testvérek“ cég alatt folytatták tovább. 1900-ban cs. és kir. udvari szücsök lettek és meg-

kapták a József főherceg és Coburg herceg udvari szállítói címet. *Viktor* 1912-ben kivált a cégből és a János Szanatórium Rt.-nél vállalt érdekeltséget, amelynek mindmáig ügyvezető elnöke, míg helyét a cégben legfiatalabb testvére, *Fülöp* foglalta el. 1930-ban *Fülöp* kivált a cégből és saját neve alatt alapította meg jelenleg is fennálló cégét, míg Leó ugyanekkor vejét, *Bokor* Imrét vette magához társul.

A középső két testvér, *Béla* és *Károly* atyjuk üzemét vezették és 1910-ben átalakították azt a Pannónia báránybőrnesesítő Rt.-ra, amelynek Londonban is önálló fiókja van és főleg exportra dolgozik. *Béla* 1912-ben kivált a Rt. kötelékéből és baracscai birtokának kezelésével foglalkozik.

A Bécsi-utcai 5. számú házat a második generáció építette fel és halijában őrzik édesatyjuk emlékezetét márványszobor alakjában.

A két leánytestvér *Brichta* Bódog dr. ügyvéd és *Illés* Marcell gyáros felesége.

Ma a család a 2-ik és 3-ik generációval együtt 42 tagból áll. Dán *Leó*, *Béla* és *Károly* kormányfőtanácsosok, *Viktor* kir. kereskedelmi tanácsos. *Leó* (sz. 1870) mint zeneszerző is ismertté tette nevét (d'Amant Leó), több mint kétszáz zeneműve van, köztük több operette.

Zsidó származású nő, *Hirsch* VVilhelmina (1848—1870) volt a felesége báró *Nikolics* Fedor (1836—1903) belső titkos, tanácsos, volt főrendiházi tagnak is. Házasságukból születtek:

1. *Nikolics* Johanna bárónő (sz. 1870), akinek férje (1892) báró *Duka* Géza (sz. 1867) volt főrendiházi tag. Gyermekük azonban nincsenek.

2. *Nikolics* Fedor báró (sz. 1871), felesége (1907) *Eisler* Melánia (kér.); gyermektelenek.

3. *Nikolics* Erzsébet bárónő (sz. 1877), férje

1. (1899) gróf *Hardegg* Jenő (sz. 1876) kamarás,

2. (1911) nemes *Nemiz* Móric (ker.).

4. *Nikolics* Mihályka bárónő (1882—1901), férje (1900) *Wich* Lajos (sz. 1868). Leánya:
Wich Mihályka (sz. 1901).

Conrad Ottó, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank ügyvezető igazgatója zsidó származású, utóbb a református hitre áttért szülők gyermeke. Született 1880. aug. 29-én. Atyja (megh. 1880. okt. 8) *Conrad* Frigyes, anyja *Hétsey* Juliánna volt. Közös sírban nyugszanak a budapesti Kerepesi-úti keresztény temetőben. Nevezett *Conrad* Ottó néhány évvel ezelőtt aztán katolizál. Szerény sorsú szülők gyermeke, aki a maga erejéből küzdötte fel magát bankvezéri pozícióra. Élénk összeköttetést tart fenn a katolikus főpapi körökkel; tevékeny híve egyházának és anyagilag is támogatja a katolikus püspöki kart szociális tevékenységében.

A *Biedermann-család* kapcsán említettem az I. kötetben (55. old.), hogy *Gerliczy* Erzsébet bárónő (sz. 1888) férje (1910) *Forster* Jenő báró (sz. 1885). Utóbb nevezett a Nemzetközi Hálókocsi Rt. magyarországi képviselője volt és 1937-ben halt meg. Egyetlen leánya tragikus körülmények között hűnyt el és hozzá temették édesatyját. — Ugyanezen ismertetésnél 4. pont alatt kimaradt *Gerliczy* István báró (sz. 1895), aki szintén nős. — A 3. alatti *Biedermann* Anna (sz. 1845) első férje (1868 és nem 1865) *Thavonat* báró keresztneve Jenő, *Schaffgotsch* grófé pedig Viktor. *Thavonat* Jenő bárónak (1836—1900) *Biedermann* Annától két fia született: *Thavonat* Gusztáv báró (sz. 1869) és *Thavonat* János báró (sz. 1871). Ez utóbbira további adataim nincsenek. *Thavonat* Gusztáv báró felesége (1901) — forrásaim szerint — *Szepesy* Lujza volt, akitől gyermekei:

1. *Thavonat* Anna bárónő (sz. 1903),
2. *Thavonat* Mária bárónő (sz. 1906),

3. *Thavonat* Viktor báró (sz. 1909),
 4. *Thavonat* Erzsébet bárónő (sz. 1911).

A II. alatt írt *Fejérváry Géza* báró felesége *Lángh Aranka* (sz. 1898) múzeumi őr (öslénytan) volt. — Az 56. oldalon „3. *Korniss Margit* grófnő”-nek nem volt férje *Gudenus Géza* báró. Nevezettnek felesége *Korniss Mária* grófnő (sz. 1878) volt.

Egyike volt a kaukázusi magyar utazóknak és magyar geográfusoknak marosdécsei *Déchy Mór* (1851—1917). Előbb *Reuiscá*-nak hívták és nevét 1875-ben változtatta meg *Déchy-ra*. Már huszonkétéves korában résztvett a Magyar Földrajzi Társaság alapításában, amelynek később alelnöke, majd tiszteletbeli elnöke volt. Igen sokat utazott, de legmelegebben a Kaukázus vidéke érdekelte. Erről az utazásairól „Kaukázus. Kutatásaim és élményeim a kaukázusi havasokban” cím alatt nagyszabású munkát írt (1907), amely bővítve német nyelven is megjelent (1905—7., 3 kötet). Gyűjteményei és könyvtára különböző kultúrintézmények birtokába kerültek. Magyar nemességet 1882-ben kapott. — Leánya írónő.

A *KnrZünáer*-család *Kurlndner Ráfael* személyében a XVIII. század vége felé költözött be *Kurlandból* Magyarországra. Nagyváradon telepedett le, ahol megnősült. Később több magyarországi városban rabbi állást töltött be. Fiatalon halt el az 1830-as évek elején. Legidősebb fia, *Kurlander Izsák* a múlt század „harmincados éveiben zsidó városbíró volt Nagyváradon. Unokáját, *Kurlander Ciliit Berkovits Ferenc* dr., nagyváradai ügyvéd vette nőül. — *Illés* a tokaji kerület képviselője volt az 1868. évi izr. egyetemes közgyűlésen. Nővérét *Neumann Sámuel* vette feleségül, akinek fia *Neumann Ármin* dr. (1845—1909) udvari tanácsos, országgyűlési képviselő volt. — Másik testvére,

Ráfael (1823—1899) Nagyvárad-Újvárosban volt fűszer- és rövidárkereskedő. Felesége *Jacobi Szerén* (1831—1911) volt. Gyermekei:

Kenéz-Kurlander Ede dr., a „Szombat“ szerkesztője. Társával együtt építette a jelen század első évtizedében a nagyvárad-i híres „Fekete Sas“ palotát.

Kurlander Teréz, férje *Ehrenfeld* Mór.

Kurlander Róza (megh.), férje volt *Ullmann* Izidor (megh. 1899).

A cserkúti *Engel*-család közös eredetű a jánosi *Engel*-családdal, amely utóbbiról munkám I. kötetében (22—26. old.) már részletesen megemlékeztem. Őse az 1822—ben született *Engel* Simon, aki testvére volt *Engel* Adolfnak (sz. 1820), a jánosi *Engel*-család őseinek.

Engel Simon sapkakészítő volt és 1841-ben hivatalosan 10 forintra becsült jövedelemfelesleg után fizette a türelmi adót. Utódai később elköltöztek Pécsről.

A családból *Engel* Miksa (1863—1933) kezdetben nagyarányú fakivitellel foglalkozott, később pedig a Főnyire Biztosító Társaság igazgatója lett. Felesége (1889) *Brachfeld* Caesarina volt. Cserkúti előnévvel magyar nemességet is kapott 1895-ben. Héber nyelvű verskötet is jelent meg tőle. Gyermekei:

1. *Engel* György (sz. 1890), felesége (1922) *Szegvári Lázár* Franciska. Gyermekei:

A) *Engel* Babetta (sz. 1923.),

B) *Engel* Péter (sz. 1924),

C) *Engel* Klára (sz. 1927),

D) *Engel* Jolán (sz. 1928).

2. *Engel* Lívia (sz. 1891), férje (1914) *Kende* Artúr dr.

Az 1896-ban felsőgallai előnévvel magyar nemességet nyert *Mende* Bódog földbirtokost előbb *MendZ*-nek hívták. Szülei *Mendl* Vilmos (sz. 1809. Jánosháza) és *Löwisohn* Rozália (sz. 1812. u. o.) voltak, akiknek gyermekei voltak:

1. *Karolin* (sz. (1836),
2. *Lajos* (sz. 1838),
3. *Regina* (sz. 1843),
4. *Borbála* (sz. 1844),
5. *Zsigmond Félix* (sz. 1848), aki nevét *Mende*

Bódogra magyarosította. Gyermekei:

- A) *Valér* (sz. 1886), műépítész,
- B) *Zsuzsánna* (sz. 1894),
- C) *Józsa* (sz. 1895),
6. *Sándor* (sz. 1850).

Az 5-ik pont alatti Zsigmond Félix kivételével, aki nevét *Mende*-ve változtatta, a többiek megtartották *Mendl* nevüket.

Másfél évtized múlva alapításának (1852) századik évfordulójához érkezik a Grauer Miksa udvari szállító (1876) likőr-, rum- és ecetgyára cég. A család Sziléziából származott Magyarországra, őse, *Grauer* Hirsch 1760 körül született, felesége, bizonyos Fány pedig 1847-ben halt el és Teschenben van eltemetve. Magyarországra fia, *Grauer* Lipót jött, aki szeszkereskedő volt. Felesége, *Glücksmann* Jetty Ratiborból (porosz Szilézia) származott. Négy gyermekük volt: egy leány, aki korán húnyt el és 3 fiú: Miksa, Albert és Márkus. Közülük Márkus összes gyermekei elhaltak; Albert utódai Franciaországba, illetőleg Belgiumba származtak el, míg *Miksa* (1829—1895) 1852-ben megalapította Pesten a máig fennálló, fennebb nevezett gyárat, amelynek általános denaturáló telepe a Ferencvárosban, borlepárolója, szeszfinomítója, bornagykereskedése és sziklapincészete pedig Kőbányán van és egyike az ország legtekintélyesebb ipari vállalatának. Nevezett *Grauer* Miksa székesfővárosi bizottsági tag,

többszörös budapesti háztulajdonos, nagybirtokos (csudaballai birtokát gr. Andrássy Gyulától vásárolta meg) volt. Felesége, *Schuller* Annától (1832—1922) hat gyermeke született, névszerint a következők:

1. *Eugénia* (1859—1929), tekintélyes egész vagyonát jótékonycélokra hagyta; férje volt, 1. *Wittman* Lázár dr. (1846—1887) időrendben Magyarországon a legelső gyermekgyógyász-specialista,

2. *Szabó* József mérnök, fővárosi bizottsági tag, a Közmunkák Tanácsának tagja.

2. *Irma* (megh.) férje 1. *Schwimmer* Pál, 2. *Pálmai* Károly mérnök. Gyermeük:

A) *Pálmai* László (megh.),

B) *Pálmai* Erzsébet, akinek első férje *Borsodi* Sándor volt, második férje *Freud* Dezső.

3. *Paula*, férje *Salgó* József dr., ügyvéd. Gyermekei:

A) *Sálgó* Lajos (megh.), felesége *Tornyay* Katalin bárónő (1896—1934); gyermekei:

a) *Sálgó* Teréz,

b) *Salgó* Iván.

B) *Salgó* Lilly, férje *Neuwirfh* Rezső, OFA igazgató. Fia

Neuwirth János (megh.).

C) *Salgó* Margit (megh.), férje *Baumann* János dr., ügyvéd. Leánya

Baumann Piroska.

4. *Franciska*, férje *Glass* Izor dr., orvos, kir. tanácsos. Gyermekeik:

A) *Glass*, Alice, férje *Pollák* Gusztáv grázi bornyagykereskedő, tart, tüzérszázados. Fia

Pollák György.

B) *Glass* Edit, férje *Schmidt* Sándor dr., ügyvéd. Gyermekei:

a) *Schmidt* Márta, férje *Kovács* József,

b) *Schmidt* Katalin.

C) *Glass* Elemér dr., orvos.

5. *Artúr* (megh.). ;

6. *Vilmos* dr. (1866—1932) ügyvéd, gyáros, fő; városi bizottsági tag, szkv. százados, hitközségi előljáró, az I. Sz. G-y. E. alapító elnöke, ipartestületi elnök, nagy könyvgyűjtő, klasszikus műveltségű férfiú, kiváló szónok, e mellett a szerénység mintaképe volt. Felesége, *Herzman* Irén (*Herzman* Bertalan tőzsdetanácsos leánya). Fia:

Miksa Pál dr., a Grauer cég jelenlegi tulajdonosa, tart, huszárhadnagy, ipartársulati elnök.

A Ailéni/i-családnak előbbeni neve *Klein* volt. Nevét 1874-ben *Klein* Mór pesti, 1875-ben pedig *Klein* Dávid aradi lakos és ez utóbbinak gyermekei: Ede, Adolf, Róza, József és Eszter változtatták át *Kilényi-re* (6461—74., ill. 42155—75. B. M.). — A családból *Klein* Hermann nevét a magyar irodalomtörténetbe írta be. 1842-ben megindította a „Dér Ungar“ c. jól szerkesztett szépirodalmi divatlapot. Kevéssel rá áttért az ev. hitre, ő volt a második magyarországi zsidó lapszerkesztő. A keresztségben János nevet kapott. Fia volt *Kilényi* Hugó (1840--1924) a hivatali ranglétrán miniszteri tanácsosi rangig emelkedett és elnöke volt a Keleti Tengerhajózási Társaságnak. *Kilényi* előnévvel 1891-ben magyar nemességet is kapott. Leánya, *Júlia* 1904-ben nőül ment *Berend* Miklós dr.-hoz (1870—1919), az 1919. évi ellenforradalom vértanújához (1. *Berend* alatt).

Nem ugyan magyarországi, hanem itteni zsidó családokkal házassági kapcsolatokba került, olaszországi régi zsidó család a *Senigaglia-család*. Egy előttem fekvő családfa szerint őse a XV. század második felében élt Graziadio *Senigaglia*, akinek fia, *Salamoné di Scandiano* fiaiban a család két ágra szakadt. Az egyik ág — úgy látszik — kihalt, míg a másik ág — amelynek őse az 1550. szept. 15-én született *Isaia* — fiágon is napjainkig él. A család-

ból Alberto felesége *Breuer* Mária (Pozsony), akiknek gyermekei közül Eugénia (1853—1926) *Baumgarten* Henrik (sz. 1855) udvari tanácsos, a Ganz Rt. alelnökének felesége volt; Klára férje *Guttman* N.; Emília (1857—1937) férje *Auer* Gyula (1857—1937), az Auer Dávid és Fiai textilnagykereskedő cég főnöke; Bianca férje *Granichstaedten* N.; Károly felesége pedig *Albahari* Paula. A család többi tagjai közül Guiseppé gyermekei Milanóban. Triestben és Görzben élnek. — A családnak — állítólag — polgári címere is van, amely jobbharánt vágott pajzsban lenn hatágú csillagot, fenn pedig a hasítási vonalon lépdelő, felemelt jobbában golyót tartó oroszlánt mutat; sisakdísz: a pajzsbeli oroszlán növekvőleg.

A modern cionizmus megalapítója, *Herzl* Tivadar (1860—1904) író és hírlapíró, igen érdekes múltú családból származott. Egyik őse, Löbl spanyol zsidó volt; az inkuizíció nyomása alatt kereszténnyé lett; szerzetesrendbe lépett: majd amikor Törökországba menekült, visszatért ősei vallásához. Atyja, Jakab, Budapestre költözött és itt házasságra lépett *Diamant* Jeanettel (sz. 1837). *Diamant* Jeanette hatodmagával *Diamant* Hermann (sz. 1803) pesti házalónak volt a leánya. Anyjuk bizonyos Johanna (sz. 1804) volt. A hat testvér közül négyen voltak leányok és ketten fiúk: *Diamant* Móric (sz. 1827) és *Diamant* Vilmos (sz. 1828).

A fierzZ-család 1878-ban Bécsbe költözött. Ettől kezdve az ifjú Tivadar egészen a hírlapírásnak és az irodalomnak élt. „Dér Judenstaat“ (Wien, 1896) című munkájával indította meg a cionista mozgalmat Bécsben. Ebben vetette fel a palesztinai zsidó állam létesítésének tervét, aminek érdekében járt a pápánál, a német császárnál és a török szultánál is.

Unokaöccse *Deltái* Jenő (sz. 1871) író és hírlap-

író, több verskötet, számos elbeszélés és regény, valamint több színmű, köztük a „János vitéz“ (Bakonyi Károllyal, Kacsóh Pongrác zenéjéhez) szerzője, A francia Becsületrend tulajdonosa (1927).

Debrecen város közéletében a nyolcvanas években igen tekintélyes szerepet játszott *Balkányi Miklós* dr. (1855—...) ügyvéd. Eredetileg *Weinberger*-nek hívták és nevét 1875-ben Gyula és Emil gyermekeivel változtatta át *Balkányi-va* (2939/75. B. M.). Elnöke volt a debreceni izr. hitközségnek, tagja volt a város törvényhatósági bizottságának, tiszteletbeli főügyésze a városnak, stb. Igen tevékeny részt vett város kulturális fejlesztése terén.

Ugyanebből a Wewberper-családból származott *Balkányi Kálmán* dr., aki nevét 1877-ben változtatta át erre a névre (30.005 77. B.M.). Fia, *Balkányi Kálmán* (sz. 1883) ügyvédi oklevelet szerzett, majd az OMKE titkára, 1918-ban pedig annak igazgatója lett. A magyar közgazdasági élet terén élénk buzgalmat fejt ki. Az OMKE főszerkesztője is.

*Helfy Ignác*ot (1830—1897) előbb *Héller*-nek hívták. Az 1848-49-iki szabadságharcban mint hadnagy vett részt. Már ebben az időben foglalkozott publicisztikával. A szabadságharc után hadi törvényszék elé állították és internálták. Páduában keresztelkedett meg az 1850-es évek közepén. 1869-ben ellenzéki lapot indított, amelyben a kiegyezést támadta, amikor aztán hazajött. Kossuth ajánlatára képviselővé választották meg. Haláláig volt képviselő mindig ellenzéki elvekkel, mint a szélső balpárt egyik vezetője. Sokat írt magyar és olasz nyelven s nem kis érdeme van abban, hogy elsőnek ismertette olasz nyelven a magyar írókat és a magyar irodalmat. Ő adta ki Kossuth Iratait is. Szegény zsidó családból származott s mint fennebb már említettem, meg-

lett korában katholizált. Felesége egy olasz nő volt, gyermekei, azonban nem voltak.

Áttért család a botfái ZZiws-család is. Előbb *Hirschel*-nek hívták és nevüket *Hirschel* József ügyvéd és gyermekei: Kornél és Iván 1882-ben változtatták át *Hüvös-re* (18388'914. B. M.) — *Hüvös* József (1848—1914) ügyvéd, királyi és udvari tanácsos, a Budapesti Villamos Városi Vasút Rt. megalapítója és elnök-vezérigazgatója volt. Ő alapította a budapesti földalatti villamos vasutat is. Érdemei elismerésül botfai előnével 1897-ben magyar nemességet kapott. Felesége *Heller* Mária volt. Fiai közül *Kornél* (1875—1905) író volt, akinek két színdarabját a budapesti Nemzeti Színház is előadta. — *Iván* (sz. 1877) a nevezett Városi Vasút Rt. vezérigazgatója volt, de nevét több ballett („Havasi gyopár“, stb.), de főleg a nagy sikert aratott „Katinka grófnő“ c. operettje tette ismertté.. — *László* (sz. 1883) szobrászművész, több budapesti szobormű alkotója. — Nővérük *Lengyel* Andor dr., a Beszkárt ügyészének felesége.

Kunffy Adolf (1838—...) a szabadságharc alatt beállt Garibaldi légiójába és 1864-ig szolgált. Vetter Antal altábornagy és főparancsnok Nápolyba rendelte, ahol gróf Teleki Sándor mellett a légió katonai és politikai képviselőjében segédkezett. 1869-ben tért vissza Magyarországra és gazdálkodni kezdett. Két ízben elnöke volt a kaposvári zsidó hitközségnek és annak érdekében jelentékeny anyagi áldozatot hozott. Közművelődési célokra is tekintélyes alapítványokat tett. Atyja *Kohn* Simon (Kaposvár) volt és egyetlen fia volt szüleinek. Somogytúri előnévvel 1912-ben magyar nemességet is kapott. Felesége, *Hochsinger* Herminától (megh. 1918) négy gyermeke származott:

1. *Lajos* (sz. 1869) somogy megyei földbirtokos (817 kát. hold), festőművész (főleg magyar genreképek). Felesége *Tiller Ella*. Áttért. Fia: *Zoltán* (sz. 1902).

2. *Károly* (1871—1916), felesége *Wolf Sári* volt. Fia: *Lajos* (sz. 1905).

3. *József* (1877—1927).

4. *Emma* (sz. 1872), férje alsódomború *Zalán Ödön*.

A családból *Károly* nejeinek Tolnamegyében 1427 kát. hold birtoka van.

A „cukorkirály“-nak nevezett báró *Hatvany*-család ma is egyike az ország legvagyonosabb zsidó, illetőleg részben már áttért zsidó családainak. Nem minden tagja tért át, sőt az áttért *Hatvány Péter* báró kevéssel halála előtt ismét visszatért ősei hitéhez (1936). A családnak úgy a kerepesi-úti keresztény, mint a zsidó temetőben is van családi sírboltja.

A családot előbb *Deutsch*-nek hívták. Őse *Deutsch Ignác* (1803—1873) Aradon született és innen is indult el a család a vagyonosodás útjára. Felesége *Adelsbery Teréztől* (1802—1863) ott születtek fiai: *József* és *Bénait* is (1. alább). Később birtokosok lettek Hatvanban és nevezett *Deutsch József* és *Bernát* hatvani előnével 1879-ben magyar nemességet kaptak. *József* fia *Sándor* (1852—1913), továbbá *Bernát* fiai: *József* (1858—1913), *Károly* (1863—...) és *Béla* (1866—1933) 1897-ben engedélyt kaptak a *Hatvany-Deutsch* kettős családnév viselésére, 1908-ban pedig magyar bárói rangra emeltettek. *Károly* 1911-ben, *Ferenc* és *Lajos* pedig 1917-ben a *Deutsch* név elhagyásával nevüket *Hatvany-ra* változtatták.

A család vagyonosodásának alapját még

Deutsch Ignác (1. fennebb) vetette meg, aki a később elsőrendű ipari és kereskedelmi vállalattá szervezett „Deutsch I. és Fia“ céget (előbb Aradon, majd Pesten) megalapította. Több más ipari és közgazdasági vállalatot is alapított. Munkáját főleg unokája, *Sándor* (1852—1913) folytatta, aki cégébe beolvasztotta a „Kolíner Adolf és Fiai“ és a „Brüll Henrik és Fiai“ cégeket, amelyeket újra felvirágoztatott. *József* (1858—1913) nevű unokaöccsével megvetette a hatalmas hatvani cukorgyár alapját, másik unokatestvérével, *Béla-val* (1866—1933) pedig a sárvári és több alföldi cukorgyárat létesítette. Résztvett a Fővárosi Sörgyár alapításában és számos más ipari vállalat megteremtésében is. Érdemei elismerésül a király főrendiházi taggá nevezte ki.

Nagyon gazdag család volt és az ma is. Cukorgyáraik igen nagy üzemek és a magyar ipari élet fontos közgazdasági tényezői. Az 1889-ben alapított hatvani cukorgyár 40—50 tisztviselőt és 6—700 munkást foglalkoztat. Időközben részvénytársasággá alakult át és jelenleg 2343 kát. hold saját birtoka van. Ezenkívül *Hatvány* Ferenc bárónak és *Hirsch* Albertnének, szül. *Hatvány-Deutsch* Irénnek Hatvanban 2278, *Hatvány* József és *Sándor* báróknak 3789, *Hatvány* Sándor báró örököseinek Heréden 463 kát. hold saját birtokuk van, *József* és *Sándor* bárók pedig Versegen 201 kát. hold bérleten is gazdálkodnak.

A család tagjai közül még felemlítendőek *Hatvány* Ferenc báró (sz. 1881) festőművész, akinek több festménye van a Szépművészeti Múzeumban, amelynek több értékes külföldi mesterművet is ajándékozott. Lelkes műbarát is, — *Hatvány* Lajos báró (sz. 1880), író és lapszerkesztő, akinek több önálló kötete is jelent meg. — *Hatvány* Lily bárónő (sz. 1890), írónő. Több regénykötete és színműve ismertté tették nevét.

Amikor 1933-ban meghalt *Hatvany* Béla, fiai: *Pál* és *Péter* bárók kérték az addigi vagyonszétosztás megszüntetését. A család teljesítette kívánságukat és *Péter* báró megkapta a sárvári cukorgyárat, *Pál* báró pedig a román textilgyárat. *Péter* báró (megh.) felesége *Abel-Gyagyovszky* Vally, egy dúsgazdag gráci gyáros leánya volt, akivel élénk társadalmi életet élt úgy Sárvárott, mint Budapesten. Versenyistállót is tartott fenn. Gyermeük azonban nem volt és vagyona nagy részét árvaházakra hagyta. A zsidó temetőben levő családi sírboltban temették el. A család többi tagjai azonban nagyrészt áttértek.

A családnak, bár talán nem egészen teljes, de mégis meglehetősen részletes leszármazása ez:

Deutch Ignác (1803—1873) felesége *Adelsberg* Teréz (1802—1863) volt. Gyermekeik voltak *József* és *Bernát*.

JL *Hatvany-Deutch* József (1824—1903) 1879-ben magyar nemességet kapott. Tagja volt a főrendiháznak. Felesége, *Krieshaber* Paulától (1833—1899) születtek:

1. *Hatvany-Deutch* Sándor báró (1852—1913), aki 1908-ban lett báró. Nevét több jótékony célú alapítvánnyal is emlékeztetessé tette. Így többek között 1912-ben 200.000 korona alapítványt tett a Poliklinikai Egyesületnél új kórházi épületre. Felesége hatvani *Deutch* Emma (1869—1901) volt, akitől gyermekei:

A) *Hatvány* Lajos báró (sz. 1880), író, lapszerkesztő. Első felesége *Winsloe* Christa szobrásznő, egy régi skót eredetű család tagja volt, második felesége (1924) *Marton* Erzsébet.

B) *Hatvány* Ferenc báró (sz. 1881), festőművész (1. fennebb), felesége (1919) *Lukács* Lucia (sz. 1896), *Lukács* László volt miniszterelnök leánya. Gyermekei:

- a) *Hatvány* Alexandra bárónő (sz. 1920),
- b) *Hatvány* Sándor báró (sz. 1925).

C) *Hatvany-Deutsch* Irén bárónő (sz. 1885), férje (1905) *Hirsch* Albert.

2. *Hatvany-Deutsch* Hermina (1854—1924), férje (1874) zempléni *Moskowitz* Géza (1851—1913).

3. *Hatvany-Deutsch* László (1856—1880).

II. *Deutsch* Bernât (1826—1893), 1879-ben magyar nemességet kapott. Felesége (1857) *Weisz* Laura (1837—1904). Gyermekai:

1. *Hatvany-Deutsch* József (1858—1913), 1908-ban báró lett. Főrendiházi tag volt. Felesége vágújhelyi *Laczkó* Fanny. Gyermekai:

A) *Hatvány* Lily bárónő (sz. 1890), író. Férje volt báró *Madarasy-Beck* Gyula (sz. 1872), akitől elvált.

B) *Hatvány* Endre báró (sz. 1892),

C) *Hatvány* Antónia bárónő (sz. 1894),

D) *Hatvány* Bernât báró (sz. 1900).

2. *Hatvany-Deutsch* Emma (1859—1901), férje *Hatvany-Deutsch* Sándor (1852—1913).

3. *Hatvany-Deutsch* Adél (1861—1900), férje (1883) tornyai *Schosberger* Nándor.

4. *Hatvany-Deutsch* Irén (1862—1880),

5. *Hatvány* Károly báró (sz. 1863), 1908 óta báró. Felesége (1896) *Csányi* Renée (sz. 1875). Gyermekai:

A) *Hatvány* Marianne bárónő dr., orvos; férje *Kerekes* György.

B) *Hatvány* János báró (sz. 1901).

6. *Hatvány* (*Hatvany-Deutsch*) Béla báró (1866—1933), szintén 1908 óta báró. Főrendiházi tag volt. Felesége *Taussig* Klára (sz. 1878). Gyermekai:

A) *Hatvány* Pál báró (sz. 1900),

B) *Hatvány* Péter báró (1903—1936), felesége *Abel-Gyagyovszky* Vally (*Graz*), színésznő.

7. *Hatvany-Deutsch* Janka (sz. 1874), férje (1897) esetei báró *Herzog* Mór (sz. (1869).

A *Purjesz-család* Szentesre való. Ott születtek 1845- ben *Purjesz* Zsigmond dr. (megh. 1896), 1846- ban másik *Purjesz* Zsigmond (megh. 1916), *Purjesz* Ignác dr. (1857—...) és *Purjesz* Imre (1890—1927). — *Purjesz* Zsigmond dr. (1845—1896) orvos, egyetemi magántanár volt a budapesti egyetemen. Számos önálló orvostudományi munkát írt és fordított, öccse, *Purjesz* Ignác (1857—...) jeles fülorvos és szintén számos orvosi mű szerzője volt. Ugyancsak orvos volt a másik *Purjesz* Zsigmond dr. (1846—1916) is, aki udvari tanácsos, ny. r. egyetemi tanár és a belgyógyászati klinika igazgatója volt Kolozsvárott. Belsőecseri előnévvel 1911-ben magyar nemességet is kapott. Fia, *Purjesz* Béla dr., közkórházi főorvos Gyulán.

Purjesz Lajos (1881—1925), a „Világ“ c. már megszűnt politikai napilap főszerkesztője volt. *Purjesz* Imre dr. (1890—1927) hírlapíró testvére, *Purjesz* Béla dr., egyetemi ny. rendes tanár Szegeden.

A családból való *Purjesz* János dr., Szentes ny. tiszti főügyésze, akinek leánya, *Juliska* nőül ment *Rupert* Rezső dr. (sz. 1880) budapesti ügyvéd, országgyűlési képviselőhöz.

A *Kármán-családot* előbb *Kleinmann-nak* hívták. *Kleinmann* Lipót dr. Szegeden a „Szegedi Híradóknak volt a munkatársa. Meghalt ugyanott 1876-ban. Fia, *Mór* (1843—1915) 1874-ben nevét *Kármán-ra* változtatta (42686,74. B. M.). Igen kiváló pedagógus és termékeny szakíró volt. Megszerezvén a tanári képesítést, rövid tanároskodás után Eötvös báró Lipcsébe küldte ki a gyakorlati tanárképzés tanulmányozására. Innen hazatérve a tanárképző intézetben a filozófia és pedagógia tanára lett és kidolgozta a gimnáziumi tantervet. Később a kultuszminisztériumban teljesített szolgálatot, kir. tanácsosi és egyetemi ny. r. tanári címet,

1907-ben pedig szőlőskislaki előnévvel magyar nemességet kapott. A magyar középiskolai oktatásügy egyik újjászervezője volt. Fiai közül *Ferenc* ny. tanár, *Tódor* (sz. 1881) műegyetemi tanár, a göttingeni tudományos társaság tagja (1925). Főleg a hydrodynamika. és a repülés elméletével foglalkozik. Több németországi szakfolyóirat állandó munkatársa.

A Grc-eZi-család két ágára vannak genealógiai adataim. A család őse *József*, akinek fia *Dávid* (felesége *Engel* Júlia), gyermekei: Ignác, Adolf, Zsigmond, József, Gyula, Hermann és Samu.

I. *József* ága:

József felesége *Schwarz* Júlia (Olmütz) volt; gyermekeik:

1. *Károly*, felesége *Haas* Emmi; gyermekeik:

A) *József*, — B) *Péter*.

2. *Irén*, férje *Stross* Gusztáv.

3. *Fritz* dr., felesége *Löwenthal* Stella; gyermekeik: A) *Hilda*, férje *Stanislaw Majinski* — B) *Gréte*.

4. *Hugó*, felesége *Bloch* Elza; gyermekei: A) *József* — B) *Ferenc*.

5. *Hans*, felesége *Karlsohn* Lujza; gyermekei:

A) *Erna* — B) *Ferenc*.

II. *Gyula* ága:

Gyula, felesége *Schwarz* Klementina (1847--1927); gyermekei:

1. *Malvin*, férje *Radó* Bertalan; fia: *Radó* Gyula dr., felesége *Komlós* Marika; gyermekei: *Radó* Gábor és *Radó* Márta.

2. *Ödön*, felesége *BuchwaUl* Ilona; gyermekei: A) *Magda*, — B) *Tjsuzsi*, férje *Hulényi* Béla.

3. *Ernő* dr., felesége *Pollatsek* Irma; gyermekei: A) *Béla* dr., orvos, felesége *Forgács* Rózsi, leánya *Panna*, — B) *Gyula* dr., — C) *Vera*, férje *Roboz* Pál, leánya *Roboz* Ágnes.

4. *Béla*, felesége *Szabó Katalin*; fia *László*, felesége *Gyémánt Piroska*; fiai: a) *László*, — b) *Imre*.

Egyike volt a ritka nagy üzleti mozgékony-sággal és kereskedői élénkséggel megáldott üzletembereknek *Klein Berthold* (1850—1912), a kilencvenes években Budapest egyik legismertebb textilnagyereskedője és egyben egyike a főváros legnagyobb házvagyon-birtokosainak is.

Hatalmas vállalata és gazdagsága pedig igen szerény kezdetből indult ki és alig néhány évtized alatt nőtte ki magát az akkori Magyarország egyik legtőkeerősebb kereskedelmi tényezőjévé. *Klein Berthold* saját üzletkörén kívül is élénk tevékenységet fejtett ki más vállalatok igazgatóságának kebelében is.

Közgazdasági érdemei elismerésül m. kir. udvari tanácsosi címet kapott és tagja volt Budapest székesfőváros törvényhatósági bizottságának.

Felesége, *Stranz Róza* (megh. 1920) felekezeti különbség nélkül gyakorolt jótékonyágáról ismert nő volt, akitől három leánya származott, ú. m. *Irma*, *Paula* és *Ilona*.

1. *Irma* dr. *Pick Jenő* (megh. 1924.) földbirtokoshoz ment nőül;

2. *Paula* dr. *Kövesi G-éza* egészségügyi főtanácsos, a Szeretet-kórház igazgató-főorvosának a felesége, leánya:

Kövesi Mariette, férje margitai *Neumann János* dr., egyetemi tanár (Princeton N. Y.);

3. *Ilona* (megh. 1935), férje dr. *Lengyel Aurél* ny. miniszteri tanácsos. Ez az ág katholizált.

Az a (*Singer*-család, amelyből *Singer Zsigmond* kápolnásnyéki előnévvel 1916-ban magyar nemességet kapott, adataim szerint Lovasberényben volt megtelepedve. Legalább ott született 1815 körül *Singer Ascher*, aki 1858-ban az ottani izraelita

iskola főtanítója volt. Meghalt 1889-ben. Felesége, *Baumgarten* Johannától (1825—1875) nyolc gyermeke származott, és pedig:

1. *Melánia* (1846—1918), akinek első férje *Trebitsch* Henrik (1838—1872), második férje pedig *Trebitsch* Lipót (1840—1906) volt.

2. *Tivadar* (1849—1890).

3. *Béla* (sz. 1850), felesége színobányai *Kramer* Jenny; gyermekei:

A) *György*, — B) *Lola*, — C) *Ede* (meghalt 1912).

4. *Teréz*, férje (1872) *Ratzendorfer* Gyula.

5. *Antal* (1854—1903), ügyvéd, felesége marosvárad jai *Glück* Sarolta volt; gyermekeik:

A) *Alfréd*, — B) *Pál*, — C) *Andor*, — D) *Ede*, — E) *Tivadar* (megh. 1912).

6. *Albert* (1856—1905), felesége *Brüll* Adél.

7. *Zsigmond* (sz. 1857), kápolnásnyéki előnévvel 1916-ban magyar nemességet kapott. Felesége gárdonyi *Neumann* Róza; gyermekei:

A) *Ferenc*, — B) *István*.

8. *Emil* (1859—1907), felesége színobányai

Kramer Róza; gyermekei:

A) *Hans* (megh. 1922), — B) *Ede*.

A XVIII. század legelején Budán három kiváltságos zsidó család élt: *Ulmo* Löw, *Schwab* Izsák és a *Schlesinger* családok. Az első kettő Svábiából származott oda és — mint Büchler írja — *Oppenheimer* bécsi udvari szállítónak voltak üzleti megbízottjai. „1715 óta a budai és belgrádi várba szállítottak nagy mennyiségű gabonát, a hadsereg élelmezése körül mindenkor serénységet fejtettek ki, amiért aztán III. Károly 1718. máj. 6-án kiváltsággal ajándékozta meg őket. Megadta nekik a jogot, „hogy ők, nejeik, gyermekeik és szolgálattevőik, valamint egyenes ágon leszármazó fiaik és unokáik

mindazon helyen, ahol a többi zsidók a mi császári királyi beleegyezésünkkel töretnek, bárhol is említett magyar királyságunkban bátorságosan élhetnek és időzhetnek és foglalkozásukban, szokásaikban és sajátos szertartásaikban a zsidó-testület cs. kir. szabadalmi ellenére semmi módon ne terheltesse, alkalmatlanságot ne szenvedjenek s háborgattassanak, nem kevésbé bárhol szabadon és bátorságosan utazhassanak, kereskedhessenek, foglalkozhassanak és mindazon engedményeket, melyeket a többi zsidók tőlünk vagy elődeinktől nyertek, bárminő akadály és ellenmondás nélkül használbássák, bírassák, élvezhessék és végre bármely városunkban és mezővárosunkban (kivéve sz. kir. bányavárosainkat és a zsidóság felvétele és türetése miatt már régóta kiváltságolt más helyeket) az illető helyeknek kiváltságai és immunitásai fentartása mellett, ezenkívül bebocsájtatásuk és felvételük miatt az illető helyek tanácsával és közönségével igazságos és méltányos megállapodásra és egyezésre jutván, megtelepedhetnek s ott tetszésük szerint szállást, házakat bérelhetnek vagy vásárolhatnak, vagy saját költségükön felépíthetnek és amint előrebocsájtott, ott szabadon kereskedhetnek, zsidó szertartásaikat használhassák, megtarthassák és élvezhessék“. A király a két üzlettárs számára különösen megengedi Budának lakhelyül választását.

A budapesti poliklinika egyik megalapítója, *Lichteriberg* Kornél 1849-ben Szegeden született (megh. 1933). A budapesti egyetemen nyert magántanári képesítést. A poliklinika megalapításától (1883) kezdve 12 évig annak titkára, majd pedig főorvosa volt. Jeles fülorvos hírében állt és 1924-ben egészségügyi főtanácsos címet kapott. Igen élénk szakirodalmi tevékenységet is fejtett ki úgy a hazai, mint a külföldi szaklapokban. Felesége (esk. 1879) *Palotay* Júlia (sz. 1858) volt, akitől gyermekei:

1. *Sándor* (sz. 1880. jan. 20),
 2. *Pál* (sz. 1881. márc. 9), felesége *Janet Thutrlow* Prior,
 3. *Renée* (sz. 1882. febr. 15),
 4. *István* (sz. 1889. máj. 28),
 5. *György* (sz. 1891. febr. 12).
- Nevezett *Lichtenberg* Kornél dr. 1906-ban mindszenti előnévvel magyar nemességet kapott.

Ugyancsak Szegeden élt a XIX. század első felében egy /Jc/i/ewfeerryer-család, amelynek őse *Izsák*, akinek *Kronstein* Preize nevű feleségétől hat gyermeke származott.

1. *Gáspár*, felesége *Reinitz* Teréz volt.
2. *Abrahám* (1804—1869), felesége, 1. *Hetsch* Cecília, 2. *Lewinger* Rozália. Gyermekei:
 - A) *Mór* (sz. 1830), felesége *Lewinski* Rozália,
 - B) *Mária*, férte *Vajda* Jakab Fülöp.
 3. *Wolf* (sz. 1807),
 4. *Albert*, felesége *Friedberger* Róza. Gyermekei ·
 - A) *Sámuel* (sz. 1834),
 - B) *Ignác* (sz. 1839),
 - C) *József* (sz. 1845).
 5. *Lea*.
 6. *Rebeka*, férje *Heiduschka* N.

Molnár — előbb *Neumann* — Ferenc (sz. 1878) egyike a legtermékenyebb magyarországi íróknak. Egészen fiatalon került be a Budapesti Napló szerkesztőségébe s liuszonkétéves korában már önálló novelláskötettel jelent meg a könyvpiacra. A Pálutcai fiúk, Az ördög, de legfőképpen a Liliom c. drámája (1909) kétségkívül irodalmi értékek. Tagja a Kisfaludy- és a Petőfi-társaságnak. Háromszor nősült. Első felesége *Vészi* Margit író, második *Fedák* Sári (sz. 1880). a nagynevű (keresztény születésű) operetté-, utóbb nemkevésbé kiváló drámai

színésznő volt. Harmadik felesége *Darvas Lili* (sz. 1902) drámai művésznő, akit 1926-ban vett nőül.

Egyike a magyarországi bankvezéreknek *Kálmán Henrik* (sz. 1881), m. kir. kincstári főtanácsos (1923), az Angol-Magyar Bank vezérigazgatója. Iskolái elvégzése után lépett be ennek az intézetnek akkor Magyar Kereskedelmi Rt. cég „alatt jogelődje kötelékébe, ahol csakhamar cégvezető, igazgató, aztán ügyvezető igazgató, majd vezérigazgató lett. Tőzsdetanácsos; számos ipari- és kereskedelmi vállalat igazgatósági tagja. Fia, *Kálmán Mihály* a Metallochemia kohászati, vegyipari és fémkereskedelmi Rt. titkára.

Egy másik *Kajmán-családból* származik *Kálmán Imre* (sz. 1882) operettzeneszerző. A Zeneakadémián tanult, jogot végzett, majd zenekritikusa lett a Pesti Napló-nak. Operettjeivel, amelyek között nevezetesebbek: „Tatárjárás“ (1908), „Cigányprímás“ (1913), „Csárdáskirályné“ (1916), „A hollandi menyecske“ (1921), „A bajadér“ (1922), „Marica grófnő“ (1924), „Cirkuszhercegnő“ (1926), „Az ördöglovas“ (1934), stb. világsikereket ért el.

Sokaknak még élénk emlékezetében van *Berend Miklós dr.-nak* tragikus halála. Az 1919. évi jun. huszonegyedikén, az ellenforradalom napján, amikor a Dunán megjelent a nemzeti színű lobogós monitor, lelkesen kiáltotta: „Feltámadt Magyarország!“. Azonnal beosztási helyére, a Déli Vasúthoz sietett, de embereit nem találta ott. A várt nagyobb fegyverszállítmányt a vörösök már előbb lefoglalták. Visszaszaladt a Dunaparra és fehér zsebkendővel jelt adott a monitornak. Cserny vörös katonái, a Dögei-kiilönítmény emberei orvul lelőtték a Mária Valéria-utcában. Holttestét kifosztották és éjnek ide-

jen a Dunába dobták. Amikor meggyilkolásának híre elterjedt a városban, a munkásasszonyok zajongani kezdtek, hogy megölték azt az embert, aki sok-sok szegény gyermekeit ingyen kezelte. — A családot egyébként előbb BZeuer-nek hívták. Nagyatyja, *Bleuer* Hermannról úgy emlékeznek meg forrásaim, mint aki „öles alak“ volt „magasságához illő természetel és kitűnő étvággal“ rendelkezett. Fia, *Miklós* (1818—...) a nagykálói kórház főorvosa, a Szabolcsmegyei Takarékpénztár egyik alapítója és vezérigazgatója volt, aki mint régész is ásatásokat folytatott a vármegyében. Felesége *Láng* Mária volt, akitől két fia származott. 1. A fennebb említett *Miklós*, (1870—1919., r. kath.) előbb a Stefánia gyermekkórház alorvosa (1893), majd pedig hosszabb külföldi tanulmányútjáról visszatérve, a II. számú Nőgyógyászati klinikán csecsemő-orvossá nevezték ki. 1903-ban a csecsemő- és gyermekgyógyászatból magántanárrá habilitálták, 1906-ban pedig az újonnan épült Fehér Kereszt Gyermekkórház belgyógyászati osztályának igazgató-főorvosa lett. A világháborúban mint törzs- orvos teljesített szolgálatot. Felesége kilényi *Kilényi* Júlia, gyermekei pedig *Júlia* és *Miklós* (sz. 1908). özvegye férjének tragikus halála után egészen az irodalomnak adta magát. Előbb az Új Nemzedék, majd a Nemzeti Újság, végül a Budapesti Hírlap munkatársa volt^ és több regénykötete („Boszorkány“, „Boszorkánytánc“, stb.) jelent meg tőle a könyvpiacra. — *Miklós* dr. fivére, Berend *László* (1884—1933) főorvos volt Nyíregyházán. R. kath.

Leánya: *Ágnes*. f

A *Mihelffy* régi nagyváradai család. Az 1740. évi adóösszeírásban neve még Mw/ieZ-nek van írva. Utóneve egyszerűen csak F-el van jelölve. Fia, Sámuel (megh. 1843) 1784-ben vette fel a *Mihály* nevet és 1798-ban a legelső nagyváradai fősidóhírr? volt. Első feleségének neve nem maradt

ránk. Második feleségét *Kandel* Teréznek (megh. 1872) hívták. Volt hat gyermekük: három fiú és három leány.

1. *Albert* kereskedő volt Nagyváradon és nevét 1843-ban *Mihelffy-re* változtatta. Felesége, *Alexander* Rózától születtek:

A) *Emil*, felesége *Sonnenfeld* Fáni. Gyermekai:

a) *Ervin*,

b) *Frigyes*.

B) *Hermina*, férje *Sonnenfeld* Zsigmond. Gyermekai:

a) *Sonnenfeld* Felicia, férje *Farkas* Márton.

b) *Sonnenfeld* Hedvig, férje *Incze* Lipót. Fia: *Incze* László.

C) *Lajos* dr., ügyvéd, felesége *Friedmann* Hermina. Gyermekai:

a) *Róza*, férje *Spitzer* Márton,

b) *Albert*.

2. *Mihály* (megh.), felesége *Nagy* Róza. Fia: *Farkas*.

3. *Mór*, felesége *Markbreit* Betti. Gyermekai:

A) *Adolf*, ügyvéd,

B) *Lujza*, férje *Kandel* József. Leánya: *Kandel* Ilona.

C) *Pál*, felesége *Jakab* Stefánia. Gyermekai:

a) *Lóránt*,

b) *Magda*.

D) *Vilma*, férje *Dallos* Sándor.

E) *Jenő*.

4. *Jozefin*, férje *Schwarz* Sámuel. Gyermekai:

A) *Schwarz* Sándor,

B) *Schwarz* Mária, férje *Léderer* Kálmán.

C) Leánya:

Léderer Jenni, férje *Bulyovszky* József dr., volt nagyváradai polgármester. Gyermekai:

a) *Bulyovszky* Ödön,

b) *Bulyovszky* József,

c) *Bulyovszky* Erzsébet,

C) *Schwarz* Ida, férje *Lusztig* Mór. Gyermekei:

a) *Lusztig* Béla,

b) *Lusztig* Ödön,

c) *Lusztig* Janka, férje *Lánczy* Leó (1852—1921) főrendiházi tag.

5. *Regina* (megh. 1901), férje volt *Brüll* Lipót (megh.). A további leszármazást l. *Brüll* alatt.

6. *Johanna*, férje *Markbreit* Jónás. Fia: *Markbreit* Sándor.

Az ügyvédség terén szerzett érdemei elismerésül a peszerényi előnévvel 1912-ben magyar nemesiséget nyert *Szilágyi* Mór dr. (1848—1923), ügyvéd, a balassagyarmati ügyvédi kamara helyettes elnöke, Ndgrádmegye tb. főügyészét, peszerényi földbirtokost előbb *Schlesinger*-nek hívták és nevét 1881-ben változtatta át *Szilágyi*-ru (35131 81. B. M.) Felesége (1877) *Felsenburg* Paula volt, akitől gyermelei *

1. *Olga* (1881—1905), férje volt *Leimdörffer* Jenő.

2. *Edit* (sz. 1883), férj? *Szőke* Bertalan dr., kir. tanácsos, főorvos.

3. *Dezső* dr. (sz. 1887), ügyvéd, kormányfőtanácsos. Felesége (1914) *Glaser* Sári. Leánya:

Livia (sz. 1914), férje (1937) bodvicai *Jarikovics* Endre.

Több *Karsai*-ra magyarosított zsidó származású család van. Ezek egyike 1881-ben vette fel a *Karsai* nevet. Egyik ágának leszármazása ez.

Albert gyermekei voltak *Sándor* (1868—1926); *Margit* férje *Blum* Móric, egy brüsszeli nagy bank elnöke, később a Rothschild-bankház első prokuristája, *Blum* Gyula (sz. 1843. Pesten) pasa, volt egyiptomi pénzügyminiszter, majd az Österr. Creditanstalt igazgatójának testvére; *Zsuzsanna*, férje *Sey* Pál; *Olga* és *Irén*. — Anyjuk, *Karsai* Albert

felesége egy spanyol származású, állítólag nemesített családból származó *Maerle* Irma volt. — *Sándor* (1. fennebb) mint szolgabíró kezdte meg híva fali pályáját Pestmegyében (1893), 1896-ban szolgálatonkívüli honvédhuszárfőhadnagy lett, tekintélyes földbirtokos volt, akit 1892-ben Pestmegye akkori főispánja hivatalosan szólított fel, hogy az I. Ferencz József koronázási jubileuma alkalmával rendezett ünnepségek keretében vegyen részt a lovasbandériumban. 1896-ban ezer forintos alapítványt tett Pestmegye segédhivatali tisztviselőinek segélyre szoruló gyermekei javára. Az ugyanezen évi millenniumi kiállítás alkalmával a Vaskorona-rend III. osztályát kapta. Később a belügyminisztériumban a Stefánia kormánybiztosa volt, majd pedig a népjóléti minisztérium megszervezésekor ennek helyettes-államtitkára lett. Tagja volt a Parkklubnak, az Országos Kaszinónak s annak idején nagy szenzációt keltett 1896-ban Aczél Béla báróval vívott párbaja. Felesége *Szántó* Ilona, aki később, 1931-ben nőül ment dr. *Sipőcz* Jenő (1878—1937) Budapest Székesfőváros akkori polgármestere, később főpolgármesteréhez. Első házasságából született leánya. *Kársai* Erzsébet *Meleghy* Gyula székesfővárosi főmérnök felesége. Második házasságából gyermeke nem született.

A zsidó eredetű, de már a XVIII. század végén katolizáltplankenstern-ibárió WeteZar-család, őse az 1799-ben elhalt báró *Wetzlar* Károly Ábrahám, akinek felesége, bizonyos Leonóra, szintén zsidó születésű (1732) nő volt és mint zsidó vallású is halt meg 1813-ban. Házasságukból tíz gyermek született, akik közül különösen kettőnek házassága érdekel bennünket közelebbről. Az egyik nevezett *Wetzlar* Károly Ábrahám egyik fia, *Wetzlar* Lajos bárónak (1774—1858) második házassága ippi

Bydeskúthy Júliával, ipp *Bydeskúthy* Vince, 1812-ben Temesmegye alispánjának és *Maidlth* Johanna grófnőnek leányával, amely házasságból gyermekek és további utódok származtak.

Érdekesebb ennél *Wetzlar* Károly Ábrahám bárónak 1777-ben katholizált leányának *Wetzlar* Katalin bárónőnek (1767—1807) gróf *Festetics* Ferencsel (1763—1822) történt házassága, aki testvére volt annak a gróf *Festetics* Ignácnak, akinek ágazata kihalt és másod-unokaöccse volt annak a gróf *Festetics* Kristófnak, akinek ágán a család élő nemzedéke származik le.

Gróf *Festetics* Ferenc és *Wetzlar* Katalin bárónő házasságából születtek gróf *Festetics* Károly (sz. 1787), akinek felesége *Niedersüss* Magdolna volt, míg *Johanna* nevű nővére (sz. 1788) markus- és batizfalvi *Máriássy* Ödön Jenőhöz ment nőül. Adataim szerint egyiküknek sem voltak gyermekei.

A *Wetz* far-család dal vérségi kapcsolatban áll a jobbaházi *Zfany*-család is. Ugyanis *Döry* János felesége *Koudelka* Flóra bárónő volt, akinek anyja volt *Wetzlar-leány*. Gyermekeik:

1. *Döry* Klára (sz. 1855), férje őrmezei *Homonay* Ferdinánd.

2. *Döry* Miklós (1857—1895), felesége *Keszler* N., fia:

Döry Miklós.

Kevesen tudják, hogy Eugénia francia császárné (1826—1920) gyóntató papja, Abbé *Bauer* magyarországi származású zsidó születésű férfi volt. A császárné feltűnő szépségű nő volt, aki elbűvölte Napóleon Lajos köztársasági elnököt, aki 1853-ban nőül is vette. Kezdetben csak mint a divat királynője szerepelt (a vörös hajszynt is ő hozta divatba), de később egyre nagyobb befolyást gyakorolt férjére (aki 1852-ben császár lett) politikai természetű ügyekben is.

Bauer abbé (1829—1898) zsidó szülők gyermeke volt. Pesten született és eredetileg *Cohen* Hermanu-nak hívták. Ifjúsága tele volt kalandossággal, majd katolizált, karmelita-szerzetbe lépett, utóbb pedig világi pap lett. Hatalmas szónoki képessége nagy népszerűséget szerzett neki Bécsbe, ahonnan később Parisba került, ahol Eleonóra császárné gyóntató-papja lett és címzetes püspöki méltóságot kapott. Mondják, hogy ékesszólása ott is magával ragadta a párisi előkelő hölgyeket, akik különös kegyben részesítették az egyébként férfias külsejű abbét.

A Szezi-csatorna ünnepélyes megnyitása (1869) alkalmával ő tartotta az ünnepi beszédet. Korff Emánuel báró porosz generális kézirat gyanánt kiadott „Weltreisetagbuch“-jában (1. Kohut 11/355) a következőleg emlékezik meg Bauer abbé ekkori szerepléséről:

„... Minden szem Eugénia császárné fenségese-n szép jelensége felé fordult. Ő volt az ünnepség fény- és központja. A fejedelmi sátorból balra mohamedán papok foglaltak helyet, jobbról pedig a császárné gyóntatópapja misézett egy oltár előtt. Abbé Bauer megkeresztelkedett zsidó volt, nagy szónok, csengő hanggal. Az egyházi ünnepség befejezése után emelkedettebb helyre ment fel, üdvözölte az uralkodókat és a történelmi esemény tanúit, köszönetét mondott a Khedivének és Lessepsnek, beszélt Nechoról (egyiptomi király volt Kr. e. 610—595., aki a Sueznél csatorna építését kezdte meg), Nagy Sándorról és Napóleonról, majd pedig felemeltes hangon a következőket mondta: Le a választó határokkal, amelyeket a világszellem már régen átrepült, le a válaszfalakkal! Mától kezdve ne legyen este és ne legyen reggel, — nappal legyen! Jertek, India távoli népei, kezet nyújtunk nektek és itt a szezi csatorna mellett történjék meg Ázsia és Európa gyümölcshozó kapcsolata...“

De amilyen hirtelen ívelt felfelé *Bauer* abbé

pályája, éppen olyan hamar homályosodott el szerencsecsillaga. Amikor a francia császárság megbukott és kikiáltották (1870) a harmadik köztársaságot, lemondott egyházi rangjáról és a lóverseny terén próbálkozott meg mint lóversenyszakértő. Később megnősült: egy táncosnőt vett feleségül.

A irodalom terén is működött, természetesen francia nyelven („Le Judaisme comme preuve du Christianisme“, 1866., „Le Bút de la Vie“, 1869., „Napoleon III. et PEurope“, 1867.).

Az *Irsay*-családot előbb *Feuer*-nek hívták. A család névváltoztatása 1881-ben történt. *Artúr* (1855—1918) egyetemi magántanár, kiváló orr- és gégeszakorvos, a Duna-parti kórházak helyettesigazgatója, az Operaház főorvosa volt. Több szakmunka szerzője. Áttért. Felesége *Fischer* Júlia (1866—1927) volt, akitől gyermekei:

1. *István* (1894—1934),
2. *Endre* (sz. 1899), építész,
3. *Emília* (sz. 1903), tisztviselőnő.

Fent nevezett *Irsay* Artúr szemlőhegyi előnévvel 1906-ban magyar nemességet is kapott.

Fivére, *Irsay Frigyes* dr. (megh. 1937. dec.) az Operaház és Nemzeti Színház főorvosa volt. Megmaradt zsidó vallásában.

Kétségtelen, hogy a németújvári gr. *Batthyány*-család egyike legrégebbi és legelőkelőbb magyar főúri családainknak. Tagjai mindenkor kiváló szerepet játszottak az ország történetében. Volt köztük esztergomi bíboros érsek, nádor, tárnokmester, hadvezér, szabadsághős, stb. Egyik ága római szent birodalmi hercegi rangot is nyert (1734), amikor aztán ez az ág kihalt, 1915-ben a család egy másik ágát emelte hercegi rangra az uralkodó.

Ebben a grófi családban csak egy zsidó-házasságról tudok. *Batthyány* István gróf (1854—1883)

egy héttel halála (okt. 22) előtt vette nőül (okt. 15) tornyai *Schosberger* Honát.

Fáy Szerénát (1865—1933) színművésznő, a Nemzeti Színház örökös tagja, a Színiakadémia tanárát előbb *Frankl*-nak hívták. Atyja, *Franki Simon* dr. járásorvos volt Erdőhegyen, anyja pedig *Oppenheimer-leány*, *Oppenheimer* Illés rabbi leánya és *Oppenheimer* Simon pesti rabbinátusi ülnök unokája volt. *Fáy Szeréna* Jászai Mari mellett a Nemzeti Színház legkiválóbb tragikája volt. Legfényesebb sikereit „Az ember tragédiája“ Éva, a „Lear király“ Goneril, a „Báró és Bankár“ Adél szerepeiben aratta. Férje *Simay-Molnár* Gyula táblai tanácselnök volt. Fiúk volt *Simay-Molnár* Gyula dr. (megh. 1937. dec.) székesfővárosi kerületi tisztiorvos. Ez utóbbi özvegye *Sitkey* Irén.

Azt a Fejér-családot, amelyből az 1917-ben „mátészalkai“ előnévvel nemességet nyert *Fejér* László ny. államtitkár származik, előbb *Weisz*-nek hívták és nevét *Weisz* Márton ügyvéd, szatmári lakos 1880-ban változtatta át *Fejér*-re (58867/1880. B. B.). Nevezett *Fejér* László (sz. 1874. Nagykároly) 1896-ban lépett állami szolgálatba és a hivatalnoki ranglétrán helyettes-államtitkári rangig emelkedett, 1922-ben történt nyugdíjba helyezése alkalmával pedig az államtitkári címet kapta. Felesége *Schulz* Mariska.

Áttérések mindig voltak és mindig is lesznek. Már a Makkabeusok III. könyve panaszképpen említi, hogy Caligula római császár uralkodása (Kr. u. 37—41) idején igen sokan voltak, „akik gyomrukért hagyták el zsidó fajukat és Isten törvényeit“. A történelem számos esetet mutat fel arra, hogy egyes apostáták minő magas állásokra és mindhatal-

mas befolyásra tudtak szert tenni az allameletben. És nem egy példa van arra is, hogy azokat később miképen fordították korábbi hitsorsosaik ellen.

Magyarországon a mohácsi vést (1526) megelőzőleg négy áttérést ismerünk. De bizonyára sokkal több volt. Az egyik Elijo ben Dán Neszenél Enzelein, a másik Thuz János (?) horvát bán, a harmadik Emust-Hampó János, a negyedik Szerencsés Imre áttérése. Ez utóbbiról röviden a következőkben emlékezem meg (1. bővebben Büchler Sándor dr. cikkét az „Egyenlőség“ 1937. évi 4. számában).

Szerencsés — Fortunatus — Imre atyja zsidó, anyja keresztény nő volt. Atyját Szenior Etel ben Efrajim, másképen Salamonnak hívták, aki nős ember volt és tiltott viszonyt tartott fenn egy keresztény nővel. Az ebből a törvénytelen viszonyból született fiút Szálkái László esztergomi érsek keresztelte meg és a keresztségben keresztapja, Perényi Imre nádor után az Imre nevet kapta. A *Fortunatus* név később ragadt rá.

Szédületes pályát futott meg, de végtelen önzése és jellemgyengesége megbosszulta magát: a tömeg bosszút állt rajta, bár utóbb megint tekintélyre emelkedett. Szalkay érsek pártfogása révén 1520-ban alkincstárnok lett. Az ő tanácsára járult hozzá 1521-ben a budai országgyűlés ahhoz, hogy a király a pénz névleges becsének csak felét érő pénzt veressen. A közvélemény azonban ellene fordult és 1524-ben a rendek — Werbőczivel az élükön — hivatalából való eltávolítását követelték. A közhangulat annyira ellene volt, hogy a következő év május havában már elégetése is szóba került. Fortunatus Imre az eseményeket a Fuggekre igyekezett áthárítani, de ennek dacára elzárták a budai Csonkatoronyba, amelyben 14 napig tartották fogva. Báthory nádor közbenjárására azonban kiszabadult, amikor az udvari személyzet

kísérte Szent György-téri lakására. Június 5-én nagy tömeg verődött össze Szerencsés háza előtt; betörték a ház kapuját, behatoltak a szobákba, kifosztották lakását, maga Szerencsés Imre pedig — hogy megmeneküljön — kötélen ereszkedett le a várfalon.

A tömeg rombolása és fosztogatása másnap is tovább tartott. Szerencsés házat újból megtámadták, de a tömeget szétkergették, mire az Szálkái érsek Mindszent-utcai háza felé nyomult, ahonnét az őrség szintén elűzte. Innen *Böheimb* Bernât és a Fuggerék házatájékára tódult, ahol azonban szintén útját állta az őrség.

Harmadnap reggel ostrom alá vették a ghettót, kifosztották a zsidók házeit, akik elrejtöztek és amit menteni tudtak, magukkal vitték.

A hatvani gyűlésen megint felvillant Szerencsés Imre szerencse-csillaga: a rendek újra kegyükbe fogadták. Sőt szó volt arról, hogy Fuggeréktől elveszik a rézbányák kiaknázás! jogát és azok kezelését átadják Szerencsés Imrének.

Igen nagy vagyónú ember volt, aki nem egy pénzkölcsönnel segítette ki a királyt is, bizonyára nem kis ellenérték reményében. Ezt meg is kapta, zálogban bírván a budai és a pozsonyi harmincadvám jövedelmét, ami éppen nem megvetendő kamatot nyújtott kölcsönei után.

Kikeresztelkedése után is egész életén át megmaradt zsidónak, sőt halála előtt forma szerint is visszatért a zsidó vallásra.

„Dacára, hogy nem zsidó — írja róla egy konstantinápolyi rabbi —, tetteivel, vagyonával sok jót tett Izraelnek. Megmentett több izraelitát és hitközséget. Emiatt rá támadtak, elfogták az ellenségei, el akarták é getni, azt állítván, hogy még zsidó. Nagy pénzáldozata és Istennek rajta való irgalmas-sága szabadította meg a haláltól. Midőn kibocsátották a börtönből, mindhalálig tetteivel és pénzével

épúgy javára szolgált a zsidóknak, mint régente, sőt fokozottabban. A budai hitközség ellen egy ízben vérvádat emeltek. Szerencsés megtudván a dolgot, eljárta a főméltóságoknál, hogy kiadják neki a rágalmazót, ki halállal lakolt. Ez esemény után a tudósok s gyülekezeteik kihirdették a zsinagógákban, hogy a hitközségi elöljárók pénzbüntetéssel sújtják azt, aki Szerencsést hitehagyottnak meri nevezni. Majd ismét nagy segítséget hozott Izráelnak. A cseh királyságban, amely szintén a magyar királyság alá tartozott, Prága hitközségre, hol több volt a zsidó, mint Budán, kiadták a számüzési rendeletet. Szerencsés testi fáradságot s költséget nem kímélve, Isten segítségével kivitte, hogy a kitiltó határozatot visszavonták, sok ártatlan zsidó férfiút és asszonyt tűzhaláltól és akasztástól mentett meg. Haláláig minden áldott pénteken alamizsnát osztatott ki a szegény zsidók között.“ (Büchler idézett cikkéből.)

„Haldokolva, számos zsidó előtt sírás és imák közt megbánta bűnét és vezekelve adta ki lelkét — beszéli róla a zsidó kútfő. — Végrendeletében meghagyta gyermekeinek, hogy óvakodjanak a pénzvágytól. Ez intés fiúról-fiúra szállt családjában a mai napig.“ Gyermekei a mohácsi vész után elköltöztek Budáról. Abraham Jud des Emerichen sun, akit I. Ferdinand 1532. június 7. Prágából a boroszlói városkapitány s tanácsnak védelmébe és pártfogásába ajánl, mint olyat, ki kereskedés és egyéb szükségletei miatt akar városukba utazni, nem más, mint Szerencsés Imre fia. Lehetséges, hogy Ábrahám később Oels-ben telepedett meg. — Szerencsés utódai a *Sachs* családnevet vették fel, amely héber rövidítése e szavaknak: Szenior szent magzatja. Idővel Németországból Inovraclavba s Vilnába vándoroltak.“ (Büchler S.: A zsidók története Budapestén, 63. s köv. old.)

Szerencsés Imre tehát „haldokolva, sírás és

imák között bánta meg bűnét“, hogy áttért. Tehát nem esett át azon a meglehetősen szigorú eljárás, amelyhez a visszatérés régebben kötve volt. Az illetőnek le kellett vágatnia a haját, két-három tanú jelenlétében hideg vízbe kellett állnia (még télen is), hogy a víz a szívéig érjen. Abban háromszor el kellett mondania a „Mi vétkezünk“ kezdetű imát, miközben mellét verdeste. Utána teljes 3 nap és 3 éjjel böjtölnie kellett. Később már csak minden hétfőn és csütörtökön nem volt szabad ennie-innia. Az első évben a szombat és az ünnepnapok kivételével tilos volt a húsevés és nem volt szabad bort innia, de még új ruhát sem ölthetett magára. Párnan nem aludhatott, mulatságban részt nem vehetett. — A második, majd a harmadik évben már enyhültek ezek a rendelkezések. A harmadik év után pedig egészen élete végéig minden hónapban egy napot kellett böjtölnie, keresztényekkel és papokkal nem közlekedhetett, ha pedig aposztátának csúfolták, hallgatnia kellett. Helyenkint módosultak és enyhébbek is voltak a visszatérésnek ezek a kétségkívül eléggé szigorú feltételei (1. Polák M.: A zsidók Bécsújhelyen).

Hazánkban az áttérések számát az 1867—1919 közötti valamivel több mint egy félszázad alatt húszezerre tehetjük. Legnagyobb mérvét az 1918. évi szomorú emlékű hónapok utáni 1919-ik évben öltötte magára, amikor — ebben az egyetlen évben — 7146 egyén hagyta el zsidó hitét és lépett át más vallás kötelékébe vagy lett felekezetenkívüli. 1920-ban 1928 volt az áttértek száma, 1919—1924. évek közötti időszakban pedig az összes áttért egyének száma

11.288 volt (ebből 6224 férfi és 5064 nő). 1927-ben 412, 1930-ban 392, 1931-ben 387, 1932-ben 409, 1933-ban 495, 1934-ben 582, 1935-ben 667, 1936-ban pedig 921 volt az áttérések száma csak a pesti hitközségnél. 1919—1936 között az összes áttérések meghaladták a 15 ezret.

Nézzük már most, hogy minő okok működnek közre az áttéréseknél?

- Ha végig nézzük az Egyenlőség 1937. évi febr. 11-iki számában az áttérések okairól szóló felsorolást, kétségtelenné válik, hogy az áttérések főleg anyagi okokra vezethetők vissza. Bizonyára vannak az áttértek között olyanok is, akik vallási meggyőződésből, tehát lelki kényszerből változtatják meg vallásukat, de a többséget mégis azok képezik, akiket a jobb boldogulás reménye ösztönöz a zsidó vallásnak keresztény vallással való felcserelésére. Ami pedig az áttértek részéről új vallásuk megválasztását illeti, etekintetben megállapítható, hogy minden államban arra a vallásra esik az áttérések nagyobb számaránya, amely vallás az illető államban az uralkodó vallás. így láttuk ezt a múltban Poroszországban, ahol az áttérések legnagyobb százalékban az evangélikus vallásra történtek és így van ez Magyarországon is, ahol az uralkodó vallás a római katolikus vallás.

Hogy a világ összes népeinél mennyi az áttérések száma? — erre nézve statisztikai adatok nem állnak rendelkezésemre. Sauter szerint (Alig. Zeitung des Judenthum, LX. évf. 17. sz.) a jelen százdabban 250.000 zsidó tért át más vallásra.

A magyarországi zsidóság „előkelőbb“-jei — kevés kivétellel — már mind áttértek keresztény vallásra. Vannak köztük elég szép számmal olyanok, akiknek elődei már száz évvel ezelőtt átestek ezen a „műveleten“, amelyeknek tagjai tehát már három-négy nemzedék óta keresztények. Egyeseknél már kezd feledésbe is menni, hogy zsidó családból származnak. Házassági kapcsolataikkal is igyekeznek egyesek elhomályosítani az ősi zsidó típus megnyilatkozását. Bár a tapasztalat azt mutatja, hogy az áttért családok igen jelentékeny százalékban áttért családokból származó egyénekkel házasodnak össze.

Még egy statisztikai adatról szeretnék megem-

lékezni: a zsidó-keresztény házasságok számarányáról.

A mai Magyarországon 1919-ben 1442 zsidó-keresztény házasság jött létre. Ebből 703 esetben a férfi, 539 esetben pedig a nő volt zsidó. 1920-ban apadt az ilyen vegyesházasságok száma és pedig leszállt 1043-ra, amelyből 614 esett zsidó férfinak keresztény nővel és 421 esett zsidó nőnek keresztény férfival kötött házasságára. 1934-ben 1120 volt az ilyen házasságok száma: 613 zsidó férfi és 507 zsidó nő lépett keresztény nővel, illetőleg keresztény férfivel házasságra. 1919—1935 közötti években az összes zsidó-keresztény házasságok száma 17.454 volt. Ebből 9714 zsidó férfi vett el keresztény nőt és 7740 zsidó nő ment nőül keresztény férfihez. Persze, nincs statisztikai adat arra nézve, hogy a „keresztényinek írt házasuló közül hány volt áttért, illetőleg hányán tartoztak olyan családhoz, amelyben az illető egyénnek talán az atyja vette fel a keresztény vallást.

Ami már most ezeknek a zsidó-keresztény házasságoknak az utódokra gyakorolt hatását illeti, erről könyvsorozatom egy későbbi kötetében lesz bővebben szó.

Igen sok *Schwarz*, *Schwartz*, *Schwarz* nevű zsidó és zsidó-eredetű család van. Ezúttal az egyik ily nevű családot fogom ismertetni.

Schwarz Árminnak két felesége volt. Első feleségétől származtak *Schwarz* Artúr, *Schwarz* Gusztáv és *Schwarz* Félix, második feleségétől születtek *Schwarz* Hugó, *Schwarz* Gyula és *Schwarz* Jolán.

1. *Schwarz* Artúr (1851—1917) orvos, a Poliklinika ideggyógyászati főorvosa, az Országos Közegészségügyi Tanács tagja volt. Fia:

Bertalan (sz. 1886., áttért) előbb Lipcsében, majd Zürichben, utána Freiburgban volt egyetemi

tanár, jelenleg pedig az istanbuli egyetem tanára. Érdekes megemlíteni, hogy előadásait német és francia nyelven tartja, miközben állandóan nyomon követi előadását egy tolmács, aki azt rögtön törökre fordítja le. Előadásai török nyelven vannak kiadva. Főleg papyrológiával és a római joggal foglalkozik. Nőtlen.

II. *Schwarz* Gusztáv dr. (1858—1920) a budapesti egyetemen a római jog ny. r. tanára volt. Igen széleskörű jogirodalmi munkásságot fejtett ki. Idevágó munkáinak száma légió. Szászi előnévvel 1911-ben magyar nemességet is kapott és engedélyt nyert neve elé a *Szászy* (*Szászy-Schwarz*) családnév felvételére. Első felesége *Lusztig* Janka, utóbb *Lánczy* Leoné volt. Özvegye született pernesz! *Siklóssy* Irma, előbb *Vadnay* Andor főispán (megh.) felesége. Egy fia volt, az első házasságból született *György*, aki egész fiatalon aligazgatója volt a Kereskedelmi Banknak és a háborúban szerzett betegségében 1927-ben halt el. Már atyja, *Szászy-Schwarz* Gusztáv áttért.

III. *Schwarz* Félix (megh.) az Athenaeumnak volt igazgatója. Három leánygyermek van.

IV. *Schwarz* Hugó dr. (áttért) magv. kir. egészségügyi főtanácsos, fogorvos nevét *Szász-VA* változtatta. Nőtlen.

V. *Schwarz* Gyula (megh.) a MAK-nak volt igazgatója. Három leánygyermek maradt utána.

VI. *Schwarz* Jolán férje *Neumann* N.

*

A *Widder* családból Izsák (1765—1837) vagy talán atyja József császárnak 1787. jul. 23-án kelt arra a rendeletére vette fel a *Widder* nevet, amelynek értelmében minden zsidónak családnévet kell felvennie (addig, eltekintve egyes kivételektől, a zsidóknak általában nem volt vezetéknevük. Csak úgynevezett patronymonokat viseltek, ami úgy történt, hogy a „ben“ szócska (a. m. fiú) közbeiktak-

fásával a fiú nevét összekötötték az apa nevével: Ábrahám ben Izsák a. m. Ábrahám, Izsák fia.) A Widder család őse a bibliai kos (Widder a. m. kos) után vette fel a Widder nevet és pedig a családi hagyomány szerint azért, mert családi néven való töprengése közben lelki szemei előtt a bibliai kos tűnt fel. Nevezett Izsák apja József volt, aki 1730 körül született.

Izsák gyermekei voltak Baruch, Jakab és Aser.

Baruch 1834-ben Tiszadadán halt el. Gyermekei voltak Juda, Hermann, Mayer és Mózes.

Juda Göncön született és Sátoraljaújhelyben halt meg. Egyik fia, Bertalan mérnök volt.

Hermann (1800—1843) Fonyban élt. Hét gyermeke közül négyre vannak adataink. Leányai közül Ráchel *Frankfurter-né*, Elke *Strausmann-né* lett. Samu (Tállya) gyermekei:

1. Máli, férje *Mann* Jakab (Miskolc),
2. Ilka, férje *Silber* N.,
3. Betti, férje *Frankfurter* Mihály (Miskolc).

Gyermekeik: *Frankfurter* Szerén, Gizella, Samu.

4. Fáni, férje *Braun* N. (Miskolc),
5. Bernát, 1. felesége *'Auerbach* ,Antónia, 2.

Strausmann Teréz, akiktől gyermekek:

A) Szidi, *Pártos* Istvánné (Miskolc),

B) Félix dr. orvos (New-York),

C) Jenő (Miskolc),

D) Giza, férje *Fischer* Rudolf (Kolozsvar),

E) Lajos (Budapest),

F) Samu (Athén), felesége *Trotzer* Alice, gyermekeik: a) Zsuzsi, b) Magda, férje *Glück* Tibor.

G) Malvin, férje *Rubinstein* Farkas (Filadelfia).

6) Hermann (New-York), gyermekei: Lina (u. o.), Sándor (u. o.), Jenő (u. o.) és Samu közjegyző (u. o.).

Ede (Hermann fia) Tatán lakott. Gyermekkei:

A) Fáni, *Sing érné* (Wien), — B) Hedwig, *Widder Árminná*, — C) Minka, *Bossányi-né*, — D) Gyula, — E) Sándor.

Mayer (Baruch fia) Buttkán lakott, gyermekei pedig: .

1. Izidor, gyermekei:

A) Vilmos (Kolozsvár), felesége *Edelstein Gizella*, akiknek gyermekeik: a) Irén, férje *Gonosz Béla dr.* — b) László dr. — c) Mancsi, férje *Unger Julién (Páris)*, — d) Erzsébet, férje *Elek Miklós dr.*

B) Márk dr. (Nagymihály),

C) Bertalan, nevét *Pintér-re* változtatta (Kolozsvár), felesége *Fischer Blanka*, gyermekei: a) Pista, — b) József, — c) Miklós.

D) Menyhért, felesége *Brügler Teréz*, gyermekei:

a) Imre dr., — b) Endre, — c) Boriska, férje *Molnár Jenő*, — d) Rózsi, férje *Kállai József dr.*, — e) Erzsébet, férje *Grosz Pál dr.*

2. Hermann, fiai: A) Samu (Királyhelmece), —

B) Bertalan, felesége *Moskovits N.*, leánya *Elza szépsi dr. Sötér* (előbb *Spatz*) *Ödönné (Kassa)*.

3. Samu, gyermekei: A) Róza, — B) Berta, —

C) László.

4. Berta, férje *Strausmann N.*

5. Adolf.

Eszter (Baruch leánya) *Guttmanné (Gönc)*.

Mózes (Baruch fia) erdőshorváti lakos gyermekei:

1. Lázár (Nagymihály), gyermekei:

A) Hermann, felesége *Guttmann Jolán*, gyermekei: Heddy és Vera.

B) Mór, felesége *Kann Hermin*, gyermekei:

a) Olga, férje *Reisz Imre*.

b) Ernő, nevét *Vidor-ra* változtatta, felesége *Fejér Lili*,

c) Hedvig, férje dr. *Farkas* Ignác.

d) Jolán, férje dr. *Nemes* Zoltán,

e) Lajos, nevét *Vidor-ra* magyarosította.

C) Henrik, felesége *Weisz* Róza. Gyermekai:

a) Gyula dr., felesége *Spiegl* Antónia, — b) Elza, férje *Krausz* Géza (Wien), — c) Ilona, férje *Weinzweig* Ernő (Leipzig).

D) Péter, felesége *Rosenberg* Irma. Gyermekai: a) Stefánia *Székely-né*, — b) Alice, *Steinfeld* Nándorné, — c) Sándor, — d) László, felesége *Bikán* Magda.

E) Róza, férje *Rosenberg* Ignác.

F) Mariska, férje *Bauer* Mór dr.

G) Etelka, férje dr. *Nagy* Béla.

H) Andor, felesége *Kállai* Mari, gyermekai:

a) László (Nagymihály), felesége *Steiner* Erzsí, — b) István dr. (Kassa).

I) Paula, férje *Deutsck* Ödön.

2. Márkus, felesége *Lindenbaum* Zsófi. Gyermekai:

A) Henrik, felesége *Drechsler* Berta, gyermekai: a) René, — b) Margit.

B) Bertalan dr., felesége *Kiss* Klára, leányuk *Rózsi Szász* Mátyásné (Szeged).

3. Hanni, férje *Hirschenhauser* N.

4. Linka, *Silbermann-né*.

5. Annin, felesége *Widder* Hedvig. Gyermekai:

A) Ferenc, — B) Margit, *Szécsi* Lajosné, —

C) Jolán, férje *Stark* Béla, — D) Ilona, férje *Molnár* Béla.

6. Rozália, *Schlesinger-né* (Bakta).

Jakab (Izsák fia, 1. a 2-ik bekezdést a jelen közlemény elején) szül. 1783-ban Fonyban. Lakott Fonyban, Vinnán és Vajnatinán; 1854-ben kivándorolt Jeruzsálembe, ahol 1856-ban meghalt. Három felesége volt: 1. bizonyos Jitte, akinek nem voltak gyermekei, 2. neve ismeretlen, akinek gyermekei

Lőrinc és Sára, 3. Mina, aki a többi gyermekek anyja,

1. Cili, férje *Blum Hermann*.

2. Albert (sz. 1836), felesége 1. *Widder Hanni*,

2. *Schön Bella*. Gyermekei: A) Jenny, férje *Jakobovics Dávid dr.* — B) Elza, férje dr. *Herz Mór* (Ungvár), — C) Andor, fia György.

3. Adolf, felesége *Grossmann Katalin*. Gyermekeik:

A) Péter dr., felesége *Widder Katalin*. Gyermekeik: a) Hedvig, férje *Aczél Endre*, — b) Alfréd (Amerika), — c) Irén, férje *Kisfalvi Vilmos*.

B) Mari, férje *Popper Péter*.

C) Emánuel, felesége *Habermann Róza*, gyermekei: a) Mari (Ungvár), — b) Hermann, felesége *Steinthal N.* (Berlin), — c) Jenő gyógyszerész (Debrecen), felesége *Drukker N.* — d) Adolf dr. (Amerika), felesége *Habermann N.* — e) Péter gyógyszerész (Nagybánya).

D) Mihály, felesége *Widder Margit*.

E) Ignác, felesége *Grossmann Valéria*. Gyermekei: a) Emil (Kassa), — b) Árpád (Eger), felesége *Steiner Szidónia*, gyermekei: Vali, Alfréd, Lívia.

E) Zsigmond mérnök, felesége *Blum Anna*. Gyermekek.

4. Lőrinc (sz. 1800. Gönc, megh. 1861. Boldogkőváralja). Felesége *Ganzfried Amália* (1803—1882). Gyermekei:

A) Bertalan dr. (Abaujszántó), felesége *Widder Regina*. Gyermekei: a) Emil (New-York), leánya Juliska, férje *Lóránd Henry* (New-York), — b) Géza, — c) Sándor, leánya Stefánia, férje *Engl Dezső*, — d) Gyula, felesége *Harsányi Irma*, gyermekei: Olga, Lili *Dudás* Andrásné, Zoltán.

B) Ignác (Vilmány), felesége *Aigner Jozefin*. Gyermekei: a) Lajos, felesége *Brachfeld Adrienn*[^], gyermekei: Klára *Stekl* Adolfné és Magda bonyhádi *Perezel Ákos*. — b) József, felesége *Feldmann*

Berta; gyermekei: Ignác dr. és Lajos dr, — c) Vilmos, — d) Jetty, férje *Harsányi* Jakab.

C) Mór (Kassa) ügyvéd.

D) Julia, férje *Bródi* Hermann (Sajószentpéteri).

E) Hermann (megh. 1898), felesége *Gross* Ma-
 üld (megh. 1896). Gyermekei: a) Jenny, férje
Fried Ármin, — b) Lipót, — c) Vilmos, — d) Ig-
 nác dr. (megh. 1917) jeles orvos volt Kassán, —
 e) Mór (1848—1915), felesége *Widder* Jenny, gyer-
 mekei: Paula, férje *Fábri* Miklós (1869—1934)
 mérnök, — Aladár dr. gyógyszerész (megh. 1915),
 — Imre dr. ügyvéd, felesége *Klein* Etelka, gyer-
 mekei: Tamás és Anna, — Miklós, felesége *Ittner*
 Irén, fiúk Róbert, — István, felesége *Bosenberg*
 Rózsi, — Ernő.

F) Farkas.

G) Sámuel.

H) József (megh. 1863), aranyműves. Felesége
Friedmann Babetta.

I) Adolf (megh. 1881), felesége *Grossmann*
 Zsófia. Gyermekei: a) Vilmos, — b). Győző dr.
 (1854—1930), felesége *Smauz* Teréz, leánya Jenny
 vámosatyai *Fábri* Samuné.

J) Baruch.

5. Ignác (Gattály), felesége *Taub* Johanna.
 Gyermekei:

A) Samu, felesége *Pollacsek* Helén.

B) Béla, felesége *Biringer* Elza, fia Béla.

C) Jenő, felesége *Weiser* Alice. Gyermekei:
 a) Aurél, — b) Luey, férje dr. *Földi* Dezső. — c)
 Sándor.

D) Zsófia, férje *Pollacsek* Dávid.

E) Teréz, férje dr. *Holländer* Lajos.

F) Mari, férje *Popper* Ignác.

G) Zelma, férje *Brill* Ferenc.

H) Róza, férje *Popper* Ignác.

I) Cecília, férje *Heumann* Samu.

J) Regina, férje dr. *Wjdder* Bertalan.

6. Sára, *Friedmann-né*.

7. Izrael (1814—1884), ungvári lakos, felesége *Friedmann* Debóra. Gyermekai:

A) Jetti, férje *Tüchler* Mór (Ungvár), — B) Hanni, férje *Widder* Albert, — C) Mór, — D) Katalin, férje dr. *Widder* Péter, — E) Anna, férje dr. *Rottmann* Lajos.

8. Mózes (1806—1884) vinnai lakos. Gyermekai:

A) Ignác dr. (Nagymihály), felesége *Róth* Mina.

B) Elek.

C) Jetty, férje *Bettelheim* Mór.

D) Cillii, férje *Glück* Emánuel.

E) Teréz, *König-né*.

F) Samu, felesége *Grossmann* Betti. Gyermekai:

a) Márton (Nagykanizsa), gyermekei: Sándor, felesége *Huszár* Rózsi — Illés — Zsuzsi, férje *Ország* József — Jolán, férje dr. *Fodor* Antal — Jenő, felesége. *Rechnitzer* Irén — Rózsi, férje *Hamburger* Mátyás.

b) Margit, férje *Widder* Mihály (Nagykanizsa).

9. Teréz (1816—1889), férje *Schwarz* József (Nagyida, Kassa).

Aser (Izsák fia, 1. a jelen ismertetés 2-ik bekezdését). Meghalt 1834. Boldogkőújfaluban lakott. Fia:

Mózes, ugyanottani lakos. Gyermekai:

A) Róza, férje *Blum* N. (Kassa).

B) Fanny, Göncruszván él.

C) Aser, rézműves (Kolozsvár).

D) Mari.

Néhány évtizeddel ezelőtt még igen nagy szerepet játszott Budapesten az akkor még nagy vagyonú *Freystadtler* Jenő lovag, török pasa. Múzeum utcai palotájának aranyozott erkélyei és a palota pazar belső berendezéséről szóló legendák, kissé különölc öltözködése, kabátja gomblyukában az

elmaradhatatlan nagy fehér szekfűvel, a Stefánia úti egykori kocsikorzón fekete amerikai trappéi, jei az érdeklődés homlokterébe állították érdekes alakját. Mindez azonban már csak a múlté. A kegyelmes pasa vagyoni helyzetében az utóbbi években nagyon kedvezőtlen fordulat állt be és egykori nagysága kezd feledésbe menni...

A családnak általam ismert legrégebbi őse *Lipót*, aki az 1840-es években nagykereskedő volt Pesten. Üzlete a Dorottya utcában volt és igen nagy gazdagságra tett szert. Fia, *Antal* 1814-ben Újvidéken született. Nagy vagyonú ember volt, aki azonban a jótékonyág terén is sokat áldozott: közjótékonyági célokra több mint félmillió koronát hagyott. Felesége (1844) *Schdffer* Anna (sz. 1827) volt, akitől — tudomásom szerint — négy gyermeke született: *Vilmos* (sz. 1853), *Jenő* (sz. 1868), *Ilona* (sz. 1870) és *Flóra* (sz. 1874). — *Flóra* igen szép nő volt, de nagyvilági életmódja és pazarlása milliókat emésztett fel. Legalább 8 millió koronára becsülik azt az összeget, amelyet fiatalabb éveiben elköltött. Rövid ideig férje volt báró *Splényi* Árpád (sz. 1864), báró *Splényi* Ödön (1842—1909) államrendőrségi tanácsos fia.

Az egykor óriási vagyonnak ma már roncsai vannak meg. „Sic transit glória mundi“ ...

Mayer szerint a XVIII. század közepén történt, hogy egy *Hersch Freistadter* nevű idegen zsidó Pozsonyban telepedett le. őse — állítólag — *Simon Michl* volt, Heinenak ötödik ízbeli dédapja. Vésnöki mesterséget folytatott és élénk üzleti összeköttetésben állt az akkori magyar mágnás családokkal. Legidősebb fia, *Mihály Lázár* eleinte szintén vésnök, később bankár lett. Amikor már ezt a „magasabb“ polcot „elérte“, nevét *Biedermann-rii* változtatta. Gazdag ember, akinek a pozsonyi Zsidó utcában három háza is volt, az ú. n. „Biedermann-házak“.

Hogy ez a *Freistadter* család van-e rokoni kapcsolatban a fennebb ismertetett *Freystadtler* családdal? — nem tudom.

Polónyi Géza (1848—1920) tudtommal nem származott zsidó családból. Zsitvakenézen született, ügyvéd volt Pesten, majd függetlenségi párti képviselő, 1906—1907. igazságügyminiszter. Felesége, *Steinitzer* Anna (1854—1937) azonban zsidószármazású, utóbb katolizált nő volt. A *Steinitzer* család Vágújhelyről később Szegeden volt megtelepedve. Úgy látszik, hogy *Steinitzer* Marcus személyében költözött a nagy magyar Alföld metropolisába, ahol 1794—99 között az ottani zsidó adóösszeírásban mint hitközségi tag szerepel. 1810-ben temetésbeli „gondviselő“. — *Polónyi* Géza fia volt *Polónyi* Dezső (1875—1933) szintén ügyvéd és 1906—18 között függetlenségi képviselő. 1928-ban megjelent önálló munkája a királykérdést tárgyalja a pragmatika szankció megszűnése szempontjából.

A *Widder* családdal rokon *Pollatsek* családból *Pollatsek* Dávidnak volt a felesége *Widder* Zsófia. Házasságukból kilenc gyermek született: 5 leány és 4 fiú, névszerint: Helén, Bella, Oszkár, Sándor, Zelma, Margit, Róza, Nándor és Elemér. Közülük Oszkár (felesége *Bródy* Erzsí) nevét *Pintér*-ve változtatta. Gyermekai: Mariska (férje *Gabos* Béla), Zsuzsi (férje *Jónás* Pál), György, Pál és Kató. Nándor felesége *Fuchs* Ilona, akitől gyermekei: Gabriella (férje dr. *Engel* Miklós), Éva (férje dr. *Singer* Ármin). Elemér drí (sz. 1875), egyetemi magántanár, kórházi főorvos, felesége *Molnár* Margit. Gyermekük: 1. Lily (sz. 1905) festőművésznő (férje *Bródy* János), 2. Erzsí (férje *Hoffmann* Imre).

Az 1899-ben gyömörői előnévvel magyar nemességre emelt *Aldor* család korábbi neve *Adler* volt. Nevüket *Adler* Adolf dr. nagykárolyi orvos és gyermekei: *Ilona*, férjezett *Sarkadi* Adolfné, *Sarolta*, férjezett dr. *Gyömrei* Bertalanná, *Kornélia*, *Lajos* (1. alább) és *Tekla*, férjezett dr. *Fisch* Lajosné, 1881-ben változtatták át *Áldor-rn* (6750, 1881. B. M.).

Nevezett *Aldor* Adolf dr. (1831—1901) megyei főorvos és a nagykárolyi kórház igazgató-főorvosa volt, aki a közegészségügy terén szerzett érdemei elismerésül kapta a magyar nemességet gyömörői előnévvel 1899-ben. Fia:

Lajos dr. (1872—1932) orvos, egészségügyi főtanácsos volt. Főleg Karlsbadban folytatott orvosi gyakorlatot. Kitért. Felesége *Kann* Jolán volt, akitől gyermekei: 1. *Lucy* és 2. *Péter* oki. gépészmérnök.

A *Munkácsi* családot előbb *Munfe*-nak hívták. Nevét 1881-ben *Műnk* Bernát (1860—1937) egyetemi hallgató változtatta át *Munkácsi-ra*. Atyja, *Műnk* Adolf (1830—1907) jeles héber író volt, akinek 5 kötetre terjedő irodalmi hagyatéka költeményeket, elbeszéléseket, elmélkedéseket tartalmaz. Nevezett *Munkácsi* Bernát kiváló nyelvész és etnológus, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, a pesti izraelita hitközség ny. tanfelügyelője, számos bel- és külföldi tudományos társaság tiszteletbeli tagja, a kormányzói *Signum Laudis* tulajdonosa volt. Irodalmi munkássága egész könyvtárt tesz ki. Felesége *Jakobi* Paulától született gyermekei:

1. *Munkácsi* Sándor,
2. *Munkácsi* Ernő dr. (sz. 1896) ügyvéd, jogtudományi író, a pesti izr. hitközség főügyésze.
3. *Munkácsi* Noémi (sz. 1903), férje dr. *Winkler* Ernő (sz. 1894) nagykanizsai főrabbi. Zsidó

tárgyú költeményeivel és zsoltárfordításaival tűnt ki az irodalom terén.

A zsidó közéletben előkelő szerepet játszó család a *Baracs* család is. Őse Benedek budapesti ügyvéd, akit még *Bar a eh-mik* hívtak és aki Henrik, Marcel, Sarolta, Károly és Leventin gyermekeivel 1883-ban változtatta meg nevét *Baracs-ra* (9511/83. B. M.) A most említett *Baracs* Marcel (1865—1933) szintén ügyvédnek igen tekintélyes irodája volt Pesten és a jogi szakirodalom terén is élénk működést fejtett ki. Emellett mint országgyűlési képviselő tevékeny részt vett a politikai életében is. Izig-vérig a demokráciái irányzat harcosa volt. Felesége, szül. *Schmidl* Etelka (sz. 1878) főleg a felekezeti életben fejt ki nagy buzgalmat és mint a Magyar Izraelita Nőegyletek Országos Szövetségének elnöke szociális téren buzgólkodik. A demokrata párt női osztályának szervező elnöke, tagja a fiatalok felügyelő hatóságának és a Magyar Nők Szentkorona Szövetsége vezérlőbizottságának. Szociális tárgyú tanulmányai heti- és napilapokban jelennek meg. — *Baracs* Károly (1868—,..) udvari tanácsos, a Győr-Sopron-Ebenfurti vasúttársaság vezérigazgatója, a magyar közlekedésügy egyik legalaposabb ismerője volt. 'Éveken át elnöke volt a Budai Izr. Hitközségnek és az ő nevéhez fűződik a lajstromos szavazási rendszer és a nők választójogának bevezetése. Egyik megalapítója volt a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének. — *Baracs* Henrik vezér igazgató. — A családnak még néhány élő tagja van, rokoni kapcsolatukat azonban nem ismerem.

Nemesített család a pusztapéteri *Auspitz* és az ugyanilyen előnevű *Ágoston* család is. A magyar nemességet 1916-ban *Auspitz* Pál földbirtokos és testvére, *Ágoston* Lajos kapták pusztapéteri előnévvel.

A pusztapéteri *Ágoston* család leszármazási adatai nem állnak rendelkezésemre. A pusztapéteri *Auspitz* család leszármazása a nemességet nyert Páltól kezdve ez:

Auspitz Pál (1847—1935), felesége / (1875), *Kohn* Gizella (1858—...), gyermekeik:

1. *Margit*, férje (1896) *Reimann* Gyula.
2. *Renée*, férje (1899) dr. *Egger* Leó.
3. *Vilmos* (sz. 1878), felesége (1909) *Pick* Erzsébet. Fia:
István (sz. 1910).
4. *Lujza*, férje (1901) *Szávoz*d Richárd.
5. *György* (sz. 1883).
6. *Ilona*, férje (1911) *Glasner* Gyula nagyiparos.

Kohn Salamon rabbi gyermekei: *Izidor*, *Arnold*, *Siegfried*, *Regina*, *Gyula*, *Márk* és *Kamilla* nevüket 1881-ben változtatták át *Komor-ra* (42068/1881. B. M.) — *Izidor* (sz. 1860) és öccse, *Siegfried* még fiatalukban bejárták Kínát, majd társasceget alapítottak a kínai iparművészeti tárgyak kereskedelmi forgalmára. *Arnold* (sz. 1861) mérnöki oklevelet szerzett és a MÁV szolgálatában kezdte meg pályafutását, amelyet mint miniszteri tanácsos és a Szolnokmegyei Államépítészeti Hivatal főnöke fejezett be. Nyugalomba vonulása után a szolnoki izr. hitközség, majd pedig a XVI-ik községkerület is elnökévé választotta. Fia *András* (sz. 1898) költő és regényíró.

A felsőványi *Baruch* családnak két ága van. A magyar nemességet 1878-ban *Baruch* Sámuel marosvásárhelyi gyáros kapta felsőványai előnével. A család egyik ága megtartotta a *Baruch* nevet, másik ága azonban *Baruch* Elemér bécsi lakos személyében nevét 1913-ban *Felsőványi-rn* változtatta. Ebből az ágból felsőványi *Felsőványi* Sarolta

gróf *Lónyay* Ernő (sz. 1898) felesége lett. Megjegyzendő, hogy a családnak ez a grófi ága a legfiatalabb grófi ág, amely a grófi rangot 1910-ben nevezett *Lónyay* Ernő gróf atyja *Lónyay* Albert személyében kapta. A többi grófi ágazatok grófi rangja 1871-ben, illetőleg 1896-ban kelt.

Monyorókeréki gróf *Erdödy* Tamás (sz. 1868) felesége *Rast* Teréz bárónő (sz. 1866) a „Semi-gothaisches Genealogisches Taschenbuch ári (st) o-kratisch-jüdischer Heiraten“ című (München, 1914) munkája (112. old.) szerint zsidó származású nő. Az *Erdödy* család egyike Magyarország legrégebbi családainak. Mint főrangú család is legrégeb. *Erdödy* Tamás gróf és *Rast* Teréz bárónő 1892. máj. 12-én a horvátországi Szent Helénán léptek egymással házasságra. Adataim szerint egy fiúk van: az 1902. jun. 12-én Zágrábban született *Erdödy* Jenő gróf.

Beregi Oszkárt (sz. 1876) előbb *Berger-nek* hívták és nevét 1893-ban változtatta meg *Beregi-xe*. Színészi pályáját Temesvárott kezdte meg, folytatta Kolozsvárt, azután a budapesti Vígszíníához került, 1899-ben pedig a Nemzeti Színház szerződött. 1907—1910 között Berlinben, Reinhardt társulatánál működött, de még ez utóbbi évben visszaszerződött a Nemzeti Színházhoz, amelytől 1919-ben vált meg. Később Bécsben, Berlinben és több más külföldi színpadon játszott, majd pedig Amerikába ment filmszínésznek. Leánya *Kató* nőül ment *Pataky* Kálmán operaénekeshez.

A *Szemere* család, „de genere Huba“ ősrégi, honfoglaló család. Legkiemelkedőbb tagja *Szemere Bertalan* (1812—1869) 1849-iki miniszterelnök volt. Néhány évtizeddel ezelőtt jelentékeny szerepet ját-

szott a legendás híró Szemere *Miklós* (1856—1919) cs. és kir. kamarás, versenystállótulajdonos. Nőtlen lévén, igen nagy vagyonát unokatestvére, Szemere Gáspár fiára, a gyermek Szemere *István-ra* hagyta. Történt pedig, hogy az ifjú Szemere *István* megismerkedett dr. *Halmos* Károly volt kassai ügyvéd és abaújkéri földbirtokos családjával és 1927. július 30-án Abaújkéren meg is történt *Halmos* Irénnel való házassága.

Halmos Károly dr.-t előbb *Hoffmann-nak*. hívták. Atyja, *József* kassai lakos és gyermekei: *Károly*, *József*, *Erzsébet* és *Jenő* 1884-ben változtatták át nevüket *Halmos-ra*, (16448,84. B. M.) *Halmos* Károly dr. az 1890-es években Kassán volt ügyvéd; később felhagyott az ügyvéd kedéssel és Párisba tette át lakását, ahol nagy pénzügyi műveletek lebonyolításával foglalkozott. Tekintélyes vagyona van és Abaújmegyében közel ezer hold földbirtok tulajdonosa. Néhai felesége *Czapkai* Irén.

Halmos Károly és néhai *Czapkai* Irén *Károly* nevű fia 1936-ban Zürichben vette nőül *Petitjean* J acquelinét.

A héthársi *Neumann* család *Neumann* Hermann miskolci kereskedő személyében 1918-ban nyert magyar nemességet. Mint kereskedő maga is szerepet játszott a város közéletében, de főleg fiai, *Adolf* és *Henrik* emelkedtek nagyobb jelentőségre, sőt utóbbi éppen a legutóbbi években világhírré is.

I. *Adolf* (sz. 1870) mint gépgyári tisztviselő kezdte meg pályafutását. Később az általa alapított miskolci Kereskedelmi és Gazdasági Bank vezérigazgatója lett. Alelnöke az OMKE-nek. Elnöke a miskolci Chevra Kadisának.

II. *Henrik* (sz. 1873) világhírű fülspecialista, akit 1936. szept. havában bécsi klinikáján több ízben felkeresett VIII. Edward rövid ideig angol ki-

rály is, hogy fülbaját a nagynevű orvosin dóssal kezeltesse.

Az Erdélyben honos *Baruch* családból *Baruch* Elise (szül. Görgényszentimre) férje hallerkői gróf *Haller* Ferenc (1815—1893) főispán volt. Egyetlen leányukat, *Haller* Ilona grófnőt (1851—...) gróf *Mirbach-Kosmanos* Hugó (1840—1903) cs. és kir. kapitány vette feleségül. Házasságukból nyolc gyermek, hét fiú és egy leány származott.

Azt a *Kálnoki* családot, amelyből *Kálnoki* Henrik (1858—1925) és *Kálnoki* Izor (1863—1930) írók és! hírlapírók származtak, előbb *7íaw/wmnn*-nak hívták. Nagyobb nevezetességre az utóbbi tett szert, aki legutóbb az Újságnak volt belső munkatársa és főleg *Vulpes* álnév alatt írt. Elbeszéléseiben és regényeiben különösen szociális kérdésekkel foglalkozik. ő fordította le Gorkij: „Éjjeli menedék-helyiét.

Aligha van ember, aki még nem hallott volna az önműködő „*Frommer*“ pisztolyról. Akiről pedig azt elnevezték — *Frommer* Rudolf — nem is egy fegyvergyárban, hanem banküzletben, a Leszámítoló Banknál kezdte meg pályafutását.

Született 1868-ban. Édesatyja szegény sorsú kereskedői volt, akit hozzá még korán el is vettett^ minek folytán nevelése egészen anyja vállaira nehezedett. Hogy gondjain könnyítsen, már réaliskolás korában házitanítóskodott és keresményével támogatta édes anyját. Kitüntetéssel elvégezvén a Kereskedelmi Akadémiát, a Leszámítoló Bank szolgálatába lépett, 28 éves korában pedig a Fegyver- és Gépgyárnál a bank ellenőre lett. 1914-ben — ekkor már a gyár igazgatója — fegyverneki előnévvel magyar nemességet kapott.

Frommer Rudolf — később a nevezett gyár

vezérigazgatója — tiszteletbeli gépészmérnök, udvari tanácsos, a II. osztályú magyar érdemkereszt tulajdonosa a csillaggal, a felsőház tagja, stb. nevéhez legalább 150 különböző találmány fűződik. Meghalt 68 éves korában 1936 szept. 1-én. Élete végéig megmaradt zsidónak. Igen nagy vagyont hagyott hátra, amelyet gyermekei örököltek.

Az irodalom terén is működött. Kiadott egy magyar-német tőzsdei szótárt; ő teremtette meg a „Bolond Istók“ c. élclap egyik népszerű figuráját, a „Báró Monocles“-t; „Gül Nare“ cím alatt írt egy hosszabb költői elbeszélést.

Felesége *Kornfeld* Leonie volt, akitől gyermekei:

1. *István*, a Fémáru-, Fegyver- és Gépgyár rt. igazgatója; felesége *Szilasi* Vilma. Fiai:

- A) Edgár,
- B) Tamás,

2. *Erzsébet*, férje *Czoniczer* Gábor dr., egyetemi tanársegéd.

3. *József*, oki. gépészmérnök, felesége *Lovas* Magda. Fiai:

- A) Péter
- B) Gábor (sz. 1936).

Back, surányi. Nemesített (1896) zsidó család. A magyar nemességet *Back* Hermann konstantinápolyi nagy kereskedő kapta, amely 1907-ben átruházott testvéröccse, *Back* Józsefre, a konstantinápolyi osztrák-magyar kereskedelmi kamara elnökére.

A családra kevés adatom van. Belőle két leányról tudok. Az egyik surányi *Back* Ada, akit *Mlocki-Dziokowski* Renée dr. főhadnagy vett nőül, a másik surányi *Back* Ivonne, aki radiusi *Rádió* Gaston mérnök (Fiume) felesége lett. Ez utóbbiaknak gyermekük nem volt.

A *Widder* család kapcsán megemlékeztem

arról, hogy *Widder* Paula *Fábri* Miklós (1899—1934) mérnöknek volt a felesége. Erre a *Fábri* családra közelebbi adataim nincsenek. Tudom azonban, hogy nevezett szülőknek két fiúk van: Ferenc mérnök, akinek felesége *Irsai* Klára és Pál.

A budapesti *Zwack*-gyár kezdetben kizárólag likőr- és rum-gyár volt. Csak újabban terjesztette ki üzemét ecet- és szénsavgyártásra, műszaki vállalatná és izzólámpaüzemmé. Magát a *Zwack* családot illetőleg csak töredékes adatok állnak rendelkezésemre. — *József* (1822—1915) és *Miksa* testvérek voltak. Előbb nevezett József gyermekei:

1. *Hermina*, férje volt *Reinitz* Samu (megh.).
 2. *Róza*, férje dr. *Schreyer* Jakab.
 3. *Edmund*, felesége *Rink* Ella,
 4. *Lajos* (1866—1934), áttért és 1932-ben katolizált felesége, született *Rosenfeld* Erzsébet is.
- Gyermekeik:

- A) *Béla*, felesége *Zalka* Dóra, fiúk: *Péter*.
- B) *Mici*, férje *Molnár* Árpád.
- C) *Margit*, férje *Rásó* István.
- D) *János*, felesége *Wahl* Vera.

A *Bencze* család előbbeni neve *Breitner* volt. A család II. József császár idejében telepedett le Budapesten. *Simon-nák* (1842—1898) már mindkét oldali nagyapja Buda-környékbeli vízimalom-tulajdonos volt. Ezt az iparágat folytatta apja is. Simon felesége *Derítsek* Klára (1844—1921) volt, akiknek fiúk, *Gyula* (sz. 1879) nevét *Benczé-re* változtatta. Nevezett *Bencze Gyula* dr. orvosi diplomáját & budapesti egyetemen kapta 1902-ben. Előbb báró *Korányi Frigyes*, majd báró *Korányi Sándor* klinikáján működött mint tanársegéd. 1911-ben egyetemi magántanár, 1913-ban székes fővárosi közközházi főorvos, 1928-ban egyetemi rendkívüli tanár, utóbb egészségügyi főtanácsos lett. A háború alatt mint honvéd törzsorvos teljesített szolgálatot. A *Ferenc József*-rend hadiékítményes lovagkeresztjének tu-

lajdonosa. Tudományos munkásságáért már diák korában a Navratil-díj első díját, 1905-ben pedig a legnagyobb magyar tudományos orvosi kitüntést, a Balassa-díjat és 1931-ben a Korányi-érmet kapta. Több orvostudományi munkát írt. Áttért. Felesége *Guttman Margit*. Egyetlen leánya, *Klára* okleveles gazda, *Okányi* Endre oki. gazda felesége. Nővére *Breitner Kornélia* (sz. 1875) *Nagler Sámuel*hez (sz. 1862) ment nőül.

Az 1910-ben oroszpatoki előnévvel magyar nemesség adományozásában részesült *Féledy* Miksa építészt előbb *Fucis*-nak hívták és nevét *Fuchs* Miksa budapesti háztulajdonos és fia, *Árpád* 1886-ban változtatták meg *Feledy-re* (67648'86. B. M.) — Nevezett *Féledy* Miksa (sz. 1850) felesége *Fuchs* Karolina volt, akitől gyermekei:

1. *Árpád* (sz. 1885),
2. *Rezső* (sz. 1888),
3. *Hugó* (sz. 1889),
4. *Sándor* (sz. 1891),
5. *Tibor* (sz. 1892),
6. *Renée* (sz. 1896).

A Prágában 1842. okt. 20-án született zsidó vallású *Ederer* Florentine első férje *Glaser* N., második férje (Róma, 1863) pedig *Forgách* Antal gróf (1819—1885) belső titkos tanácsos, kamarás, udvari kancellár volt. Házasságukból születtek:

— 1. *Forgách* Ilona grófnő (sz. 1864), aki bar-kóei *Rosty* Flóris (megh. 1894) kamarás, követségi tanácsos felesége lett. Leányuk:

Rosty Mariettát (sz. 1887) *Csáky* Gusztáv gróf (sz. 1883) vette nőül, házasságukból azonban utódok nem származtak.

2. *Forgách* Klotild grófnő (sz. 1867) férje (1895) *Roszner* Ervin báró (1852—...) belső titkos tanácsos, kamarás, volt fiumei kormányzó. Gyermekeik:

A) vitéz báró *Roszner* István (sz. 1896), országgyűlési képviselő,

B) báró *Roszner* Ervin (sz. 1900).

3. *Forgách* Antal gróf (1869—1931), felesége (1909) *Keresztfalvy* Kornélia, *Kuchinka-Gajári* özvegye. Utód nincs.

4. *Forgách* János gróf (1870—1935), belső titkos tanácsos, nagykövet volt. Felesége (1908) *Lovassy* Ella (sz. 1889). Gyermekei:

A) *Forgách* Erzsébet grófnő (sz. 1908),

B) *Forgách* Hanna grófnő (sz. 1911).

Gáspár Artúr (sz. 1875), volt h. államtitkár, jelenleg az Angol-Magyar Bank egyik igazgatója mint újságíró kezdte meg pályafutását. 1907-ben lépett a belügyminisztériumba. Később a külügyminisztériumba osztották be, 1919-ben pedig helyettes államtitkárrá nevezték ki. Ekkor nyugalmomba ment és az Angol-Magyar Bank Rt. egyik igazgatója lett. Atyja, *Schwartz* Fülöp (megh. 1901) honvédszázados volt és nevét mint marosvásárhelyi lakos *Kornél* és *Artúr* gyermekeivel együtt 1892-ben változtatta át *Gáspár-ra* (96360 92. B. M.).

A *Widder* családdal házassági kapcsolatban állnak *Molnár* Lipót és gyermekei is. Ugyanis nevezett *Molnár* Lipót felesége *Widder* Janka, amely házasságból születtek:

1. *Molnár* Margit, férje dr. *Pollatsek* Elemér orvos, egyetemi m. tanár.

2. *Molnár* Béla dr. orvos, felesége *Strasser* Jolán, leánya: *Anna*.

3. *Molnár* Alfréd dr. budapesti gyógyszerész, akinek felesége *Szenes* Lucy.

Radó Antal (sz. 1862), a kiváló műfordító, költő és író, irodalomtörténész, tanár, régebben az

országgyűlési gyorsiroda főnökének atyja, *Roder Adolf* (1833—1899) volt. *Roder Adolf* fiatalkorában mint egyszerű munkás dolgozott egy szivargyárban, majd Rohoncon a zsidó elemi iskola tanítója lett, ahonnan elkerülve, több helyen tanítószkodott, míg végül a szombathelyi zsidó elemi iskolához került, ahol igazgató lett és ahol 42 évig működött. Volt szerkesztő, tankönyveket is írt és tolla alól számos tanügyi tárgyú cikk került ki, amelyek különböző tanügyi szaklapokban jelentek meg. Nevét 1881-ben *Roder Antal* bölcsészhallgató, 1887-ben pedig *Roder Lipót* (Pál) gimnáziumi tanár váltotta át *Radó-ra* (31131/81., ill. 9527'87. B. M.). Nevezett *Radó Antal* igen széleskörű irodalmi, főleg költészeti működést fejtett ki és sokat fordított olasz költőkből magyarra. Megírta az olasz irodalom történetét is.

A Láczy családot előbb *Lázarszfeld-nék* hívták. *Lazarszfeld Adolf* kereskedő volt Pesten és nevét 1861-ben változtatta meg *Láczy-ra* (8374 61. üdv. Kanc.) Gyermekei közül ketten emelkedtek ki: 1. *Láczy Gyula* (1850—1911) és *Láczy Leó* (1852—1921).

Láczy Gyula történetíró, előbb kolozsvári, majd pedig (1891-től) budapesti egyetemi ny. r. tanár, a Magyar Tud. Akadémia tagja. Igen sok történelmi és közigazgatás jogi könyvet írt. Áttért. Gyermekei közül

Láczy Edit (sz. 1884) férjhez ment (1904) kéméni *Szalay Istvánhoz* (1879—1911). Gyermekei

a) kéméni *Szalay Péter* (sz. 1905),

b) kéméni *Szalay Miklós* (1906).

Gyula (1896—1927) felesége *Abaffy N.* volt. *Marianna*, férje (1905) báró *Lipthay Béla* (1869—...) h. államtitkár volt. Gyermekük:

a) *Lipthay Mária* bárónő (sz. 1906),

b) *Lipthay Erzsébet* bárónő (sz. 1907),

c) *Liphay* István báró (sz. 1910),

d) *Liphay* Eszter bárónő (sz. 1911).

Két másik leánya közül az egyik *Monaszerly* huszárezredes, a másik *Reichenfeld* Ernő felesége.

Lánczy Leó belső titkos tanácsos, főrendiházi tag, a Magyar Kereskedelmi Bank elnöke, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara elnöke, stb. A budapesti kereskedelmi iskola elvégzése után az Angol-Magyar Bank tisztviselője, később a Magyar Földhitelintézet igazgatója, 1881-ben a Kereskedelmi Bank igazgatója, majd vezérigazgatója, végül elnöke, 1912-ben pedig belső titkos tanácsos lett. Igen nagy vagyonú férfiú volt. 1906—1908 között az első virilista volt, aki ugyan csak 19.486 korona adót fizetett, de ezt kétszeresen számították abban a feltevésben, hogy *Lánczy* Leónak valamiféle diplomája van. A bankvezérnek azonban nem volt diplomája; csak kereskedelmi iskolába járt. 1912-ben 30 ezer korona adóval az adófizetők között a hatodik helyen állt. 1915-ben pedig 1 millió 360 ezer korona jövedelem után 68.000 korona adót fizetett. Katholizált; a Kerepesi-úti temetőben van eltemetve.

Özvegye *Lusztly* Janka, aki előbb *Szászy-Schniarcz* Gusztáv (1858—1920) egyetemi tanár első felesége volt.

Amikor 1248-ban III. Fiilöp (a Szent) az araboktól visszafoglalta Sevillát, két évre rá odaajándékozta Don Laro Donáth ferencendi páternek, IV. Ince pápa dekrétuma alapján a sevillai érsekség megalapítójának. Az érsek minden ottani zsidó családra 10 és minden mór családra 20 szaracén aranyat vetett ki. Az egykorú adóösszeírások alapján a zsidókra kivetett ez az adó 1610 aranyat tett ki (1250). Ettől az időponttól kezdve a zsidókra kivetett adók egyre emelkedtek: 1254-ben minden családra türelmi adó címén 2 aranyat róttak ki az érseki pénztár részére és még ugyanebben az évben

az agyagbányából elfuvarozott minden tíz taliga után 1 ezüstöt kellett fizetniük. Ez az adó 1254-ben 1310, 1255-ben már 3470, 1256-ban 4060, 1257-ben 3280 ezüstöt tett ki, amelyet a zsidóknak a városi pénztárba kellett befizetniük.

A zsidók Sevillában (mint általában egész Spanyolországban) egyre nagyobb kereskedelmi jelentőséghez jutottak. 1314-ben 138 helybeli zsidó — egyetemleges tulajdonjoggal — megveszi a várostól 2000 nápolyi aranyért az agyagbányát. A szerződés aláírói közül legelői szerepelnek *Donáth* Náthán ben Saul, *Donáth* Efrajim ben Dávid, stb.

A zsidók, névszerint ugyanazok, akik a bánya megvételeinél is szerepeltek, 1316-ban aztán 1000 avignoni arannyal megváltják az érsektől türelmi adójukat, 1354-ben pedig *Donáth* Eliezer ben Jóéi évi 600 castiliai aranyért bérbeveszi Sevillában az alcavala adót. *Donáth* Eliezer azonban — úgy látszik — kissé kíméletlenül gyakorolhatta az adószedést, ami miatt a városi tanács panasszal fordult (1358) a Cortezhoz. 1402-ben pedig a Kanonok! tanács eltiltotta a zsidókat mindennemű regále-jövedelem szedésétől, öt évre rá *Donáth* Jakab ben Sámsonnak és *Donáth* Éli ben Nathannak gyűlik meg a baja a hatósággal, amely őket 25 vesszőbüntetésre ítélte, mert ördögűzéssel (nyilván gyógyászattal) foglalkoznak. A zs'dó-adót 1413-ban Paulo de Murcia érsek hozza rájuk, amely ebben az -évben 2220, 1414-ben 2150. 1415-ben 2000, 1416-ban 1960, 1417-ben 1920, 1418-ban 1860, 1419-ben 1840, 1420-ban pedig 1810 aranyat tett ki.

A XV. század második felében — pontosan 1472-ben — Ferrio de Muscatto bíboros-érsek rendeletet adott ki, amely szerint máglya-halál a büntetése annak a katolikusknak, aki zsidóval házasságot köt vagy vele vadházasságban él.

Néhány évre rá (1478) felállították az inkuizi-ció törvényszéket Sevillában is, amelynek főinqui-

zitora az olasz eredetű Paulo Marogio dominikánus perjel lett.

Az inquizició történetének igen gazdag irodalma van. E helyen még csak sürgönystílusban sem foglalkozhatom vele. A zsidósággal kapcsolatban azonban szükségesnek tartom idézni Tápay-Szabó László véleményét „Az emberiség története“ c. munkájából: „Nem lehet elfogadni az inquizició védőinek azt az állítását, hogy a spanyolok félték a mór uralom visszatérésétől; erről az inquizició idejében már álmodni sem lehetett; ellenben több, mint valószínű, hogy már látni sem akarták azokat, akiket jól megtanultak gyűlölni hétszáz éven át s akik, ha uralmuk megdőlte után is ott maradtak Spanyolországban, akkor valószínűleg vagyonosak is voltak s több tudásukkal csak megnehezítették a létért vívott küzdelmet. A zsidókkal sem az volt a baj, hogy megkeresztelkedésüket csak színlelésnek tekintették a spanyolok, mert bizonyára a spanyolok között is voltak elegenden, akik csak színlelték a vallásosságukat; a valódi ok, amely miatt nem tűrhették a zsidókat, sem megkeresztelve, sem megkeresztelenül, az volt, hogy a király és királyné bankárja, titkárja, orvosa, ügyvédje, bérelője és. vagyonkezelője csaknem mind zsidó volt és a zsidóság nagyon gazdag is volt. Az arab uralom alatt a zsidók természetesen mindent elkövettek, hogy a legjobb viszonyban legyenek a kormányzattal s ezzel szövetkezve egyrészt folyton gazdagodtak, másrészt a kultúra igen magas fokára jutottak; az arab tudományosságot ők közvetítették Európának, de ugyanakkor óriási birtokokat is szereztek s a művelhető földek harmadrésze a XV. század közepén zsidó birtok volt. Ha nagyon szegények és erőtlenekek lettek volna, nem sokat törődtek volna velük a spanyolok“ (233—34.1.). Egyben azonban téved a könyv tudós szerzője, amikor folytatólag a következőket írja: „Miután az inqui-

ziónak az eretnekség kiirtása volt a hivatalos célja, a zsidókra természetesen nem terjedt ki az inkuizíció hatásköre és így a meg nem keresztelkedett zsidó előnyösebb helyzetben volt, mint a „marano“, a megkeresztelkedett.“ Ugyanis a sevillai érseki levéltárnak 1487-ből való egy irata szerint az inkuizíció perbe fogta *Donáth* Dávid ben Menassé, *Donátit* Sámson ben Mózes, *Donáth* Éli ben Menassé, *Donátit* Jákob ben Efrajim, *Donátit* Jákob ben Méir és *Donáth* Saul ben Efrajim sevillai zsidókat eretnek-tanok terjesztése miatt. Fogságba is kerültek, amelyben *Donáth* Jakab ben Méir és *Donátit* Éli ben Menassé meghaltak, a többiek pedig 1000 castiliai arany váltságdíj ellenében szabadultak meg a további eljárás alól.

A spanyolországi összes zsidók kiűzetése 1492-ben ment végbe.

Munkám I. kötetének 59—61. oldalain már megemlékeztem egy egykori leírásról, amely a zsidók kiűzetéséről általánosságban szól. E helyen módomban van a sevillai zsidók kiűzetésének néhány részletéről is megemlékezni.

Az inkuizíció 1492-ből részletesen felsorolja a kiűzött zsidók vagyonát. A felsorolás, amely a sevillai érseki levéltárban van meg, 22 oldalt tartalmaz és aláírták Carlo de Vascolo dominikánus páter és Fernando Luca városi tanácsnok.

Donáth Jóéi ben Jákob Godéjában a következőképen írja le Sevillából Amsterdamba való utazását:

„Niszán hó (ápr.) 23-án, peszáh utáni napon szálltam fel Kari von Springbook kapitány gályájára, hogy Sevillából fekete agyagot hozzunk. A galya menet Liszboá-hba halász-köteleket, vitorlavásznakat, lengyolcsot és szappant vitt. Szíván hó 16-án (jún.) kötöttünk ki Liszboá-hban, ahol Jákob ben Éli ottani gyolcsosnál találkoztam sógorrommal, Moab ben Levivel, aki Chala férje. Tőle

tudtam meg atyámfiai rettenetes sorsát. Spring-book kapitány hajlandó volt a gályára felvenni az agyag helyett az összes menekülőket, de még 100 arany ráadást kért. A sógorom Jákob ben Éli azonnal kölesön adta. A sógorom Szíván hó 18-án portugál gályára szállt és elhajózott Hagoah kikötőjébe, hogy hírt vigyen atyámfiai szabadulásáról“.

„A gályák Tamusz hó 13-án (júl.) napján indultak el Liszboából, hogy elhajózzanak az alsó folyó (Quadalquivir) torkolatához. Az éj leple alatt a gályánk mellé állt egy csónak, amelyet Jákob ben Noab kormányzott, az evezősök pedig Éfrajim ben Simeon, Jákob ben Simeon, Hájem ben Lévi és Jákob ben Ezekiel voltak. A csónakon 4 gályaládát és 3 zsákot hoztak, amelyet az éj leple alatt hajónkra emeltünk. Azon éjszaka még 103 batyut raktunk gályánkra. 24-én egész nap vizet és élelmet rakatott a kapitány a gályára; 24-én éjszaka vettük fel a menekülőket: 52 férfit, 56 nőt és 154 gyermeket. A gályánk Tamusz hó 25-én virradat előtt hagyta el az átkozott földet, amelyet érjen ugyanolyan hét csapás, mint egykoron a Fáraók földjét érte. A hajón reggel a férfiak Isten nevét dicsőítették. Gályánk Tamusz hó 26-án este érte el a mór-partot, ahol már várt ránk a portugál gálya. Még azon este Jákob ben Noab vezetésével átszállt a portugál gályára összesen 26 férfi, 26 asszony és 70 gyermek. Támusz hó 27-én hajnalban indultunk, hogy Liszboába hajózzunk. Az Isten segített, jó szelünk volt, mindkét gályánk sebesen szelte a habokat. Áv hó 4-én (aug.) érkeztünk Liszboába, ahol már várt ránk Naftali ben Lévi Rasse-col. A portugál gályáról mindnyájan lepakoltak, míg a mi gályánkra a kapitány friss vizet, élelmet és portékát rakatott be. Liszboában visszamaradt az ottani rokonoknál 5 férfi, 6 asszony és 18 gyermek. Liszboában fogadtuk meg Hillebrond Machtel kapitányt a gályájával, aki Jákob ben Noábékat szál-

litja Antwerpenbe. Springbook kapitány szavatolta, hogy Hillebrond nem kalóz, hanem rendes antwerpeni hajós. Az egész útért 80 aranyat kapott Hillebrond.“

„A liszboái-col adott 200 aranyat segítségünkre és gályáinkra felrakatott 30 hordó halat, 8 hordó olajat, 18 zsák lisztet, 6 zsák babot és még rengeteg holmit az asszonyoknak és gyermekeknek. Az Isten vezérelje őket, hogy ne kerüljenek a mi sorunkra.“

„Áv hó 22-én (aug.) indultunk el Liszboábói két gályánkkal és a hó 26-ik napján értük el Coruanna kikötőjét. Hála Isten, senki sem lett beteg. A gyermekek újra friss tejhez jutottak és friss zöldséggel főztek asszonyaink. Elül hónap első napján (aug. 23) a vihar már elállt és a két gálya dél felé vette irányát. Elül hó 10-ik napján (szept. 1) érkeztünk meg Bordeauxba. Két napon át viharban voltunk, minek következtében az asszonyok és gyermekek mind betegek lettek, a férfiakon pedig a kétségbeesés vett erőt. Elveszítették önbizalmukat; sokan a tengerbe akarták vetni magukat. Elül hó 14-én hagyta el a két gálya Bordeaux kikötőjét és ei hó 24-én érkeztünk meg a Szajna kikötőjébe. Utunk eléggé nyugodalmas volt. Csendes déli szél vitte előbbre gályáinkat, nyugodt imádsággal töltve időnket. A szajnai kikötőben a kapitányok friss vizet és élelmet rakattak be. Három napig időztünk a kikötőben. Tisri hó 4-én (okt.) érkeztünk Antwerpen kikötőjébe. Jákob ben Nuab nemzetsége leszállt az antwerpeni gályáról, hogy egy amsterdami gályát fogjanak, amely őket elszállítsa Amsterdamba. Másnap az antwerpeni-col vendégül látott bennünket és gyűjtést rendezett részünkre, amelynek eredménye 186 arany lett. Az antwerpeniek kibérelték Fául von Fabricius kapitány gályáját, amely Jákob ben Noáb nemzetségét hozta Amsterdamba. Tisri hó 20-án érkezett meg a

két gálya menekülőkkel Amsterdamba, akiket a col látott vendégül. A col tagjai szétosztották maguk között a menekülőket és hajlékot adtak nekik. 21-én hálát adtunk Istennek, hogy szerencsésen megszabadultunk a szolgaság földjéről, de átkozott legyen az a föld örök időkre, ahol Izrael népével így bántak.“ (A leírás spanyol nyelven van írva. A fenti szöveg annak hű fordítása).

Donáth Jóéi ben Jákob 1490-ben Amsterdam városától letelepedési engedélyt kap azonban azzal a határozott kikötéssel, hogy a városban állandó sevillei agyagüzemet köteles felállítani, de sem amsterdami, sem pedig rotterdami fazekasárut nem gyárthat. A harmadik csatorna mentén a halzsír és szappanfőző cég telepei mellett jelöli ki a magistrátus üzeme helyét 1200 négyzetlépés területben. A tanács igazolja, hogy az üzem felállításához szükséges 2000 castiliai arannyal rendelkezik. Három évvel később — 1493-ban — a tanács megengedi *Donáth* Jóéi ben Jakabnak, hogy az agyagüzeméhez szükséges munkaerőket a város területén állandó tartózkodással letelepíthesse. A telepesek névsora, 47 név mind *Donáth*-tal kezdődik. Egyben kötelezi a magistrátus *Donáth* Jóéi ben Jakabot arra is, hogy minden év Szent Mihály és Szent György napján pontos kimutatást adjon a nála alkalmazásban álló telepesekről. Végül köteles minden nála alkalmazásban álló telepes után fejenként 6 aranyat fizetni a tanács pénztárába és pedig két részletben előre a fennebb említett két napon.

A fazekas-ipar igen jól jövedelmező iparág volt. 1494-ben már elrendeli a városi tanács önálló fazekascéh felállítását. A cég meg is alakult. Céh-mestere *Leithe* Gént, céhbírája *Florent Sax* lett, a cég tagjai pedig 17-en voltak, köztük *Donáth* Jóéi ben Jákob. A céh — úgy látszik — nagyszerűen prosperált, mert négy évre rá — 1498-ban — már kibérli *Namur* város agyagbányáját évi 120 arany-

ért. A céb Donáthy Jóél ben Jakabot bízza meg a bánya megnyitásával és e célra neki 100 aranyat folyósít.

Donáth Jóei ben Jákob még 1526-ban élt. Ekkor céhbíró, a céhmester pedig Luis Hassenbruck. A céh tagjainak száma 54, akik között 11 Donáth van. A céh bevétele 540 arany volt.

Donáth Moab ben Efrájim (1465. Sevilla — 1522. Amsterdam) godéjában leírja, hogy Sevillából való menekülésük előtt hol rejtették el értékeiket:

„Támuz hó 9-ik napján (júl.) az egész col benn volt, asszonyokkal és gyermekekkel együtt, hogy az Isten segítségét kérjük kivándorlásunkhoz, mint egykoron Mózes tette, midőn kivezette őseinket a Fáraók országából. Támuz hó 11-én kezdtük meg templomainak kegyzsereit csomagolni. Az első ládánkban 2 thóránkat tettük táleszekbe tekerve, mint lialottainkat, mert ezek Izrael fiai részére elvesztek. A második és harmadik ladába csomagoltuk ősi imakönyveinket. A negyedik és ötödik ladába ezüst kegyzsereinket, a hatodik ladába a sai fér okát és halefokat a többi rítus tárgyakkal együtt. A többi 5 ladában a col tagjainak ezüstnemüit tettük“.

„Támuz hó 13-án éjszaka mint halottainkat vittük ki a bányába, ahol a bánya második vájatójában ástuk el. Kivettük a bánya tartógerendáit és beszakítottuk a második vájatot, nehogy a rablók rájuk találjanak“.

„Támuz hó 14-ik napjától 22-ikéig süvetült a col minden tagja. Napnyugtakor összejöttünk nálam chádíst mondani“.

A család egyes tagjai elhatározták, hogy ezen leírás alapján megkísérlik az elásott kincsek felkutatását. Ecélből *Donáth* Noémi dr. amsterdami ügyvéd és *Donáth* Brúnó dr. kremsieri történelemtanár, 1926-ban leutaztak Sevillába, ahol páter Leó Szara-

quella dominikánus könyvtárnok és a város részéről Julier Tiffetto dr. városi levéltáros személyében igen lelkes támogatásban is volt részük.

Az első ásatás (ápr. 21-től máj. 27-ig) eredménytelenül végződött. Tiffetto dr. közreműködésével aztán megtalálták a városi levéltárban a bánya egykori térképét, amelynek alapján aztán Ros dél Rio bányamérnök pontosan megtudta határozni a helyet, ahol a leletnek feküdnie kell. Junius 11-én kezdődött meg az újabb ásatás, amely júl 2-án meghozta az első meglepetést: felszínre került az első láda és folytatólagosan minden 1 méter távolságra további egy-egy láda. Júl. 22-én fejeződött be az ásatás. A ládák külső borításául használt vaslemezek el voltak már rozsdásodva, bár a pántolásnál még egészen jól kivehető a mór dekoráció. A ládáknak belső deszkázata, amely vastag tölgyfadeszkákból állt, a korhoz mérten igen jó állapotban maradt meg, tartalmuk pedig teljesen épségben került a felszínre. A legutolsó két ládában volt a két thóra teljesen felöltöztetve, ezüst nélkül, thaleszokba csomagolva.

A *Donáth-család* tehát Spanyolországból Hollandián át került Magyarországra. Egyik tagja útközben Elbogenben (Csehország) telepedett meg Benjámín ben Naftáli személyében, aki 1746-ban tűnik fel Trencsénben, ahol fazekas-műhelyt nyit. Mint fennebb láttuk, ez a mesterség volt a család ősi foglalkozása. Úgy látszik, hogy vele egyidőben telepedett ló Pozsonyban Esaiás ben Mordeháj, akinek azonban nem sokáig volt maradása itt, mert a város 1761-ben kitiltja területéről, mivelhogy az ottani ghehtóban „lazítást szít“ a zsidók között. Családjával együtt el is hagyja Pozsonyt és Érsekújvárra költözött.

A családnak Magyarországon több ága él.

Ábrahám ben Dávid, aki 1791-ben Nimburgban született és 1823-ban halt el Nyitrán, a család nyitrai ágának őse.

Jóél ben Ábrahám (született 1805-ben Nimburgban) tized alapján 1826-ban Péterváradra került katonának. Mint obsitos-katona Újvidéken nősült, ugyanott telepedett le és ott regále-bérlő. Ő a család bácskai ágának megalapítója. Ebből az ágból Salamon (sz. 1851. Mélykút) 1931-ben hunyt el. Ma is élő leszármazottai: fia Arnold (sz. 1876), unokája László (sz. 1906). 1912 óta budapesti lakosok és a. magyar gabonakereskedelemben előkelő helyet foglalnak el.

A vágújhelyi ág megalapítója Chajem ben Ábrahám, aki 1811-ben Prágában született és 1872-ben Vágújhelyen halt meg. Ebből Lipót rabbi (1845—1876) megírta a mecklenburgi zsidóság történetét.

A család pilismarót! ágát Salamon ben Berthold (sz. 1833-ban Kremsierben, megh. 1905-ben Pilismaróthon) alapította meg.

A bajai ágat az 1826-ban Tobitschauból bevándorolt Ábrahám (sz. 1826., megh. Baján 1896 előtt) alapította. Nevezett szép hébertudású férfi volt, aki eleinte vidéken előkelő zsidó családoknál nevelősködött, majd Baján kiskereskedést folytatott. Az ő fia Donáth Gyula dr. (sz. 1849.) orvostanár; főleg az epilepszia és az idegrendszer betegségei terén fejtett ki igen széleskörű és nagyértékű munkásságot; a magyarországi alkoholelleses mozgalomnak egyik legtevékenyebb vezetője.

Jakabtól (sz. 1784. Nimburg, megh. 1836. Kisuccahely) származnak a kisuccahelyi Donáthok.

A trencséniek közül valók Manó (sz. 1867. Várna, megh. 1933. Újpest) gyermekei: Vilmos (sz. 1892. Újpest), a Phöbusz tisztviselője, —Alfréd (sz. 1893) és Géza (sz. 1897), aki hősi halált halt a világháborúban. — Vilmos gyermekei: Géza és Éva. — Alfréd gyermekei: Ervin és Elionor. — József (sz. 1874. Várna) még él, Újpesten vasgyáros. Gyermekei: Eszter, Aladár és Gyula.

A nyitrai ágból: Dávid (sz. 1822. Nyitra, megh.

1907. ugyanott) fia Sándor (sz. 1867.) Pesten régiségkereskedő. Gyermekai: Pál (sz. 1892), Lenke (sz. 1894), Lajos (sz. 1896), István (sz. 1898) Piri (sz. 1900); Pál gyermekei: Zsuzsa és Hilda; Lajos fia György.

A kremsieri ágból: Mihály (sz. 1861), gyermekei: Nándor (sz. 1897), Tibor (sz. 1900), Augusztina (sz. 1903); Fülöp (sz. 1864., megh. 1894. Budapest), fia László (sz. 1895). — Alajos (sz. 1879., megh. 1931. Pilismaróth), leánya Mária (sz. 1902). — József dr. (sz. 1872., megh. 1924. Budapest), gyermekei: Anna (sz. 1900), Pál dr. (sz. 1903) és Vera (sz. 1906).

Az 1857-ben Érsekújváron született Benjámín szegénysorsú zsidó szülők gyermeke volt. Csak elemi iskolát végzett, de tovább képezte magát. Nem kevesebb, mint 15 nyelvet beszélt. Volt inas, iparos, kereskedő, újságíró, végül a Menetjegyiroda tisztviselője. Annak idején nagy feltűnést keltett bibliai szövegkritikájával, amelynek során azt bizonyította, hogy a bibliának az apák bűneire való hivatkozás helytelenül van fordítva, mert a „pókéd“ szó nem azt jelenti, hogy „büntet“, hanem jelentése „megemlékezés“.

Többen viselik még Magyarországon a Donáth nevet a fentiekkel való kapcsolatukat azonban nem ismerem. Így ismeretes Donáth Gyula (1850—1909) szobrászművész, a dekoratív plasztika és a sírelélművészet egyik kiváló művelője; Donáth Ede (sz. 1865) karmester, zeneszerő, több operette és induló szerzője; Donáth Lajos (sz. 1868) ugyancsak zeneszerző és karmester, akinek szintén több operettje van; Donáth Leó dr. kormányfőtanácsos, a Futára Rt. igazgatója, akinek atyja a kelenföldi ruhártárnak volt a főnöke, stb.

A családnak egy nagy és vagyonos ági Amsterdamban él.

Egyike a legnagyobb jövedelmű (1936-ban bevallott évi jövedelme 250.000 pengő volt) pénzembereknek *Vida Jenő* (sz. 1872), a Magyar Általános Kőszénbánya Rt. vezérigazgatója, „a legnagyobb karrier a magyar gazdasági életben”. „A legalacsonyabbról jött és a legnagyobb magassáig jutott el” — írja róla Radnóti József a „Pesti pénzoligarchák” című munkájában. „Harmincöt évvel ezelőtt néhai való jó *Leipziger* Vilmos megbízásából a magyar hamuzsirt népszerűsítette a Balkánon és ma a legnagyobb magyar iparvállalat alelnök-vezérigazgatója, élethossziglan kinevezett felsőházi tag, stb.” Hozzátehetjük még, hogy azóta gazdasági főtanácsos, az I. osztályú magyar érdemrend tulajdonosa lett, amely címen „Kegyelmes” úr. Kereskedőnek készült és a *Leipziger*-féle szeszipari vállalatnál kezdte meg pályafutását. Később a cég Keletre küldte a magyar szeszgyártás melléktermékeinek értékesítési lehetőségének tanulmányozására. 1897-ben a Magyar Általános Kőszénbányához kapott meghívást, ahol mint intéző kezdte meg szolgálatát, de a ranglétrán gyorsan emelkedett és 1914-ben a részvénytársaság vezérigazgatója lett. „A kis zsidó szegénységből jött és a gazdasági front első vonalában ő az egyetlen, aki az első generációt jelenti, aki mindent csak önmagának köszönhet és aki ezt a becsületes múltat sem vallásilag, sem semmiféle más módon soha meg nem tagadta” (u. a.). Azt állítják róla, hogy nem kedélyes, „de jó ember”, „Tud igaz szívvel nemesen érezni és nemesen cselekedni.” „Az ő világa a termelés — folytatja tovább egyéniségének ismertetését Radnóti — rendelés, szállítás, munka, munka és munka, az ő szárnyalása a gondjaira bízott vállalat fejlődése, az ő aratása: egy marék tantiém”. — öccse, *Vida Sándor* (sz. 1877., megh. 1937), a Magyar Általános Hitelbanknak volt igazgatója.

Az aradi származású buzsáki *Walder-család* 1848-ban tért át az ev. vallásra. Buzsáki előnévvel *Walder* Gyula (sz. 1842) aradi fakereskedő és kereskedelmi tanácsos személyében 1906-ban magyar nemességet is kapott. Gyermekai közül *Gyula* (1872—1924) 1895-ben a Pesti Hazai Első Takarékpénztárnál kezdte meg pályafutását, amelynek később elnöke-vezérigazgatója lett. Mint közgazdasági író is tekintélyes nevet vívott ki magának. Erdemei elismerésül főrendiházi taggá nevezték ki. Felesége, *Unger* Margittól született fiai:

1. *Gyula* (sz. 1899),
2. *György* (sz. 1904).

Az 1872-ben született *Gyula* testvére, *Béla* (sz. 1882) monacói főkonzul.

A vámosatyai előnévvel 1907-ben magyar nemességet nyert *Fábri* Samut, a Magyar Agrár- és Járadékbank igazgatóját előzőleg *Frankl-nek* hívták és nevét 1892-ben magyarosította meg *Fábri-ra* (15.505 92. B. M.). — Atyja *Mór* (1829—1876), anyja *Beutum* Sarolta volt. Nevezett Samu (sz. 1862) 1901. márc. 17-én Budapesten vette feleségül *Widder* Eugéniát, akitől fia, *József* (sz. 1901. dec 6) főmérnök. Felesége *Stark* Marietta.

A Hoffmann S. V. rövid néhány évtizeddel ezelőtt még egyike volt a legnagyobb budapesti szállítási cégeknek. Tulajdonosai. *Hoffmann* Sámuel és *Hoffmann* Vilmos vágújhelyi előnévvel 1904-ben magyar nemességet is kaplak. *Sámuel* udvari tanácsos felesége (1876-tól) *Herzog* Sarolta volt, házasságukból azonban gyermekek nem származtak. *Vilmos* felesége (1877-től) *Herzog* Henrietté (megh. 1906) volt, akitől gyermekei:

1. *Anna*, férje felpéczi *Keppich* Gyula dr (megh.), ügyvéd,

2. *Hugó* nagykereskedő,
3. *Frigyes*,
4. *Ottó*,
5. *Viktor*.

Szabolcsmegyéből, Nagykállóból származó család a Fidor-család. Őse *Jakab*, akinek felesége *Propper* Betty volt. Fiúk, *Zsigmond* (1835—1908) orvos, a szemészet egyik magyar úttörője 1871—1902, mint a budapesti Zsidó Kórház, később mint a Stefánia-gyermekkórház szemész-főorvosa működött. A Bach-korszakban magánlakásán helyiséget adott a sakkozóknak, akik akkor nyilvános helyiségben nem hódolhattak ebbeli kedvtelésüknek, mert politikai érdekű gyülekezésnek tartották volna összejöveteleiket. Igen sok tanulmányt írt és magyarra átdolgozta Stellwag „Gyakorlati szemészet tankönyve“ c. munkáját (1868). Fia, *Emil* (sz. 1867) építész, műegyetemi tanulmányainak a budapesti, müncheni és charlottenburgi egyetemen történt elvégzése után Budapesten építészeti irodát nyitott. Számos bérpalotát, családi házat és gyárépületet tervezett. Az 1934—37. évi turnuson elnöke volt a M. Építőművészek Szövetségének.

A két *Beke-tivér* — *Beke* Manó és *Beke* József — egy-egy kiváló képviselője a magyar tudományosságnak. A család Pápára való. Korábban *Beck*-nek hívták és nevét 1884-ben változtatta meg *Beké-xe* (25.132/84. B. M.).

1. *Beke* Manó (sz. 1862) matematikus, előbb gimnáziumi és egyetemi magántanár; 1900-ban ny. r. egyetemi tanárnak nevezték ki, amely állásából 1922-ben nyugalomba vonult. Rendes tagja a Magyar Tudományos Akadémiának (1914). Igen sok matematikai könyvet írt magyar, német és francia nyelven; ezeken kívül értekezéseinek száma is sok százra rúg. Áttért. Felesége *Stern*-leány.

2. Testvére, *Beke* József (sz.) 1867) mérnök, a hidépítéset tanára; *Kherndl* Antalnak volt asszisztense, majd pedig a kereskedelmi minisztérium hidépítési osztályába került, ahol miniszteri tanácsosi rangig emelkedett; 1920-ban ment nyugdíjba. Jelentős része volt a budapesti *Ferencz József-híd*, a *Margit-híd* margitszigeti lejárója, az *Erzsébet-híd* tervezési munkálataiban, stb. Az ő munkája a győri *Dunahíd* terve is. A szakirodalom terén is működik.

A hazai kereskedelmi élet terén a nagy előretöréseknek szinte egyedülálló példája a *Ruttkai-féle* „Magyar Divatcsarnok“-nak szerény kezdetből rövid néhány évtized alatt hatalmas méretű áruházzá történt fejlesztése. Alapját 1893-ban *Rosenberg* Márk (1869—1907) vetette meg a *Hársfa- és Wesselényi-utca* sarkán létesített egy kis üzlettel, amelynek akkor mindössze 1 — egy — alkalmazottja volt. De tíz évre rá már két utcában is volt boltja: az egyik a *Rákóczi-úton*, a másik a *Király-utca* végén. Alkalmazottjainak száma pedig már tizet tett ki. Az üzlet 1920-ban költözött át *Rákóczi-úti* jelenlegi palotájába és 1923-ban már 35 alkalmazottat foglalkoztatott. Az áruház ettől kezdve egyre jobban terjeszkedett és emelkedett alkalmazottjainak száma is. amely 1933-ban már 350, 1935-ben pedig 680 volt. Ma már három hatalmas bérházból átalakított üzletpalotában működik.

A *Ruttkai* tehát magyarosított név. A családot előbb — mint fennebb már említettem — *Rosenberg*-nek hívták, őse *Rosenberg* Ábrahám, akinek hét gyermeke közül csak *Ignác* leszármazottait ismerem. Felesége *Hiibsch* Jusztinától született gyermekei közül *Márk* (1869—1917) felesége, *Schwarz* Matild (1872—1933) volt. Két fiúk, *Antal* és *Pál* változtatták meg nevüket *Ruttkai-ra*. — *Antal* felesége *Simon* Júlia, *Pál* felesége *Hetes* Etelka. Márk testvérei voltak még *Jenny* (sz. 1865), aki *Fleischer* Rudolfhoz

ment nőül és *Paula* (sz. 1867), akinek férje *Reisz Ármin* (megh.) volt. — Az áruház- ma egészen *Ruttkai Pálé*.

Behr Dezső (sz. 1868) nagykereskedő, a Behr és Flusser cég főnöke, kereskedelmi tanácsos 1925-ben m. kir. kormányfőtanácsosi címet kapott. 1898-ban alapította meg a Behr és Flusser textiláru nagykereskedelmi kikészítő céget, amelyet rövid néhány év alatt az ország egyik legnagyobb kereskedelmi cégévé fejlesztett ki. Több közgazdasági intézmény életében tevékeny részt vesz és közgazdasági vonatkozású cikkei sűrűn jelennek meg a szaklapok hasábjain.

Több PóZi/a-család van. Én legalább, is kettőről tudok. Az egyiket előbb *Pollák-xwk*, a másikat Hímő-nak hívták. Ez utóbiból *Hanó* Sándor békéscsabai lakos 1880-ban változtatta meg nevét *Pólyára* (32505 80. B.M.). A PoWá/i-családból 1881—1893 között többen magyarosították meg nevüket és pedig 1881-ben *Pollák* József lévai orvos és gyermekei: Irén, Pál, Olga és Margit, továbbá ugyanebben az évben *Pollák* Mór aranyosmaróthi lakos és gyermekei: Ilona, Sándor, Aranka és Olga, 1882-ben *Pollák* Jakab budapesti ügyvéd és gyermekei: Jenő, Ilona, Flóra és György, 1892-ben *Pollák* Kálmán utazó, budapesti lakos és végül 1893-ban *Pollák* Albert makói lakos vették fel miniszteri engedéllyel a *Pollák* családnevet. Hogy azonban mindezek egy családhoz tartoznak-e! — nem tudom. Töredékes adataim a következők:

A fentebb említett *Pollák* — utóbb *Pólya* — Jakab (1844—1897) szegénysorsú szülők gyermeke volt. Mégis sikerült elvégeznie Pesten az egyetemet, majd ügyvédi irodát nyitott. 1891-ben egyetemi magántanár lett, a Magyar Tud. Akadémia négy pályadíját nyerte meg közgazdasági tárgyú mun-

kaival. Igen gazdag nemzetgazdasági irodalmi működést fejtett ki, amiért a M. T. Akadémia is tagjai közé választotta (1893). — Gyermekei közül *Jenő* (sz. 1876) rk. egyetemi tanár, sebész-főorvos az orvosi irodalom terén fejt ki élénk tevékenységet. Átért. Másik fia, *György* (sz. 1887) egyetemi tanulmányainak Budapesten, Bécsben, Göttingenben és Párisban történt befejezése után egyetemi magántanár lett (1904), 1920-ban pedig a zürichi műegyetemen a felsőbb matematika tanárává nevezték ki.

Jelentékeny nevet vívott ki magának a család egy másik tagja, *Pólya Tibor* (1886—1937) grafikus és festőművész is, aki budapesti és párisi tanulmányainak befejezése után a szolnoki művésztelepen dolgozott tovább. „Műveit friss impreszionizmus jellemzi; szereti az élénken benépesített kompozíciókat, amelyeket a régi hollandus festők szellemében, de zamatos magyarsággal fest meg. Mint plakátfestő és karrikatúrarajzoló is szép sikereket arat élénk és humoros dolgaival.“

Özvegye *Arányi Szeréna*, akitől leánya *Kató*.

Fivére, *Iván* (sz. 1889) szintén festő. Tőle való a szolnoki róm. kath. templom oltárképe.

Szirmai Oszkár (sz. 1858), a Kőolajfinomító gyár Rt. vezérigazgatója is kapott 1904-ben magyar nemességet nagysárosi előnévvel. Felesége (1890-től) *Reinitz Irma*, gyermekei pedig:

1. *József* (sz. 1891),
2. *Olivér* (sz. 1899),
3. *Júlia* (1902—...).

Valamennyi *BródyA*, nem lehet közös családfába beilleszteni. Legrégebbi adatom, amely ily nevű családra rendelkezésemre áll, *Bródy Farkas*, a filantropia vonatkozásban, aki 1770-ben Miskolcon született és 1841-ben ugyanott halt el. Nagy vagyonának jelentékeny részét a hitközségre, kulturális és jólé-

kony célokra hagyta. — Ugyancsak Miskolcon született 1840-ben Bródy *Zsijmond* (mcgh. 1906), hírlapíró, az 1925-ben megszűnt „Neues Pester Journal“ tulajdonos-főszerkesztője, szintén filantróp, aki felesége, Bródy Adél nevének megörökítésére 1897-ben 600.000 korona költségen gyermekkórházat létesített a fővárosban. „Bródy-alap“ néven a hírlapírók nyugdíj intézete javára százezer koronás alapítványt tett születésének ötvenedik évfordulója alkalmából és ugyanebben az évben (1890) 20.000 forint értékű magyar papíráradékot bocsátott a Magyar Tudományos Akadémia rendelkezésére, kamataiból 3 évenként a legjobb publicisztikai munka jutalmazására („Bródy-díj“). Érdemei elismerésül főrendiházi taggá nevezték ki (1896). — öccse volt Bródy *Lajos* (sz. 1858) ügyvéd, ugyancsak a „Neues Pester Journal“ főszerkesztője. — Bródy *László* dr. a Hungária hírlapnyomda rt. vezérigazgatója.

A sióagárdi *Zöld* család a *Grünhut* család egyik ága, amelyből *Grünhut* Ignác és *Winkler* Teréz fia, *Márton* 1890-ben nevét *Zöld-ro* változtatta (30540—90. B. M.). Nevezett *Zöld* Márton (sz. 1865) a katonai pályán tábornoki rangig emelkedett, több volt közös és külföldi magas kitüntetés tulajdonosa; a világháborúban személyes bátorságával számos kiváló haditett alanya. Sióagárdi előnévvel 1918-ban magyar nemességet kapott. Felesége *Krakauer* Jolán (sz. 1860), akitől gyermekei:

1. *Ferenc* (sz. 1904), a B. E. A. C. titkára, vívóbajnok,
2. *Tera*.

Gara. Az 1913-ban nyíregyházai előnévvel magyar nemeségre emelt *Gara* Leó dr., Szabolcsvármegye tb. főorvosát előbb Grünbum-nak hívták. Nevét nevezett *Grünbaum* Leó dr. orvostudor és gyermekei: Géza, Sándor, Alajos, Miklós és Zoltán

nyíregyházai lakosok 1881-ben változtatták át *Garára* (19155/81. B. B.). — *Gara* Leó felesége *Schack* Karola, akitől leszármazottjai:

1. *Gésa*, felesége *Pollók* Róza. Fia:

Pál.

2. *Sándor*, ny. Máv. műszaki főtanácsos, felesége *Rév* Ilona. Gyermekai:

A) *Katalin*,

B) *Mária*.

3. *Alajos*, felesége *Rosenfeld* Mariska. Gyermekai:

A) *János*,

B) *László*, gyáros.

4. *Miklós*, felesége *Munk* Margit, fia:

György.

5. *Zoltán*, pénzügyi igazgató. Felesége *Grünfeld* Irén. Gyermekai:

A) *Tamás*,

B) *Péter*.

6. *Irén*, férje *Létai* László.

Az újpesti izr. hitközség alapítása egybeesik Újpest alakulása idejével. A város mai területét eredetileg szőlőültetés céljából hasította ki 1831-ben *Károlyi* István gróf, de a telep néhány év leforgása alatt oly nagymérvű fejlődésnek indult, hogy 1840-ben *Ujmegyer* néven már községgé szervezhetővé vált. Egyike első telepeseinek a *Neuschloss* család, amelyből *Izsák* már 1836-ban a hitközség előimádkozója volt. Az 1920-as évek második felében *Neuschloss* *Simon* az újpesti hitközség elnöke, amely tisztében később *Neuschloss* *Bernát* váltotta őt fel.

A családból *Károly* az 1858 körüli években épületi a kereskedő volt Pesten. Emellett megalapította az első magyar vaggongyárat, amely később a *Ganz*-féle Rt. tulajdonába ment át. Fia, *Emil* (1840—1912) a cég egykori egyedüli tulajdonosa, a *naschitzi* tanin- és gőzfűrészgár alapítója, az ország egyik leg-

nagyobb fakereskedője és építési vállalkozója építette az 1885. évi országos kiállítás épületeinek nagy részét, végezte a királyi palota ácsmunkálatait, épített vasutakat stb., amely működése elismeréséül úgy Ferencz József, mint a belga király részéről rendjel adományozásában részesült. Gyárüzeme igen nagy üzem volt: több mint háromezer munkást foglalkoztatott.

A Neuschloss Ödön és Marcell cég parkett- és bútorgyárat 1914-ben a Neuschloss-Liechtig Repülőgépgyár és Faipar Rt. olvasztotta magába. Mindketten építő- és ácsmesterek. Albert oki. mérnök; Elek téglagyáros.

Egyike a legkiválóbb magyar közgazdasági tekintélyeknek *Fellner* Frigyes (sz. 1871) a budapesti Műegyetemen az agrárpolitika nyilv. rendes tanára. Kezdetben ügyvédi gyakorlatot folytatott, azután a Magyar Agrár- és Járadékbank igazgatója és a budapesti egyetemen az agrárpolitikának előbb magán-, majd nyilv. rk. tanára lett. A Magyar Tud. Akadémiának és több külföldi tudományos társulatnak tagja. Igen gazdag közgazdasági irodalmi tevékenységet fejt ki. Legnagyobb munkája az akadémiai díjakkal kitüntetett „A nemzeti vagyon becslése“ (1893) c. műve. Érdemei elismeréséül németvölgyi előnévvel 1917-ben magyar nemességet is kapott. Több munkája német, francia és angol nyelven is megjelent. Áttért.

Az 1911-ben dévaványai előnévvel magyar nemességet nyert *Nagy* családot *Nagy* Sándor dr (1859—...) volt országgyűlési képviselő alapította. Tőle kezdődőleg a család leszármazása a következő:

Sándor dr. (1. fentebb) felesége (1888) *Grosz* Irma (1870—1936). Gyermekai:

1. *Ilona* (sz. 1889),

2. *Juliska* (sz. 1891), férje (1911) *Latser* Károly. Gyermekeik:

A) *Latzer* Rudolf, — B) *Latzer* Gerti.

3. *István* (sz. 1893), felesége *Strausz* Carla; fia: *István*.

Nagy Sándorné, szül. *Grosz* Irma abból a *Grosz*-családból származott, amelyből *Grosz* Jenő tiszalucilakos üszögi előnével 1910-ben szintén magyar nemességet kapott. Ugyanezzel az előnével 1911-ben *Grosz* Sándor és *Grosz* Imre üszögi nagybirtoksok részesültek a magyar nemesség adományozásában. Nevezettek közül üszögi *Grosz* Sándor nevét 1917-ben *Nagy-ra* változtatta. *Grosz* Irma, dévabányai *Nagy* Sándorné nővére volt a most nevezett üszögi *Nagy* Sándor dr.-nak és üszögi *Grosz* Imrénnek. Van még egy nővérük, *Grosz* Aranka, aki *Barta* Emil felesége.

Az ősrégi szirmai és szirmabesenyői nemes és gróf *Szirmay*-család nemesi ágán is van zsidó beházasodás. Ugyanis ebben a családban *Szirmay* István (1839—1892) tállyai földbirtokos vett feleségül zsidó nőt, *Barcsai* Zsófiát, akiről a források úgy emlékeznek meg, mint „feltűnően szép“ zsidóleányról. Házasságukból három fiúgyermek született, ú. m *István*, *László* és *Sándor*.

1. *István* (sz. 1879) kir. főügyész Debrecenben. Első felesége berceli *Berczély* Herta öngyilkossága után *Évva* Irént (sz. 1886) vette nőül.

2. *László* (sz. 1880), ny. alezredes, m. kir. kormányfőtanácsos; felesége *Burián* Zsófia.

3. *Sándor* (sz. 1884), főispáni titkár volt Kasán; nagybirtokos. Felesége szintén zsidónő: előbb *I->cd7.--né* (*Deutsch-né*), író, álnév alatt a Pesti Hírlap-ba szokott tárcákat írni.

Az 1904-ben várpalotai előnével magyar nemességet nyert *Palotai* Rezsőt, Ödönt és Andor dr. -t

előbb *Hirschler-nék* hívták és nevüket 1881-ben *Hirschler* Fülöp budapesti kereskedő, Dávid, Ödön és Andor változtatták meg *Pdlotai-ra*. A család teljes leszármazása nem áll rendelkezésemre s így meg kell elégednem a következő töredékes adatok közlésével.

I. *Rezső* (1858—1911) gyermekei:

1. *Ferenc*, — 2. *Georgette*, — 3. *László*.

II. *Ödön* (1869—...) 1916-ban a Szent Lukácsfürdő Rt. vezérigazgatója volt s mint ilyen a Ferencz József-rend lovagkeresztjének adományozásában részesült. Felesége *Hirsch Irén*, akitől gyermekei *

1. *Gerty* (sz. 1901), — 2. *Ödön* (sz. 1904).

III. *Andor* (sz. 1872) orvos, a Szent Lukácsfürdő Rt. igazgatója volt. Felesége *Stadecker Elza*. Fia: *Péter* (sz. 1905).

Palotai *Rezső* 1900-ban 200 koronával járult hozzá az óbudai izr. imaház restaurálásának költségeihez.

A múlt század második felében Mezőkövesden élt egy *Leitner-család*, amelyből *Leitner Mór* és gyermekei: Gyula, Menyhért, Ferenc, Vilmos és Sándor nevüket 1875-ben *Harangi-ra* változtatták (16737/75. B. M.). Ebből a családból *Harangi Ilona* (sz. 1877. Mezőkövesd) 1905-ben nőül ment gróf *Haller József*hez (sz. 1876), akinek fia gróf *Haller István* (sz. 1905).

A 77aranj7?-család birtokos Borsod- és Hevesmegyében és Debrecen városában.

A

Löwy Adolf (1826—1893), akinek felesége *Hoffmann Nelli* (1839—1887) volt, nevét 1884-ben *Lakos-ra* változtatta (45728'84. B. M.). Gyermekei közül nagyobb nevezetességre *Lakos Alfréd* (sz. 1870) jeles festőművész tett. — *Lakos Adolf* és *Hoffmann Nelli* gyermekei:

1. *Miklós*, felesége *Burger Eszter*, leánya:
Irén, férje *Tuba János*.
2. *Gyula*, felesége *Schlesinger Brigitta*. Leánya:
Erzsébet.
3. *Gáspár*, felesége *Schwarz Regina*, leánya:
Aronka, férje *Werthner Imre*.
4. *Nándor*, felesége *Löwy Teréz*, gyermekei:
A) *László*, felesége *Krausz Erzsébet*,
B) *Endre*,
C) *Zoltán*.
5. *Alfréd* (sz. 1870) festőművész. Felesége *Hollós Margit*, gyermekei:
A) *Mária*, — B) *Árpád*, — C) *Miklós*.
6. *Adél*, férje *Kuffler Hermann*.
7. *Béla* gyáros, felesége *Berger Mária*. Gyermekei:
A) *Imre*, — B) *Tibor*, — C) *Dénes*, felesége *Gerstl Erzsébet*, — D) *Gyöző*, — E) *Magda*, férje *Fényes László*.
8. *Dezső*; gyermekei vannak.

Tapolcán egyik legtekintélyesebb zsidó család a *Lessner-cssdád*. Őse, *Lessner Júda* a Rajna vidékéről, Direnből származott Tapolcára, ahol azonban csak az alatt a feltétel alatt telepedhetett le, ha Ígéretet tesz arra, hogy „sok“ gyermeke nem lesz. Nem tudom, hogy hogyan értelmezte a község és maga *Lessner Júda* is a „sok“ számbeli fogalmat, azt sem tudom, hogy hány gyermeke lett ott Tapolcán, ellenben tény, hogy vagyonosodásnak indult és már 1813-ban saját házában zsinagógát építtetett, amelyet közhasználatra engedett át. A mai hitközségi fundus megvételében is tekintélyes része van a családnak, amennyiben egyik legnagyobb részvényjegyzője *Lessner Salamon* volt. A család napjainkban is él Tapolcán, ahol *Lessner Mór* a Chevra *Khadisa* egyik alelnöke, *Lessner Adolfné* pedig az ottani izr. Leányegylet elnöknője. — *Rudolf* tapol-

cai születésű kismartonig utóbb soproni orvos 1896-ban tért át az ev. vallásra.

Steuer Gyulának (1842—1913) két *Hoffmann* nevű feleségétől 11 gyermeke volt, akik közül *László* kúriai bíró és *Ferenc* nevüket *Sömjén-re* változtatták. — Leszármazás:

1. *Géza*, felesége *Berger* N.
2. *Zelma*.
3. *Viktor*, kereskedelmi akadémiai tanár. Felesége: *Reinitz* Anna. Leánya: *Magda*.
4. *Elza*, férje *Steiner* Hermann.
5. *Margit*.
6. *Aladár*.
7. *Erzsébet*, férje *Rédl* Sándor.
8. *László* kúriai bíró. Nevét *Sömjén-re* változtatta. I
9. *Lóránd*, az „Abbázia“ kávéház tulajdonosa. Felesége *Steiner* Karolina.
10. *Dezső*.
11. *Ferenc*, nevét *Sömjén-re* magyarosította.

A

A XIX. századbeli magyarországi rabbik egyik legnagyobb felkészültségű egyénisége volt *Löw* Lipót, előbb nagykanizsai, majd pápai, végül pedig szegedi főrabbi. Atyja, *Löw* Mózes (megh. 1856), anyja pedig *Mayer* Borbála (megh. 1857) volt. Ő maga a morvaországi Czernahorában született 1811-ben és 1875-ben halt el Szegeden. Bár idegen származású volt, mégis elsőnek vitte be a magyar nyelvet a zsinagóga szószekére. Mint igen képzett, nagy tudományú rabbinak nagy tekintélye és közéleti súlya volt mindenki előtt és minden téren. A zsidóság országos szervezése érdekében fáradhatatlan tevékenységet fejtett ki és minden irányban igen széleskörű irodalmi munkássággal gazdagította különösen a talmudi régiségek tudományát.

Szegedi működése alatt — mondhatni — Szeged a zsidó tudományok európai központja volt.

Kétszer nősült. Első felesége (1842) *Schwab Leontine* (1823—1851), második (1853) *Redlich Babetta* volt Nagykanizsáról.

Két feleségétől 14 gyermeke származott.

1. *Amália* (1843—1874), aki *Barach* Benedek dr., budapesti ügyvédhez ment nőül.

2. *Tóbiás* (1844—1880), kir. főügyészhelyettes, kiváló jogász volt. Fiai:

A) *Tibor* (sz. 1873) ítélőtáblabíró,

B) *Lóránd* (sz. 1879) ügyvéd Budapesten.

3. *Simon* (sz. 1845), gyermekkorában elhalt.

4. *Sámuel* (1846—...) főorvos volt.

5. *Vilmos* (1847—1922) ügyvéd volt Amerikában. Angol nyelven antológiát adott ki magyar költők műveiből.

6. *Tivadar* (1848—...) publicista volt. Fia:

György (1877—1916) grafikus volt. Hagyatéka a Szépművészeti Múzeumban.

7. *Rebeka*, aki *Breitner* Sámuel neje lett.

8. *Immánuel* (1854— ...) szegedi főrabbi, felsőházi tag. Megírta a szegedi zsidóság történetét; sajtó alá rendezte atyja irodalmi hagyatékát és ezen felül is gazdag irodalmi működést fejtett ki.

9. *Teréz* (1855—1876).

10. *Mózes* (1857—...), építész volt Bécsben.

11. *Jozefa*, férje *Fleischer* Ignác.

12. *Janka*, aki *Wolff* Henrikhez ment nőül.

13. *Leontine*.

14. *Henrik*.

Löw Lipótnak testvérei voltak: 1. *József* (1812—1859), 2. *Mór* (1814—1835), 3. *Amália* (1820—...), *Hertzka* Adolfné, 4. *Simon* (1821—...), 5. *Dávid* (1823—1843), 6. *Adelhaid* (1825—...) *Barisch* Emánuelné és 7. *Benjámín* 1830—...)

Ez a genealógia azonban távolról sem teljes. Azok a *Löw-ök* azonban, akik ehhez a családhoz tar-

toznak, mégis talán könnyen megtalálhatják majd őseiket a fennebb felsorolt családtagok között.

A „Ne sírj, ne sírj Kossuth Lajos“ és az „Elmennék én, de nem tudom hová“ kezdetű közismert magyar népdalok szerzője, *Lányi* Ernőt (1861—1923) korábban *Langsfeld-nék* hívták. Nevüket *Láng sf éld* Ernő és Emil színházi karnagyok 1884-ben változtatták át *Lányi-ra*. (21016,84. B. M.). Nevezett *Lányi* Ernő egy ideig a budapesti Opera háznak a karmestere volt, majd a szabadkai Városi Zenede igazgatója; és az ottani filharmonikusok karnagya lett. Igen sok műdal teszi emlékezetessé nevét. — Testvére *Baseli* Viktor (sz. 1863) a párisi Sorbonne tanára. Több francia nyelvű munkát írt. Áttért.

Reményi Ede (1829—1898), a világhírű magyar hegedűművész korábbi neve *Hoffmann* volt. Tizenhárom éves korában tért át. Fiatal korában Pyker egri érsek neveltette és képezte ki művésszé. Az 1848/49-iki szabadságharc alatt Görgey tábori hegedűse volt. A háború után komáromi menlevéllel Hamburgba távozott, majd Francia- és Angolországban hangversenyzett.. 1860-ban amnesztiát kapott, amire visszatért Magyarországra. Ő indította meg a pesti Petőfi szoborra való gyűjtést, amelyre egymaga 57 ezer forintot „hegedült“ össze.

Felesége *Fáy* Antal leánya, *Fáy* Gizella volt.

Testvérei voltak Rozália, Károly, Katalin, József, János, Franciska, Karolina és Antal.

Reményi Antal (1825—1912) tengerészeti író fiai:

1. *Ede* (sz. 1868) főgimnáziumi tanár volt.
2. *Ferenc* (sz. 1868) ny. ezredes, 1917-ben kőszegi előnévvel magyar nemességet kapott.

Mindketten áttértek.

Reményi Ede születésének századik évforduló-

jakor a miskolci Zeneakadémia domborművű emléktábláját leplezte le és úgy Budapest, mint Miskolc nevééről utcát nevezett el.

A publicista két *Lengyel* — Lengyel László (sz. 1883., megh. 1935) és Lengyel Ernő (sz. 1885) — atyja *Lőwy* Mór (1854—1908) volt. Temesvárott működött mint rabbi és egyike volt kora legképzettebb rabbijainak, aki széleskörű tudásával és kiváló szónoki képességével nagy közbecsülésnek örvendett a városban. Fiai közül a fennebb említett *László* dr. megszerezte az ügyvédi diplomát és a *Pester Lloyd* c. napilap politikai szerkesztője volt. Felesége, *Kunstádtér* Paulától született fia Lengyel *Pál*. — *Ernő* dr. szintén publicista, a *Pesti Napló* és *Az Est* c. lapok belső munkatársa.

A *Keppich-család* egyik ága *Keppich* Vilmos, *Keppich* Lajos és néhai *Keppich* Ferenc utódai személyében felpéci előnévvel 1906-ban kapott magyar nemességet. Ennek a nemesi családnak leszármazása a következő:

Illés (1812—1902), felesége *Unger* Eleonóra.
Gyermekeik:

I. *Ferenc* (megh.), felesége *Grünbaum* Jozefin.
Gyermekei:

1. *Viktor* nagykereskedő (Győr),

2. *Pál* bölcs., vegy- és orvosdoktor (Wien); felesége (1903.) *Rosauer* Hedvig. Leánya:

Hildegard.

3. *Gyula* (megh.) ügyvéd, felesége (1899) vágújhelyi *Hoffmann* Anna.

II. *Vilmos* nagykereskedő (Győr)

III. *Lajos*, felesége (1874.) *Unger* Júlia.

A körmendi *Gergő* család fiágon 1933-ban kihalt. Előbb *Grünbaum-nak* hívták és nevüket *Grünbaum* Samu dr. honvéd ezredorvos és gyermekei:

Jenő, Ilona, Imre és Győző 1886-ban változtatták meg *Gergőre*-re (69946 86. 13. M.) Nevezett *Gergő Samu* dr. (1844—...) később honvéd törzsorvos, Vasvármegye tiszteletbeli főorvosa és járásorvos lett és 1914-ben körmendi előnévvel magyar nemesiséget kapott. Felesége *Kertsmár Karolinától* (1850—...) született gyermekei:

1. *Jenő* (megh.)
2. *Ilona* (sz. 1876), férje (1901) báró *Baseli* Rezső ezredes.
3. *Imre* dr. (1877—1933) orvos, egyetemi magántanár, kórházi igazgatófőorvos volt.
4. *Győző* (1878—1919) vezérkari alezredes volt és a világháború alatt olasz fogságban halt meg.

Amikor 1846-ban a zsidók türelmi adóját megszüntették, Pécsen 45 zsidó családfőt tüntet fel az összeírás. Nevük, részben foglalkozásuk és megállapított évi jövedelemfeleslegük a következő volt.

1. 200—200 forint jövedelem felesleggel bírtak: *Trebitsch* Fülöp kalmár; *YLauffer* Salamon kalmár, a zsidó konyha és a pálinkaméresi jog bérlője: *Schivarz* András terménykereskedő; *Schapringer* Joachim terménykereskedő; *Wiener* Mayer kalmár.
2. 100 forint jövedelemfelesleggel bírt: *Weisz-mayer* Mózes pálinkafőző.
3. 50—50 pengő jövedelemfeleslege volt: *Breuer* Hermán régi-holmi kereskedőnek és *Róthmüller* Joachimnak.
4. 40—40 pengővel szerepelnek: *fingéi* Adolf ruhakereskedő, *Olop* Salamon terménykereskedő, *Beck* Hermann ruhakereskedő.
5. 30—30 pengővel: *Preis* József kalligrafus, *Grün* Salamon likőrárus, *Schwarz* Rafael.
6. 25 pengővel szerepel a kimutatásban *Reich* Gábor.
7. 20—20 pengővel: *Fuchs* Lázár szabó, *Fuchs* Áron szabó, *Stern* Jakab és *Reich* János.

8. 10—10 pengővel: *Engél* Simon sapkakészítő, *Ments* Áron, *Krausz* Sámuel, *Bccktr* Kolmann, *Kaufer* Ignác, *Márkus* Dávid ruhakereskedő és *Steiner* Antal.

9. 5—5 pengővel: *Deutsch* Jakab, *Weik* Ábrahám, *Kellert* Farkas, *Grabmann* Viktor pecsétnyomó készítő, *Sachs* Salamon, *Fuchs* Miksa ruhakereskedő. *Fischer* József, *Szommer* Márk, *Stark* Jakab, *Klein* Hermann, özv. *Weismayer-né*, akiről fel van jegyezve, hogy gyermekei tartják, özv. *Róliné* (gyermekei tartják), *Kellert* Salamon templomszolga, *Unger* Hermann metsző, *Reinféld* Ádám temetkezési szolgáló, *Müller* Wohlfarth, *Löw* Izrael főrabbi és *Fuchs* Mór kalmár.

Utódaik közül bizonyára még többen élnek Pécsen vagy ha nem ott, elszármaztak más helyekre.

Budapesti gyáros család az óbudai *Freudiger*-család is. A magyar gyáripar fejlesztése körüli érdemeiért 1910-ben *Freudiger* Mózes, a pesti aut. orth. zsidó hitközség elnöke óbudai előnévvel magyar nemességet is kapott. A család ma is tulajdonosa a „Freudiger Mózes és fiai magyar ág-, fehér- és ruhanemű gyárának, illetőleg a „Magyar szövő és fonalgár textil üzem“ cégnek Nevezett *Freudiger* Mózes (1833— ...) felesége *Lindenbaum* Sarolta. volt, gyermekei pedig:

I. *Freudiger* Lipót (sz. 1866), felesége (1889) *Lindenbaum* Berta. Gyermekei:

1. *Freudiger* Fridn (1891—1927), férje (1911) *Saphier* József.

2. *Freudiger* Dávid (sz. 1894) m. kir. kormányfőtanácsos, gyáros, felesége (1927) *Sondheimer* Fián Augusztina (sz. 1903 Frankfurt). Fia:

Freudiger Manfréd Frigyes (sz. 1928)

II. *Freudiger* Ábrahám (sz. 1868), felesége (1891) *Schreiber* Jozefin, második (1893) *Schreiber* Róza. Gyermekei:

1- től: 1. *Freudiger* Sarolta (sz. 1892), férje (1917) *Blau* Lipót.

2- től 2. *Freudiger* Sámuel (sz. 1898).

3. *Freudiger* Fülöp (sz. 1900).

III. *Freudiger* Karoly (sz. 1873), gyártulajdos.Felesége (1899) *Hornstein* Eugénia. Gyermekei:

1. *Freudiger* Irén (sz. 1901).

2. *Freudiger* Sarolta (sz. 1902).

3. *Freudiger* Gizella (sz. 1904).

4. *Freudiger* Norbert (sz. 1906).

5. *Freudiger* Edit (sz. 1910).

IV. *Freudiger* Sára (sz. 1858), férje *Lindenaubum* Jakab.

V. *Freudiger* Mira (sz. 1870).

A Nagykikindáról származó *Varró* családot előbb *Weisz-nek* hívták és nevét 1892-ben *Weiss* Ignác dr. és gyermekei: Aladár, Boriska, Endre, Margit és Zsuzsámra változtatók át *Varró-ra* (71968'92. B. M.) — Nevezett *Varró* Ignác dr. (sz. 1852) ügyvéd volt Nagykikindán, felesége pedig elnöke volt (1895) az ottani zsidó nőegyletnek. Gyermeik közül *Aladár Béla*, oki. gyógyszerész, gyógynövény- és gyógyáru nagykereskedő, *Endre* dr. ügyvéd Budapesten.

Van még egy *Varró*, az előbbenivel talán rokon család, amelynek neve korábban szintén *Weiss* volt. Ennek a családnak őse *Weiss* Lipót. akinek fia, *Bernát* 1848-as honvéd és Dembinszky-kürtös volt. Született 1815 körül Alberti-Irsán, meghalt Karcagon. Felesége, *Kolin* Regina Kecskeméten született és Nádudvaron halt el. Kilenc gyermekük volt: 1. Lőrinc, 2. Rézi, 3. Izidor, 4. Dezső, 5. Tinni, 6. Katalin, 7. Ignác, 8. Róza 9. Sára.

1. *Lőrinc* (megh.) felesége *Blau* Rézi (megh.) volt, akitől gyermekei:

A) *József*, felesége *Reiter* Anna, gyermekei:

a) *Oszkár*, — b) *Aranka*, férje *Goldstein Bertalan*, — c) *Alfréd*.

B) *Izidor*, gyermekei: a) *Erzsébet* (nevét *Varró-ra* változtatta), férje *Wollner Imre*, — b) *Lily*, aki nevét szintén *Varró-ra* magyarosította.

C) *Mihály*, utóbb *Varró*; felesége *Braun Ilse*; fia: *Égőn*.

D) *Bernát*, utóbb *Varró*. Felesége *Barla Ilona*. Gyermekei: a) *Ibolya*, — b) *László*, — c) *György*.

F) *Rebeka*, férje *Weisz Mátyás*. I

G) *Sarolta*, férje *Fischer Béla*.

H) *Gizella*, férje *Halmos Imre*.

I) *Mariska*, férje *Balogh Miksa*.

2. *Rézi*, férje *Klein N.*

3. *Izidor* (megh.), gyermekei:

A) *Bernát*. — B) *Samu*.

4. *Dezső* (megh.), felesége *Ernst Cecília*, fia:

Béla, leánya *Zuzsánna*.

5. *Tinni*, férje *Frenckel Izrael*.

6. *Katalin* (1851—...), férje *österreicher József* (megh.).

7. *Ignác* (sz. 1852), nevét *Varró-ra* változtatta. Felesége *Scheinberger Julcsa* (szül. 1862). Gyermekei:

A) *Aladár*, felesége *Glanz Tusi*. Fia:

Vince.

B) *Boriska*, férje *Hubert Mihály dr. orvos*.

C) *Endre dr.*, felesége *Nagel Erzsébet*, gyermekei:

a) *András*.

b) *Judit*.

D) *Margit*, férje *Domokos Gyula* vegyészmérnök.

E) *Zsuzsánna*, férje *Richter József*.

8. *Róza*, férje *Weisz Ignác*.

9. *Sára*, férje *Neumann Jónás*.

A Csanádi *Hetényi* család őse *Heisler Ignác* Solti földbirtokos, aki *Ákos* (Jakab) nevű fiával együtt nevét 1881-ben *Hetényi*-re változtatta (31629 81. B. M.) Utóbb nevezett apostagi földbirtokos 1912-ben Csanádi előnévvel magyar nemességet kapott. — Leszármazás:

Ákos (1859—..), földbirtokos; felesége (1884-től) *Brachfeld Mária*. Gyermekei:

1. *Júlia* (sz. 1885), férje (1904) ecseghi *Kerekes István*.

2. *Ákos* (sz. 1886), földbirtokos.

3. *Pál* (sz. 1889).

A *Jetiinek* családnak több ágazata van. Az egyik *Jetiinek Henrik*, a budapesti közúti vasút-társaság vezérigazgatójának személyében haraszi előnévvel 1890-ben magyar nemességet is kapott. Született 1853-ban, meghalt 1919-ben. Áttért. — Testvére volt *Artúr* (1851—...) ügyvéd, több ízben országgyűlési képviselő, jogi szakíró. Atyjuk volt *Móric* (sz. 1823. Magyar-Bródban, megh. 1883 Budapesten). A szabadságharc után, amely idő alatt Brűnnben liberális lapot szerkesztett, Budapesten telepedett le és gabonaüzletet alapított. Készt vett a pesti tőzsde alapításában megalapította a budapesti közúti vasút-társaságot, amely vállalatnak elnöke volt halála napjáig. — Két fivére ismeretes. Az egyik *Adolf* bécsi főrabbi, a másik *Hermán* bölcész, akit *Windischgraetz* a bécsi forradalom leverése után agyonlövetett.

Egy másik ily nevű családból *Adolf* felesége *Hoffmann Bettv* (1850—...) volt. Gyermekei:

1. *Gizella*, akinek férje dr. *Keszler Zsigmond*.

2. *Lily*, aki dr. *Kónyi Artúr*hoz ment nőül.

3. *Juci* férje *Róth Jenő*.

Vérbeli újságíró volt az ötvenes években a mindössze harmincéves korában elhalt *Ludasi Mór*

(1829—1858). Előbb *Gans-nak* hívták. Már húszéves korában szerkesztője volt az *Esti Lapoknak*. Majd Becsbe költözött, ahol több újság munkatársa lett. Andrassy Gyula gróf sajtófőnökké nevezte ki, amikor visszatért Pestre és átvette a *Magyar Világ* c. politikai lap szerkesztését. Ludasi előnévvel 1857-ben magyar nemességet is kapott. Élénk publicistikai munkásságot fejtett ki és több költeményt fordított németre Petőfi és Vörösmarty verseiből. Gyermekei: Béla, Szelina, Ilona és Olga.

Az ezernyoleszázötvenes-hatvanas években egyike volt a legnépszerűbb operaénekeseknek *Ellinger* József (1820—1891). Atyja szegénysorsú zenész volt, minek folytán fiának ifjúsága is igen nehéz viszonyok között telt el, míg végre huszonötéves korában beállt színésznek a pozsonyi színtársulathoz, majd néhány év múlva a pesti Nemzeti Színházhoz szerződött. Vendégszerepelt Becsben, Münchenben, ahol Lajos bajor király kitüntetésben részesítette, majd Frankfurtba, aztán pedig Grácba szerződött, míg végre 1854-ben visszatért Pestre és mint kiváló hőstenor egyike volt az operaegyüttes erősségének Leánya, *Jozefa* (1857—1920) szintén az Operaház színpadán aratta legfényesebb sikereit. Bravúros technikájú koloratúrénekesnő volt, akinek főleg fényesen csillogó magas hangjai ragadták magukkal hallgatóit. Áttért. Férje *Maleczky* Vilmos (1845—1924) lengyel származású operaénekes! baritonista) volt. Gyermekük közül *Maleczky* Bianka (sz. 1879) egy időben az Operaház tagja, jelenleg a Zeneművészeti Főiskola énektanárnője, *Oszkár* (sz. 1893) a budapesti Operaház baritonistája.

„Ott vagyok, ahol a mádi zsidó“, — használják sokan a szállóigét, de vajmi kevesen ismerik annak eredetét. Persze, ez is azok közé a szállóigék közé tartozik, amelyeknek ideje meg nem határozható és

névtelen személyhez kapcsolódik. De a hagyomány Mádroz köti eredetét.

Történt ugyanis, hogy vagy százötven évvel ezelőtt (de lehet, hogy még régebben) egy egyszerű módi zsidó fuvaros elindult szekerevel a szomszédos Tállyára. Az úton azonban elaludt, a gyeplő is kiesett kezéből, de azért lova csak bandukolt tovább előre. Egyszer csak utolérte szekerét egy másik zsidó fuvaros, aki amikor észrevette, hogy hitsorsosa alszik a szekéren, megfordította a szekeret és útjára bocsátotta a lovat. A lovacska szép csendesen vissza is vitte Mádra és megállt vele a zsidó fuvaros háza előtt. Erre aztán felébredt és csodálkozva látta, hogy ott van, ahonnet röviddel ezelőtt elindult. „Ott vagyok, ahol a mádi zsidó!“ — kiáltott fel és szörnyen restelkedett hitsorsosai előtt a történetek miatt.

A mádi izraelita hitközség egyébként igen régi és több száz év óta áll fenn. Törzsökös családai közé tartoznak a *Teitelbaum* és a *Flegmawn* családok is. Körülbelül kétszáz éve, hogy két *Teitelbaum* testvér Leipzigból mint borkereskedők telepedtek le Mádon. Igen gazdag emberek voltak és semmi anyagi áldozatot sem kíméltek ahhoz, hogy a szegényes kis hitközséget fellendítsék. A Mádon lakó *Breuer* családdal karöltve 140 évvel ezelőtt felépítették a zsidó imaházat, amely ma is fennáll.

Ennek a templomnak építéséhez is érdekes történet tapad. Aszerint a régi zsidó szokás szerint épült, amely szerint a szükséges köveket nem fuvarosok, hanem a zsidó asszonyok és gyermekek saját kezükkel hordták a helyszínére a hegvekben levő kőbányákból. Ugyanígy szállították hozzá a többi anyagokat is

A templom felszentelése nagy pompával történt. A szertartást *Boskovitz Wolf* (1740—1818) bonyhádi rabbi végezte.

Az egyik letelepült *Teitelbaum*-ot Ábrahámnak hívták. Fia volt Cháim, ezé Náthán, ezé Cháim, ezé

Miksa, aki jelenleg is Mádon lakik. Ábrahám testvéreinek leányát a Hunfalváról származó *Flegmann* Mojse vette nőül. Jeles talmudista hírében állt és mint rabbi működött Mádon. Nagy kabbalistának ismerték. Fia volt Ábrahám, ezé Jicehok, ezé Heinau. A család ma is egyike azoknak a családoknak amelyek vezető szerepet játszanak a hitközség életében.

Valószínűleg a fennebb ismertetett *Teitelbaum* családból származik a Tállyán élt az a Lajos, akinek fia, *József* nevét *Tihanyi-ra*, változtatta és a „Balaton“ pesti kávéház megalapítója. Felesége *Schlesinger* Kelén (1859—1933) volt, gyermekei pedig:

1. *Maliid*, férje *Reiner* Henrik.
2. *Erzsébet*, férje *Dózsa* Jenő.
3. *Stefánia*.
4. *Lajos*.
5. *Ernő*, felesége *Kálmán* Szidónia.

Rákosfalvi *Szolárdy* Mór dr. (1851—1914) mindenestre egyike azoknak a keveseknek, akik igen nehéz úttörő munkát végeztek a magyar anya- és csecsemővédelem terén. Már mint egészen fiatal orvos nagy propagandát fejtett ki a törvénytelen születésű gyermekek jogi, társadalmi és egészségügyi védelme érdekében (1876) és 1884-ben barátai segítségével megalapította a Fehér Kereszt országos lencház egyesületet. Az állami gyermekmenhely megszervezése (1902) is az ő nevéhez fűződik, amelynek igazgatófőorvosa lett. Érdemei elismerésül rákosfalvi előnévvel 1909-ben magyar nemesiséget kapott. A Fehér Kereszt Egyesület és Gyermekkórház fennállásának ötvenéves évfordulója alkalmából (1935) székháza falába helyezett márványtáblával örökítette meg emlékét. Felesége (1883) *Földiák* Anna (1859—...), gyermekei pedig:

1. *Borbála* (sz. 1885), férje volt dr. *Szegvári* István orvos (megh.).

2. *Béla* (sz. 1877) mérnök (Amerika). Felesége *Hofer Mária*; gyermektelen.

3. *György* (sz. 1891), nős, gyermektelen (Amerika).

A gelsei *Gutmann* család Nagykanizsán volt megtelepedve. Itt lakott a XIX. század derekán *Gutmann* Henrik, aki 1869-ben gelsei előnévvel magyar nemességet is kapott. Négy fia volt, akik négy ágon vezették tovább a család leszármazását. Ödön, Vilmos, íjászló és Aladár, akik 1994-ben bárói rangra emeltettek. A család leszármazása a következő:

I. *Ödön* báró (sz. 1843, megh. 1918) felesége weisbachi *Weissenfeld* Albertina (sz. 1853) volt, akitől fia:

Artúr báró (sz. 1874) 1904-ben vette feleségül unokahugát, *Gutmann* Stefánia bárónőt (sz. 1886). Leányuk:

Éva bárónő (sz. 1906) 1928-ban nőül ment gróf *Széchenyi-Erdödy* Miklóshoz.

II. *Vilmos* báró (1847—1921) felesége (1879-től) megyeri *Krausz* Róza (sz. 1859) volt. Gyermekük:

1. *Amália* (sz. 1880), első férje báró *Madarassy-Beck* Gyula, (sz. 1872) volt, akitől elvált. Második férje (1918) báró *Skerlecz* Iván (sz. 1873) volt horvát-szlavon-dalmát bán volt.

2. *Anna* bárónő (sz. 1881), férje (1902) *Stern* Károly.

3. *Stefánia* bárónő (sz. 1886), férje (1904) báró *Gutmann* Artúr (sz. 1874).

4. *Sándor* báró (sz. 1890) volt országgyűlési képviselő; felesége (1921) *Lieser* Margit (sz. 1899). Gyermekük:

A) *Vilmos* báró (sz. 1921).

B) *Sándor* báró (sz. 1924).

II. *László* báró (sz. 1855., meghalt 1933. aug.

12. Bécsben, ahol egy teherautó elütötte). Felesége (1886) *Klein* Róza (sz. 1862) volt, akitől gyermekei:

1. *Irma* bárónő (1887—1913).

2. *Géza* báró (sz. 1891., hősi halált halt 1915-ben Ravaruszkánál).

3. *Edit* bárónő (sz. 1893), férje (1916) végvári báró *Neuman* Károly (sz. 1883). A családot 1. az I. kötetben.

4. *Erzsébet* bárónő (sz. 1900), férje (1923) *Czuczka* Alfréd (sz. 1895).

IV. *Aladár* báró (1857—1920), felesége (1885) rudini *Pollák* Ottilia (1864—1921) volt. Gyermekük:

1. *Nelli*- (1886—1902).

2. *Ernő* báró (sz. 1887).

3. *Ottó* báró (sz. 1890).

4. *Viktor* báró (sz. 1891).

Ödön, Vilmos, László és Aladár báróknak fi-vérük volt még *Izidor*, aki azonban nem részesült a bárói rang adományozásában (1904-ben talán már nem is élt), akinek felesége rudinai *Pollák* Friderika volt.

A *Polnay* családot előbb *Polatsek*-nek. hívták. Magyar nemességet tiszastülyi előnévvel 1911-ben *Polnay* Jenő, az Atlantica tengerhajózási rt. vezérigazgatója személyében kapott. Egy hétig (1919. aug. 7-től ugyanazon hó 15-éig) közlélmzési miniszter is volt. Született 1873. Felesége *Konrád* Margit (megh. 1912), gyermekei pedig: 1. *Péter* (sz. 1904), 2. *Lucy* (1908—1933), 3. *Emmy* (sz. 1910) és 4. *Iván* (sz. 1911).

A marosváradjai *Glück* család Alvincra való. Legalább is a magyar nemességet marosváradjai előnévvel 1879-ben *Glück* Mór alvinci nagybirtokos kapta. — A családból *Adolf* (1856—1922) felesége (1885) *Baumgarten* Gizella (sz. 1863) volt, gyermekeik pedig:

1. *Andor* (sz. 1891) és

2. *Fülöp* (sz. 1896), felesége *Glück* Magda, második (1923) *Glück* Irma. Gyermekai, második feleségétől:

A) *Endre* (sz. 1924),

B) *Marianna* (sz. 1927).

Sarolta 1884-ben nőül ment *Singer* Antal dr.-hoz (1854—1903), *Erzsébet* (sz. 1888) pedig zombori *Zombory* Richárd (1871—1928) nejévé lett.

A

Rados Ignác (sz. 1859) főreáliskolai tanár, matematikus és *Rados* Gusztáv (sz. 1862) ny. műegyetemi tanár, ugyancsak matematikus neve előbb *Raussnitz* volt és nevét *Raussnitz* Ignác és Gusztáv 1884-ben változtatták meg *Rados-ra* (62944 84. B. M.). *Rados* Gusztáv 1891-ben lett a műegyetem nyilvános rendes tanára, háromszor volt annak rektora, tagja a Magyar Tudományos Akadémiának és számos más tudományos intézetnek és bizottságnak. Igen kiterjedt matematikai munkásságot fejt ki. Mindketten áttértek.

A „Pester Lloyd“ főszerkesztője, felsőházi tag, *Vészi* József (sz. 1858) neve korábban *Weisz* volt; nevét 1884-ben változtatta át *Vészi-re* (7201/84. B. M.). Aradon született. 1896-ban megalapította a „Budapesti Napló“ c. politikai napilapot; 1899—1905 között országgyűlési képviselő volt; 1905-ben miniszteri tanácsosi ranggal a miniszterelnökség sajtóosztályának főnökévé nevezték ki, 1913-ban pedig a „Pester Lloyd“ szerkesztője, majd főszerkesztője lett. 1928-ban ünnepelte újságírói munkásságának ötvenéves jubileumát, amikor felsőházi taggá neveztetett ki. 1936-ban megvált a lap főszerkesztői állásától és nyugalomba vonult,

Leánya, *Vészi* Margit (sz. 1885) író. Festőnek készült, de csakhamar újságíró lett és a világháború alatt mint haditudósító működött. Több kötet munkája jelent meg. Első férje *Molnár* Ferenc

volt, akitől elvált. Ezután nőül ment *Mantica* Pál báróhoz, akivel állandóan Olaszországban él.

Fia, *Véssi* Gyula (1888—1918) egyetemi orvos-tanár, a debreceni egyetemen az élettan nyilvános tanára volt, de még kinevezése évében (1918) meghalt. Újszerű biológiai kutatásai az egész tudományos világban nagy érdeklődést keltettek.

Stein Náthán pesti háztulajdonos volt. Zombori előnévvel 1870-ben magyar nemességet nyert. — A családból *Frigyes* (megh. 1907) felesége *Baumgarten* Lujza (megh. 1916) volt, akinek fia, *Richárd* (1871—1928) nevét *Zombory-ra* változtatta, éppen úgy, mint *Mihály*, aki 1903-ban szintén *Zombory* lett. *Richard* felesége marosváradjai *Glück* Erzsébet (sz. 1888); leányuk, *Piroska* (sz. 1908), férje *Fenyves* Elek.

Rust Bernát budapesti textilnagykereskedő ruszti előnévvel 1888-ban magyar nemességet nyert. A családból *József* (1859—1935), ugyancsak budapesti nagykereskedő, udvari tanácsos (1909) széles körű társadalmi tevékenységet is fejtett ki, amennyiben az ő kezdeményezésére létesült a Lipótvárosi Kaszinó palotája és az ő javaslatára tűzött ki a Kaszinó képzőművészek és zenészek jutalmazására nagyobb összegű díjakat. Hosszabb ideig mint több lap színikritikusa is működött. Katholizált. Síremléke (Hervai műve) a budapesti Kerepesi-úti temetőben. — *Oszkár* szintén textilnagykereskedő, akinek felesége *Schwarz* Ilona. Fia *Béla*, felesége *Vágó* Lily. — *Adrienne* férje *Gáspár* Aladár. Él még a családból *Gábor*. — József nővére volt *Malvin* (sz. 1853), aki *Baumgarten* Lajoshoz (1846—1918) ment nőül.

Az 1864-ben Túrócszentmártonban született *Glücksthal* Samu, ügyvéd, felsőházi tag 1937-ben

Budapesten halálozott el. Nagy része volt az V. kerületi Népház ügyeinek intézésében és általában igen élénk tevékenységet fejtett ki a főváros szociális intézményeinek újjá teremtése körül, örökös tagja volt a főváros törvényhatóságának. Felesége *Seifensieder* Róza szintén nagy buzgalmat fejt ki szociális téren. Gyermekei:

1. *Lili*, férje *Rónai* Sándor dr., gyermekei:

A) *Rónai* Klári, — B) *Rónai* Kató.

2. *Andor* dr. (sz. 1895) ügyvéd, az Ügyvédek Reform Szövetségének alelnöke, az Országos Ügyvédszövetség központi titkára, jogi író. Felesége *Markovits* Zsuzsa. Gyermekei: A) *Anna* és B) *Éva*.

3. *Erzsi*, férje *Szeben* Dezső dr. Fia *Szeben* Péter.

Glücksthal Samu nővére özv. *Friedmann* Gyuláné szül. *Glücksthal* Jenny.

A Krausz-Moskovits Ipartelep Rt. 1917-ben alakult a korábbi Krausz Szesz- és Élesztőgyár Rt.-ből Megyeri *Krausz* Lajos (sz. 1843. Budapesten) kezdetben az atyja által bérbevett, egy nagy szeszgyárban mint üzletvezető működött, később pedig felépítették a nagy Gizella malmot, amelynek Krausz Lajos utóbb tulajdonosa lett. A nevezett Gőzmalom Rt. „Krausz Mayer és Fiai“ cég néven 1880-ban alakult és 1905-ben lett részvénytársasággá.

Krausz Mayer (megh. 1905) igen gazdag ember volt és vállalatait mind rövid idő alatt nagy üzemkké tette. Megyeri előnévvel j 1882-ben magyar nemességet is kapott.

Visszatérve megyeri *Krausz* Lajoshoz, meg kell említenem róla, hogy közgazdasági tevékenysége mellett politikai ambíciói is voltak. A nyolcvanas évek elején a dunaszerdahelyi kerület két ízben választotta országgyűlési képviselővé, később azonban, amikor a főváros V-ik kerületében lépett

fel, Mezei Mórral szemben kisebbségben maradt. Tulajdonosa volt a francia Becsületrendnek.

Megyeri *Krausz* Izidor aztán nevét 1909-ben *Megyeri-re*. változtatta. 1914-ben a Budapesti Gizella műmalom Rt. elnöke és a Kereskedelmi Testület alelnöke volt.

Felesége *Wahrmann* Renée (sz. 1862), a dúsgazdag *Wahrmann* Mór (1831—1892) és *Gold* Lujza (megh. 1865) leánya volt. Később elvált férjétől és 1897-ben nőül ment *Beretvás* Endre cs. és kir kamarához (1. I. kötet 140. old.). *Megyeri* Izidor és *Wahrmann* Renée leánya, *Megyeri* Lola (sz. 1895) előbb protestáns, majd mint menyasszony a katolikus vallásra tért át és 1911-ben nőül ment herceg *Thurn-Taxis* Egon Miksához (sz. 1872).

Ez a házasság két szempontból is érdekes és annak idején érthető feltűnést keltő esemény volt. Az egyik, hogy a mediatizált vagyis házasság tekintetében az uralkodóházzal egyenrangúsított hercegi családból épen Égön herceg közeli rokonságban állt az uralkodóházzal. Ugyanis Égön herceg unokafivére, *Thurn-Taxis* Albert herceg (sz. 1867) 1890-ben nőül vette József főherceg nővérét, Margit királyi hercegnőt (sz. 1870). A másik érdekesége pedig ennek a házasságnak az volt, hogy *Thurn-Taxis* Égön Miksa herceg nem kevesebb mint 6 millió korona készpénzhozományt kapott felesége, megyeri *Krausz* Lolával és emellett még tekintélyes vagyon várományosa is volt.

Megyeri Izidor testvérei közül *Ida* (sz. 1841) maróthi *Fürst* Jakabhoz (1836—1900) ment nőül. *Krausz* *Anna* férjhez ment *Brüll* Miksához. *Krausz* *Teréz* férje *Basch* Gyula, *Krausz* *Rózát* (sz. 1859) báró *Gutman* Vilmos (1847—1921) vette feleségül. Az ötödik megyeri *Krausz*-leány *Petényi* Mendelné lett. Testvérük volt még a fennebb már említett *Krausz* *Lajos*.

A közelmúltban — pontosan 1937 nov. 22-én — elhalt *László Fülöp* (sz. 1869), a legnagyobb arcképfestők egyikének, korábbi neve *Laub* volt. Nevét 1891-ben változtatta át *László-ra* (11351/91. B. M.) Budapesten született s Münchenben és Párisban tanult. Már 19 éves korában szerepelt egy gyermekarcképpel a Múcsarnok egyik tárlatán. Korunk legismertebb nevű arcképfestője volt; igazi modern udvari festő. Állandóan Londonban lakott, 1914 aug. havában meg is szerezte az angol állampolgárságot, felesége is ir-származású nő lévén. Alig van európai uralkodó, aki nem ült volna modellt neki.

Atyja *Laub* Adolf volt, testvére pedig *László* Marcell. Adataim szerint Adolf testvérei voltak még *Laub* Ignác, *Laub* Jakab, *Laub* Mór és *Laub* Salamon. Mór gyermekei Gyula, Adolf, Béla, La; jós, Ferenc, László és Ilona (*Szöllősi-ne*). László dr. főorvos, Marcell részvénytársasági igazgató.

Nevezett *László* Fülöp lombosi előnévvel 1912-ben magyar nemességet kapott.

Friedländer Náthán volt várallyai hitközségi gondnokról két kis történettel emlékeznek meg forrásaim. Mielőtt azonban azokat feleleveníteném, szólnom kell néhány szót családja származásáról.

A *Friedländer* család egyike Nagyvárad legrégebbi családainak. Ősei a csehországi Horszitzból kerültek hazánkba, de már a XVIII. század végén Velencén él a család több tagja, ahonnét a XIX. század elején kerül el Váradra.

A váradi zsidó hitközség 1850-ben feloszlott. Minthogy azonban a zsidók hitközségi ügyeit valakinek mégis el kellett látnia, a főispán *Friedländer* Náthánt hitközségi gondnokká nevezte ki. Úgy látszik, hogy derekasan megfelelehetett tisztének, mert 1861-ben, amikor újból helyre állt a hitközség autonómiája, *Friedländer*-, választották meg gondnoknak.

Történt pedig, hogy „a hazafiúi érzelmek fejlesztése, istápolása és megszilárdítása céljából“ Várallyán 1870-ben Népkört akartak alapítani. *Friedländer* maga is ott volt a kör felavatási ünnepségén, sőt egy nagy kosár aszúborot is küldött az ünnepségen résztvevők részére.

Amikor aztán a palackok tartalma kiürült és azokat visszahelyezték a kosárba, *Friedländer* a nyakában csüngő nagy aranyláncot órájával együtt „hazaszeretetének zálogául“ az egyik üres üveg nyaka köré fonta és távozásakor „zálogát“ a Népkör javára egy százas bankóval váltotta ki.

A vele kapcsolatos másik történet pedig a következő.

Az 1870-es évek' elején történt, hogy a szomorú hírnévre vergődött Bállá, másképen Wesselényi fényes nappal, egészen szalon-ruhába öltözve, úri fogaton *Friedländer* háza elé hajtatott és beküldte hozzá névjegyt.

Friedländer megtisztelve érezve magát a kitüntető látogatás által, hellyel kínálta meg előkelő vendégét. De alig, hogy helyet foglalt Wesselényi, máris felugrott arról s előrántva revolverét, azt *Friedländer* mellének szegezte és pénzét követelte.

Friedländer az előkelő idegen erre a fellépésére pénzét átnyújtotta, aki azt zsebre tette és udvariasan elköszönve, eltávozott. (Lakos: 130/1.)

Mahler Salamon a pozsonyi haladó hitközség rabbija volt. Gyermekei közül *Miksa* (sz. 1846) a vágújhelyi izr. alreáliskola tanára, majd igazgatója volt. *Ede* (sz. 1857) 1928-ig egyetemi tanár, történétíró, a Magyar Tud. Akadémia levelezőtagja, főleg asszirológiával és egyiptológiával foglalkozott. Igen sok tudományos munkát írt, amelyek magyar nyelven kívül német nyelven is megjelentek. *Gyula* dr. (sz. 1866) orvos, akinek gyógyászati cikkei leginkább külföldi szaklapokban jelennek meg.

Az I. kötetben felsorolt forrásmunkákon felül a jelen II-ik kötetnél felhasznált további forrásmunkák:

Bernstein Béla: A zsidók története Szombathe-lyen, 1687—1909. (Budapest, 1914).

Flesch H.: Beiträge zur Geschichte der Juden in Mähren.

Fürst A.: Sitten und Gebräuche einer Judengasse. Einsenstadt (Székesfehérvár, 1908).

Gold H.: Die Juden und Judengemeinde Bratislava in Vergangenheit und Gegenwart (1932).

Goldmann A.: Das Wiener Ghetto (1903).

Grünwald M.: Samuel Oppenheim und sein Kreis (1913).

Kun Lajos: A veszprémi zsidóság múltja és je-lene (1932).

Lakos L.: A váradai zsidóság története (Nagy-várad, 1912).

Neumann S.: A lovasberényi zsidó hitközség története 1708-tól napjainkig (Lovasberény, 1912).

Taglicht J.: Nachlässe der Wiener Juden (1917).

Vajda Béla: A zsidók története Abonyban és vidékén (Abony, 1896).

Venetianer L.: A magyar zsidóság története a honfoglalástól a világháború kitöréséig, különös tekintettel gazdasági és művelődési fejlődésére (Buda-pest, 1927).

Zentay: Beszélő számok, IV. Az utolsó félszázad. Bevallott jövedelmek és vagyonok (Budapest, 1936).